

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİMDALI**

**1960-1980 DARBELERİ ARASINDA TÜRKİYE’DE
ORTAÖĞRETİMDE TARİH EĞİTİMİ**

**Hazırlayan
Neslihan DEMİR**

**Danışman
Doç. Dr. Hikmet Zeki KAPCI**

Yüksek Lisans Tezi

**Haziran 2019
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİMDALI**

**1960-1980 DARBELERİ ARASINDA TÜRKİYE’DE
ORTAÖĞRETİMDE TARİH EĞİTİMİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Neslihan DEMİR**

**Danışman
Doç. Dr. Hikmet Zeki KAPCI**

**Haziran 2019
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“1960-1980 Darbeleri Arasında Türkiye’de Ortaöğretimde Tarih Eğitimi ” adlı Yüksek Lisans tezi Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Neslihan DEMİR

Danışman

Doç.Dr. Hikmet Zeki KAPCI

Tarih Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Hasan Ali ŞAHİN

KABUL ONAY SAYFASI

Doç. Dr. H. Zeki KAPCI danışmanlığında Neslihan DAMIR tarafından hazırlanan
"1960-1980 Dönemi Arasında Türkiye'de Ortaöğretimde
Tarih Eğitimi" adlı bu çalışma, jürimiz
tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul
edilmiştir.

24 / 06 / 2019

(Tez Savunma Sınav Tarihi Yazılacak)

JÜRİ:

Danışman

Doç. Dr. Hikmet Zeki KAPCI

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Erhan YOSKA

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ziya ABBAS

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 01 / 07 / 2019 tarih ve 27 sayılı kararı
ile onaylanmıştır.

K. Çullu

01 / 07 / 2019

Doç. Dr. Kerem Gölü
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Tarih iktidarların politikalarını meşrulaştırmak amacıyla en sık başvurduğu alanlardan biridir. İktidarların ideolojilerini topluma aktarmalarının en güvenilir ve etkili yolu ise okullardır. İdeolojiler okullardan topluma öğretmenler tarafından sözlü, ders kitapları yoluyla da yazılı şekilde aktarılmaktadır. Ders kitapları en çok okunan ve sorgulanmayan kitaplar olduğu için, toplum üzerinde ortak bir etki oluşturmaktadır. Bu yüzden iktidarda olanlar, özellikle tarih ders kitaplarının yazımını denetim altında tutarak, istenilen şekilde vatandaş yetiştirmeyi ve belli ideolojileri halka geçirmeyi amaçlamışlardır. Çalışmamıza zaman olarak konu olan 1960 ve 1980 yılları arası Türkiye'nin darbelerle muhatap olduğu bir dönemdir. Bu dönemde iktidarda görülen sık değişiklikler, eğitim politikalarını da etkilemiş ve bu durum dönem içinde tarih eğitimi anlayışında da değişikliklere sebep olmuştur. Tarih eğitimindeki değişiklikleri en açık şekilde ortaya koyan belgeler ise tarih ders kitaplarıdır. Bu çalışma da 1960-1980 yılları arasında dönemde eğitim politikalarında tarih dersinin yeri, ortaöğretim kurumları tarih ders kitaplarındaki tarih anlayışları ve bu anlayışlarda zamanla meydana gelen değişiklikler incelenmiştir.

Çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen danışmanım, saygıdeğer hocam Doç. Dr. Hikmet Zeki Kapıcı'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Yine çalışmalarım sırasında her türlü destek ve yardımlarından dolayı arkadaşım Aydanur Akel'e ve kardeşim Ömer Demir'e teşekkür ediyorum.

Hayatım boyunca beni yalnız bırakmayan ve hiçbir şekilde desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ediyorum ve bu çalışmanın ülkemize yararlı olmasını diliyorum.

1960-1980 DARBELERİ ARASINDA TÜRKİYE’DE ORTAÖĞRETİMDE TARİH EĞİTİMİ

Neslihan DEMİR
Yüksek Lisans Tezi, Tarih Ana Bilim Dalı Haziran 2019

Danışman: Doç. Dr. Hikmet Zeki KAPCI

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye’de 1960-1980 askeri darbeleri arasındaki dönemde ortaöğretimde tarih eğitimi alanındaki faaliyetler, dönem hükümet programları, ders müfredatları ve ders kitapları ışığında ele alınmıştır. Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümü 1960-1980 yılları arasındaki dönemde de tarih eğitimi üzerinde etkisi devam eden Türk Tarih Tezi ve tarih eğitiminde hümanist yaklaşım anlayışlarının ortaya çıktığı Atatürk ve İnönü dönemlerinden 1960 Askeri Darbesi’ne kadarki dönemde tarih eğitimi alanında yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Diğer üç bölümde ise 1960-1980 yılları arası ortaöğretimde tarih eğitime yer verilmiştir. Bu dönemde sık sık değişen hükümetler ve yaşanan siyasi bunalımlarla oluşan istikrarsız ortamdan tarih eğitimi de etkilenmiş ve iktidarın görüşüne göre tarih eğitimi anlayışı da değişiklikler göstermiştir.

İktidarların eğitim politikalarını uygulamakta vasıta olarak kullandıkları kurum okul, ders ise tarih dersleridir. Okutulan tarih ders kitapları ise aktarılmak istenen ideolojinin yazılı araçları olmuştur. Bu nedenle çoğu zaman tarih dersleri iktidara gelen siyasi partilere politikalarını uygulamak ve kolay kabulünü sağlamak için zemin hazırlamış ya da her iktidara gelen siyasi parti tarih derslerini etkin bir şekilde kullanmıştır.

Ülkede yaşanan siyasi karışıklıklar sonucu ordunun 27 Mayıs 1960 tarihinde yönetime el koymasıyla yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemde darbeye meşruiyet kazandırmak için çalışmalar yapılmıştır. Milli eğitim bakanları darbenin sebeplerini öğrencilere anlatmak için öğretmenlerden yardım istemiş ve okullarda bu konu ile ilgili çalışmalar yapılması için kararlar almıştır. Başlayan bu yeni döneme rağmen okutulan tarih ders kitaplarında değişikliğe gidilmemiş ve içeriklerinde de herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. 1970 yılında Üçüncü Adalet Partisi iktidarı döneminde, tarih ders kitaplarında da etkisini gösterecek olan Türk-İslam sentezi adı verilen ideoloji hükümet

programına girmiştir. 1971 Muhtırası'ndan sonra 1973 yılında Milli Eğitim Temel Kanunu oluşturulmuştur. Türkiye'de milli eğitimin temelini oluşturan bu kanun milliyetçi bir yapıya sahiptir. Bu milliyetçi yapının tarih eğitimi üzerinde de etkisi görülmüştür. Türk-İslam sentezinin tarih eğitimi üzerindeki etkisinin somutlaşması ise 1976 yılında okutulmaya başlanan ders kitaplarıyla olmuştur. Araştırmaya konu olan bu yirmi yıllık dönemde iktidar değişiklikleriyle ve iktidarın görüşüne göre, tarih eğitimi alanında da farklılaşma gözlemlenmiştir

Anahtar Kelimeler: Tarih Eğitimi, Ortaöğretim, Türk Tarih Tezi, Türk-İslam Sentezi

EDUCATION OF HISTORY IN SECONDARY EDUCATION BETWEEN 1960-1980 MILITARY COUPS

Neslihan DEMİR

Master's Thesis, Department of History June 2019

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Hikmet Zeki KAPCI

ABSTRACT

In this research the developments in the field of history education in secondary education over the period between 1960 Military Coup and 1980 Military Coup are concerned in the lights of government programs, course curricula and school books in Turkey. Of the research consisted of four chapters in the first chapter the actions in the field of history education from Atatürk and İnönü times when the humanistic approach was arisen and Turkish History Thesis that had effects on history education between 1960-1980 are included. In the other three chapters history education in secondary education between 1960-1980 is included. In this period frequently changing government and unsteady atmosphere because of political crisis influenced history education and the history education view changed depend on government opinion. The institutions that the governments in power use as a means of implementing education policies are schools and the lessons are history lessons. History textbooks in these lessons have been the written means of the ideology to be conveyed. For that reason, mostly, history lessons form a basis to political parties in power to implement their policies and to ensure easy acceptance or political party in power used history lessons effectively.

Because of political mass the army seized power in 27 May 1960 and a new period for Turkey started. In this. In this period many study were carried out to legitimate military coups. National Education Ministers asked teachers for help to make understand the reasons of coups and many decisions were taken about this issue. Despite this new stage there was no change about history school books and contexts. In 1970, the third AP government period, the ideology called Turkish-Islam Synthesis which would influence the history school books was involved in government politics. After 1971 memorandum, National Education Basic Law was constituted. This law which constituted the base of national education had a nationalistic structure. This nationalistic structure influenced the history education as well. The concrete proofs of the effects of Turkish-Islamic Synthesis on history education were seen in history school books in 1976.

Consequently, changes in the field of history education were observed depends on the goverment changes and current goverment political opinion in 20 years period which is subject to this research.

Keyword: History Education, Turkish History Thesis, Turkish-Islamic Synthesis

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI.....	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
 GİRİŞ	 1
1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı	1
2. Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	1
3. Araştırmanın Planı ve Yöntemi	2
4. Araştırmanın Problemi	2
4.1. Tarihin Tanımı	2
4.2. Tarih Eğitimi ve Önemi.....	3
4.3. İktidar ve Tarih İlişkisi	5

I. BÖLÜM

1960 ASKERİ DARBESİ'NE KADAR TÜRKİYE'DE TARİH VE TARİH EĞİTİMİ ALANINDAKİ GELİŞMELER

1.1. Atatürk Dönemi	7
1.1.1. Atatürk'ün Tarih Görüşü	7
1.1.2. Türk Tarih Tezi	8
1.1.3. Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşu	13

1.1.4. Tarih Ders Kitapları	14
1.2. İnönü Dönemi	18
1.2.1 Eğitim Politikası ve Tarih.....	18
1.2.2. İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün Kuruluşu.....	19
1.2.3. Hümanizm ve Tarih.....	24
1.2.4. II, III. ve IV. Milli Eğitim Şuralarında Tarih Eğitimi Konusu	26
1.2.5. Tarih Ders Kitapları	30
1.3. Demokrat Parti Dönemi.....	33
1.3.1. Eğitim Politikası ve Tarih.....	33
1.3.2. Tarih Ders Kitapları	36

2. BÖLÜM

1960 DARBESİ'NDEN 1971 MUHTIRASI'NA TÜRKİYE'DE TARİH EĞİTİMİ

2.1. Hükümetlerin Eğitim Politikaları ve Tarih.....	38
2.2. Tarih Ders Müfredatları.....	47
2.2.1. Dönem Müfredat İçerikleri.....	48
2.3. Ders Kitaplarının Önemi	63
2.4. 1960-1971 Yılları Arasında Okutulmasına Karar Verilen Tarih Ders Kitapları	65
2.4.1. Dönem Ders Kitaplarından Örnekler	68
2.4.1.1. Tarih I 1970.....	68
2.4.1.2. Tarih II 1969	70
2.4.1.3. Tarih III 1969.....	71
2.4.1.4. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1967	72

3. BÖLÜM

12 MART 1971 MUHTIRASI'NDAN 12 EYLÜL 1980 DARBESİ'NE TÜRKİYE'DE TARİH EĞİTİMİ

3.1. Hükümetlerin Eğitim Politikaları ve Tarih.....	74
3.2. Tarih Ders Müfredatları.....	85
3.2.1. 1974 Lise Müfredatı.....	85
3.2.2. 1976 Tarih Ders Müfredatı.....	97
3.2.3. Tarihin Öğretiminin Amaçları.....	112
3.3.1. Dönem Ders Kitaplarından Örnekler.....	115
3.3.1.1. Tarih I 1975.....	115
3.3.1.2. Tarih II 1973.....	117
3.3.1.3. Tarih III 1972.....	118
3.3.1.4. Tarih I 1977.....	119
3.3.1.5. Tarih II 1976.....	119
3.3.1.6. Tarih III 1976.....	120
3.3.1.7. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1976.....	122

4. BÖLÜM

1960-1980 YILLARI ARASINDA DERS KİTAPLARINDA DEĞİŞEN TARİH ANLAYIŞI

4.1. Türk-İslam Sentezi.....	124
4.2. Ders Kitaplarındaki Değişen Tarih Anlayışları.....	126
4.2.1. Tarih I.....	126
4.2.2. Tarih II.....	126
4.2.3. Tarih III.....	127
4.2.4. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi.....	127
4.3. Ders Kitaplarında Görülen Etkilere Örnekler.....	128

4.3.1. Türk Tarih Tezi Etkisi	128
4.3.2. Türk-İslam Sentezi Etkisi	129
4.3.2.1. İslam'ın Koruyuculuğu ve Yüceltilmesi.....	129
4.3.2.2. Türklük ve İslamlık Benzerlikleri ve Kaynaşması.....	131
4.3.2.3. Manevi Güç ve Disiplin.....	132
4.3.2.4. Hoşgörü	135
4.3.2.5. Din ve Milli Ahlak	136
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA.....	153
ÖZGEÇMİŞ.....	162

KISALTMALAR

AP : Adalet Partisi

C. : Cilt

CGP : Cumhuriyet Güven Partisi

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

CKMP : Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

DP : Demokrat Parti

DTCF : Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

MBK : Milli Birlik Komitesi

MC : Milliyetçi Cephe

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

MSP : Milli Selamet Partisi

S. : Sayı

s. : Sayfa

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TKAE : Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

TTK : Türk Tarih Kurumu

TTTC : Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti

YTP : Yeni Türkiye Partisi

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1957 Lise Programı Haftalık Ders Cetveli.....	48
Tablo 2: “Tarih I” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı	69
Tablo 3: “Tarih II” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı	70
Tablo 4: “Tarih III” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı	72
Tablo 5: “Türkiye Cumhuriyet Tarihi” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı	73
Tablo 6: 1974 Lise Programı Haftalık Ders Cetveli.....	85
Tablo 7: 1976 Lise Programı Haftalık Ders Cetveli.....	97
Tablo 8: “Tarih I” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı	116
Tablo 9: “Tarih II” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı	117
Tablo 10: “Tarih III” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı	118
Tablo 11: “Tarih I” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı	119
Tablo 12: “Tarih Lise II. Sınıf” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı	120
Tablo 13: “Tarih III” ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı	121
Tablo 14: “Türkiye Cumhuriyeti Tarihi” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı.....	122

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Bu araştırmada 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nden 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'ne kadar yirmi yıl süren ve aynı zamanda siyasi anlamda da karmaşık olan bu dönemdeki ortaöğretimde tarih eğitimi ve tarih eğitiminin en önemli unsurlarından biri olan ders kitapları konusu üzerinde durulmuştur. Bu dönemde tarih eğitimi anlayışının dönemsel özellikleri, farklılıkları ve geçirdiği değişimler ele alınmıştır.

Ayrıca 1960-1980 yılları arası tarih eğitimi ayrıntılı şekilde ele alınmadan önce konuyu daha kapsamlı bir şekilde anlatabilmek için çalışmanın ilk bölümünde, 1960 öncesi tarih eğitimindeki gelişmelere yer verilmiştir. Bu bölümde Türkiye'de yeni bir tarih anlayışının oluşması, tarih eğitimi alanında ne gibi faaliyetler yapıldığı ve tarih eğitiminin nasıl kurumsallaştığı gibi konular üzerinde durulmuştur.

2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

İlgili alan yazın incelendiğinde 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 askeri darbeleri arası, siyasi anlamda karmaşık olan bu yirmi yıllık süreçte, ortaöğretim kurumlarında tarih eğitimi, ortaöğretim tarih ders kitapları ve bu eğitim sürecine etki eden, Atatürk döneminden itibaren söz konusu dönemi etkileyen tarihi temeller bir bütün olarak ele alınmış bir çalışmanın bulunmaması bu konuda çalışmaya ihtiyaç olduğunu düşündürmüştür.

Bu dönemle ilgili ve bu konu üzerine bazı benzer araştırmalar mevcuttur. Fakat 1960-1980 yılları arası dönem tarih eğitimi konusu bir bütün şeklinde ele alınmamıştır. Bu anlamdaki eksikliği gidermek amacıyla bu çalışma hazırlanmıştır.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nden 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'ne kadarki geçen yirmi yıllık süreçte Türkiye'de tarih eğitimi konusunda ne gibi politikalar izlendiği, dönem hükümetlerinin eğitim politikaları, bu politikalarını tarih eğitimine nasıl

yansıdığı, hükümet programlarında tarih eğitime ne kadar yer ayrıldığı ve dönemlere göre tarih eğitim anlayışındaki değişiklikler, dönem ders kitaplarının genel özellikleri ve tarih ders müfredatları da incelenerek 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi öncesi tarih eğitimi anlayışıyla da bağlantı kurularak bu yirmi yıllık süreçteki tarih eğitimi anlayışı ortaya konulacaktır.

3. Araştırmanın Planı ve Yöntemi

Araştırma dört bölümde oluşmaktadır. Birinci bölüm, tezin konusu olan döneme alt yapı olması açısından, Atatürk döneminden 1960 yılına kadar olan süreçteki tarih eğitime ayrılmıştır. Diğer üç bölüm ise 1960-1980 darbeleri arasındaki dönemde ortaöğretimde tarih eğitime ayrılmıştır.

Bu araştırmayı hazırlarken, bu dönemle ilgili yazılmış telif ve tetkik eserlerden, ilgili dönem tarih ders kitaplarından, Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nden ve hükümet programlarından yararlanmaya çalışılmıştır.

4. Araştırmanın Problemi

1960-1980 Darbeleri arasında Türkiye'de ortaöğretimde tarih eğitimi alanında yapılan çalışmalar nelerdir ve bu süreçte tarih eğitimi anlayışındaki değişiklikler neler olmuştur?

4.1. Tarihin Tanımı

Tarih birçok şekilde tanımlanabilir. Tarih doğrulanmış bir olgular kümesidir.¹ Tarihçinin yaptığı araştırma ve tarihçinin geçmişte araştırdığı olgular anlamında, bireylerin toplumsal varlıklar olarak içine girdikleri toplumsal bir süreçtir. Tarihçiyle olguları arasında bir etkileşim süreci, bugünün toplumu ile dünün toplumu arasında bir diyalogdur. İsviçreli tarihçi Burckhardt'a göre ise bir dönemin diğerinde kayda değer bulduklarının yazımıdır.²

¹ Edward Hallett Carr, *Tarih Nedir ?*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 12.

² Carr, s. 63-64.

Kısacası tarih, toplumun zaman içindeki gelişme yönünü belirleyen, insanın kendi toplumu ile diyalog kurmasını ve bütünleşmesini sağlayan, ondaki toplum şuurunu canlı tutan bir kültür hazinesidir.³

4.2. Tarih Eğitimi ve Önemi

Eğitim bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir. Bu tanımda kasıt sözcüğüyle eğitimin planlı değişmeler içerdiği, istendik sözüyle ise her türlü değişmenin değil toplumun idealleri ve beklentilerine uygun değişme kastedilmektedir.⁴

Eğitimin genel amacı bireyin topluma, sağlıklı ve verimli bir şekilde uyum sağlamasına yardım etmektir. Buna göre eğitim, bireye bilgi ve beceri kazandırmanın ötesinde, toplumun yaşamasını ve kalkınmasını devam ettirebilecek ölçüde ve nitelikte değer üretme, mevcut olan değerlerin dağılmasını önleme, eski ve yeni değerleri bağdaştırma sorumluluğu taşır.⁵

Atatürk'ün getirdiği eğitim modelinin dayandığı iki temel husus vardır. Birincisi millileşme, ikincisi ise modernleşmedir. Çağın bilgi ve teknolojik birikiminin Batı'da olması, batılılaşmanın en önemli sebebi olmuştur. Atatürk birbirine karşıt görünen batıcılık ve milliyetçilik fikirlerini Türkiye Cumhuriyeti'nde birleştirmiştir. Atatürk Türk milletinin çağdaşlaşmasını ekonomik kalkınmada ve bu kalkınmayı sağlayacak gücü de milli eğitimin gelişmesinde görmektedir. Milli eğitimin kaynağını da Türk milletinin yüksek karakterine bağlamıştır. O, Türklüğe olan sevgisini ve milli şuurunu, bir gurur vesilesi olarak birçok defa dile getirmiştir.⁶

Tarih öğretiminin kendisi bir eğitim alanı olarak tarihsel bir fenomendir. Bundan dolayı okullarda tarih öğretimine yüklenen amaçlar, içeriği, yöntem ve teknikleri, öğretim

³ Refik **Turan**, “Kültür Alanındaki Gelişmeler”, Türkiye Cumhuriyet Tarihi (Komisyon) , C.II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002, s. 189.

⁴ Musa **Gürsel**, *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*, Eğitim Akademi Yayınları, 8. Baskı, Konya 2008, s. -.

⁵ Fatma **Varış**, *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1994, s. 1.

⁶ Yusuf **Keskin**, “Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel Döneminde Ortaokul-Lise Tarih Programları ve Ders Kitaplarındaki Dönüşüm”, *Akademik Bakış Dergisi*, S. 30, Mayıs- Haziran 2012, s. 3.

araçlarına yaklaşımlar, döneme hakim atmosfere, yeni ilmi araştırmalara ve teknolojilere göre değişebilmektedir.⁷

Tarihin işlevi hakkındaki yorumlar farklılık göstermektedir. Sosyal bilimlerin yapısından kaynaklanan bu durum pozitivist ve yorumcu yaklaşımlar arasındaki çatışmanın doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bilime pozitivist yaklaşımlar, bilimin doğrudan ya da dolaylı olarak toplum yaşamına katkısı olduğunu savunurlar. Bu görüşün temelinde söz konusu bilim dalının faydalı olduğuna dair anlayışın genel kabul görmesi için gerekçeler oluşturulma düşüncesi yatmaktadır.⁸

Bu görüşe göre eğitimin temel amacı bilimin ülke ve toplumun gelişmesini sağlayacak şekilde okul programlarında yer alması olarak tanımlanabilir. Toplumda bilimsel ve teknolojik gelişmeye katkıda bulunduklarına dair yaygın bir kanı var olan fizik, kimya, matematik, coğrafya gibi bilimlerin aksine tarih söz konusu olduğunda faydayı pratik açıdan açıklamak mümkün görünmemektedir. Sayısal bilimler, bazı sınırlı amaçlar dışında teorik kavramları kullanırlar; tarih ise tek katlıdır: gelenekçi biçimiyle, olaylar dizisini yansıdığı sanılan şekillerle temsil eder; belirgin gerçek veya kesin organize edilmiş teorik şekillerde ortaya çıkan tanımlanmış ideal bir dünya için kullanılmaz.⁹

Fayda kaygılarından yola çıkarak hazırlanan tarih ders programları tarihin topluma ve bireye pratikte katkı sağlaması düşüncesine göre geliştirilmiştir. Tarih bireyin vatandaşlık eğitiminde bir araç olarak düşünüle gelmiştir. Devletlerin ve toplumların vatandaşlığa yüklediği anlamlar farklı olabilmekle beraber, tarih eğitiminin ulusal duyguların gelişmesi, insan hakları demokrasi ve kültürel haklara saygı, kültürel kimliğin gelişmesi gibi birçok öğeyi seçilmiş olay ve olgularla beslediği düşünülmektedir. Ancak bilimsel faydacılık adına uygulanan bu politika, tarihin bilimselliği hakkında düşünülen birçok bilim adamının da karşı çıktığı bir husustur.¹⁰

Tarih eğitiminin asıl önemi, bireye kazandırdığı güven ve kimlik duygusundadır. Tarihin ibret almak için okunması, ancak ibret alabilecek konumdaki yönetici tabaka

⁷ Mustafa **Safran**, “Türk Tarihi Öğretimi ve Meseleleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 17, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 935.

⁸ Dursun **Dilek**, *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*, Nobel Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul 2007, s. 24.

⁹ Salih **Özbaran**, *Tarih Tarihçi ve Toplum*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2005, s. 57.

¹⁰ Dilek, s. 24.

içindir. Bu yüzden vatandaşlık eğitiminin amacı, söz konusu güven ve kimlik duygusunun kazandırılmasıdır.

Cumhuriyet dönemi tarih eğitiminin temelinde Osmanlı zamanından kalan tarih anlayışının reddedilip yeni, ulusçu, Türkçü bir bakış açısıyla tarihi ele almak vardır. Bir devletin yıkılıp yeni bir devletin kurulduğu bu dönemde eskinin aksayan yönlerini terk edip yeniyi kuvvetlendirmek zorunludur. Eskiden yeniye geçişi içeren devrimlerin yapıldığı tüm ülkelerde siyaset kurumu toplumu yönlendirmek, kendi idealleri doğrultusunda nesiller yetiştirmek ve muhalif nitelikte fikirlerin doğmasını önlemek için tarihi bir araç olarak kullanmıştır.

4.3. İktidar ve Tarih İlişkisi

Tarih ve eğitimi ulusal devletlerin oluşum ve gelişim süreçlerinde toplum yapısını oluşturmada bir araç olarak kullanılmıştır. Tüm dünyada tarih eğitimi şekillendiren temel unsur, dönemin hakim siyasal düşünce şeklidir. Tarih eğitiminde belirleyici faktörler eski çağda devlet şekilleri iken, orta çağda din, modern çağda milliyetçilik, günümüzde ise küreselleşmenin içinde değerlendirilen çok kültürlü yaklaşımdır.¹¹

Türk Tarihi üzerinde devam eden bilimsel ve kültürel çalışmalar cumhuriyetin kuruluşuyla yeni bir döneme girmiştir. Bu çerçevede tarihin siyasal amaçlı bir eğitim sağlamaya yönelik olarak yazılması kararlaştırılmıştır. Türk tarihçilerinin bilimsel ve çağdaş kurallar ile tarih kitapları yazmaları istenmektedir. Ayrıca siyasi iktidarın pekiştirilmesi amacıyla Türk ulusçuluğunun yeniden tanımlanması da zorunlu görülmektedir.¹²

Yine bu konuda İngiliz tarihçi John Tosh siyaset ve tarih ilişkisine “*Bir yandan siyasi iktidarda bulunanlar ya da iktidar mücadelesi verenler, amaçlarını en iyi nasıl gerçekleştirecekleri konusunda geçmişe başvurmuştur. Aynı zamanda siyasi elit, kendi konumuna meşruiyet kazandıracak bir tarih versiyonunu kitlesel tüketime sunmanın çıkarına olduğunu düşünmüş, bunu ya geçmişteki başarılarını öne çıkararak ya da*

¹¹ Ahmet Şimşek, “Türkiye’de Tarih Öğretimin Ulusallığı ve Avrupa Merkezilik”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.11, Nisan 2007, s. 10.

¹² Büşra Ersanlı, *İktidar ve Tarih: Türkiye’de “Resmi Tarih” Tezinin Oluşumu (1929-1937)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 115.

*iktidarını dayandırdığı kurumsal yapının ne kadar eskiye dayandığını göstererek yapmıştır.”*¹³ sözleriyle dikkat çekmiştir.

Aynı amaçla siyasal tarihçiler yetiştirilmiş, bazı siyaset adamları tarihi yazma görevini üstlenmişlerdir. O dönemde tarih konusunda uzmanların eksikliği de bu durumun meydana gelmesindeki etkenlerden biridir. Tarihin yazılması siyasal bir görev olarak görüldüğünden ulusçu liderler ve siyaset adamları tarihçiler olarak kabul edilmiştir.

Siyasetçi tarihçiler Türkiye’ye özgü bir olgu değildir. Özellikle devrimci değişimlerin olduğu yerlerde siyasi kadrolar yeni kuşakları eğitme misyonunu yüklenmişlerdir. Kimliklerini yeniden tasarlamak, yeni tarih yazımının formülünü oluşturmak onların işi olmuştur. Türkiye’deki durum örneğin Fransa’dan pek farklı değildir. Birçok Avrupa ülkesinde yaratılmış kültür öğeleri ya da kahramanlık, folklorik özellikler gibi tümüyle sonradan oluşturulmuş bir gelenek, kimlik ya da vatandaşlık oluşturmak amacıyla ulusçu ideolojiyle birleştirilmiştir.¹⁴

¹³ John Tosh, *Tarihin Peşinde*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, s. 75.

¹⁴ Ersanlı, s.108.

I. BÖLÜM

1960 ASKERİ DARBESİ'NE KADAR TÜRKİYE'DE TARİH VE TARİH EĞİTİMİ ALANINDAKİ GELİŞMELER

1.1. Atatürk Dönemi

1.1.1. Atatürk'ün Tarih Görüşü

Atatürk'ün çok küçük yaşlardan itibaren tarihe karşı ilgisi olduğu bilinmektedir. Atatürk'ün sınıf arkadaşı Cebesoy'un belirttiğine göre, Atatürk'ün Manastır Askeri İdadisi yıllarından itibaren tarihe karşı ilgisi bulunmaktadır.¹⁵ Atatürk, siyasi hayatında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ve halk toplantılarında tarih bilgisinden daima faydalanmasını bilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki konuşmalarında, kanunlaştırmak istediği konular için tarihten örnekler vererek ikna edici deliller göstermiştir.¹⁶

İyi bir tarih öğretimi için öncelikle tarih anlayışını değiştirmek ve tarihimizi gerçekleriyle birlikte ortaya koymak gerekliydi. İşte bu yüzden Atatürk, tarih ile ilgili çalışmalara girişilmesi yönünde direktifler vermiş ve fırsat buldukça çalışmalarla ilgilenmeye çalışmıştır.¹⁷ Yeni bir devletin kurulması ve yeni bir rejime geçilmesi eğitim sisteminde bir değişim zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Çünkü yeni kurulan düzenin ayakta kalabilmesi için eğitimle desteklenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca olması gereken eğitim sistemi ülkeyi çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştıracak, hurafelerden arındırılmış ve çağın gereklerine uygun bir eğitim sistemidir. Atatürk'ün 16 Temmuz 1921 tarihinde Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nde yaptığı konuşma bu düşüncüyü destekler niteliktedir: “Şimdiye kadar takip olunan eğitim ve öğretim usullerinin milletimizin gerilemesinde en mühim bir amil olduğu kanaatindeyim. Onun için bir milli terbiye programından bahsederken eski devrin hurafelerinden ve yaratılış vasıflarımızla hiç de münasebeti olmayan yabancı

¹⁵ Ali Fuat Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1981, s. 9.

¹⁶ Afet İnan, *Kemal Atatürk'ü Anarken*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1956, s. 92.

¹⁷ Sezai Öztaş, “Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Tarih Öğretimi”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2, Haziran 2009, s. 96.

fikirlerden, doğuda ve batıdan gelebilen bütün tesirlerden tamamen uzak, milli seciye ve tarihimizle münasip bir kültür kastediyorum. Çünkü milletimizin dehası ve tam gelişmesi ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir. Gelişigüzel bir yabancı kültürü, şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin tahrip edici neticelerini tekrar ettirebilir. Kültür zeminle ilgilidir. O zemin milletin seciyesidir.”¹⁸ Daha savaş devam ederken sarf ettiği bu sözler Atatürk’ün eğitime ne kadar önem verdiğinin göstergesi niteliğindedir.

Bir devletin kurulmasında cephedeki tüfekte ve topla yapılan savaşlar ne kadar önemliyse o devletin kurulduktan sonra ayakta kalabilmesi, bağımsız şekilde varlığını devam ettirebilmesi için okullardaki kalem ve kitapla sürdürülen eğitim mücadelesi de aynı derecede önemlidir. Atatürk bu konudaki görüşlerini 1923’te Kütahya’da öğretmenlere yaptığı konuşmadaki şu sözlerle ifade etmektedir: *“Bir millet irfan ordusunda malik olamadıkça savaş meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin kalıcı sonuçlar vermesi ancak irfan ordusuyla sağlanabilir.”¹⁹*

O yıllarda verilen eğitimin temel amacı yeni nesle milli bir kimlik kazandırarak ülkenin sağlam temeli ve geleceği olacak milliyetçi bir genç nesil yetiştirmektir. Bir nesli milli kimlik şuuruyla yetiştirmenin yolu okuldan yani eğitimden geçmektedir. Atatürk’ün *“Büyük devletler kuran ecdadımız büyük ve şümüllü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.”²⁰* Sözüyle ifade ettiği gibi yeni nesil, ecdadının yaptıklarını öğrenerek kendi yapabilecekleri hakkında fikir sahibi olacak ve başarabilecekleri için kendinde cesaret bulacaktır. Bu amaç doğrultusunda en önemli vasıtalarından biri tarih eğitimidir. Ayrıca bu sözüyle Türk tarihinin bir bütün olarak ele alınıp incelenmesini istemiştir.

1.1.2. Türk Tarih Tezi

Kurtuluş Savaşının ardından Lozan Antlaşması’yla kendini dünyaya kabul ettiren Türkiye, cumhuriyeti ilan ederek yeni bir devreye girmiştir. Önce alt yapı ile ilgili sonra

¹⁸ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Cilt 2, Atatürk Araştırma Merkezi, 5. Baskı, Ankara, 2006. s. 19-21.

¹⁹ Durmuş **Yalçın**, Yaşar **Akbıyık**, Yücel **Özkaya** vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2014, s.106.

²⁰ Utkan **Kocatürk**, Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s. 175.

da sosyal ve kültürel içerikli devrimler yapılmıştır.²¹ Ancak Mustafa Kemal'in dediği gibi "savaş yeni başlamıştı." O zamana kadar tebaa olarak yaşamış olan halka millet şuurunun verilmesi gerekmekteydi ve bunun için halk eğitilmeliydi.²² Siyasi atmosfer ve politikacı tarihçilerin çabaları siyasi muhalefet barındırmayan yeni bir milliyetçilik oluşturmaktı. Bu anlayışla bütün kültürel güçleri tek bir hedef altında tekelleştirme ihtiyacı duyulmuştu.²³ "Devlet yeni, fakat millet uzun ve şerefli bir geçmişe sahipti. Millet kendi adını taşıyan tarihe kavuşması mutlaka lazımdı. Bunun için de millet tarihi anlayışını kabul etmekten başka çare yoktu."²⁴ Denilebilir ki tezin oluşum tohumlarının atıldığı yıl 1928 yılıdır. Bu yıl içerisinde daha sonra 1931 yılı lise tarih kitaplarının birincisinin yazımında temel alınacak olan H.G. Wells'in Cihan Tarihi'nin Ana Hatları adlı eseri Atatürk'ün istemiyle Türkçe'ye kazandırıldı.²⁵

1932'de Türk Tarih Kongresi'nin önemli bir aktörü olacak olan ulusal tarihçilerden Afet İnan'ın kongreden önce de tarih çalışmaları vardır. 1928 yılında Afet İnan Mustafa Kemal'e Türk ırkının sarı ırka mensup bulunduğu ve Avrupa zihniyetine göre ikinci nevi bir insan tipi olduğunu yazan bir Fransızca kitap göstererek "bu böyle midir?" diye sormuştur. Atatürk bu soru üzerine Afet İnan'a "Hayır, olmaz. Bunun üzerine meşgul olalım. Sen çalış." demiştir.²⁶ Bu sözler üzerine Türk Tarihinin Ana Hatları kitabı yazılması çalışmaları başlamış ve Birinci Türk Tarih Kongresi'ne kadar uzanan süreç başlamıştır. Bu gelişmeler Türk Tarih Tezi'nin oluşturulmasındaki ilk adımlar olarak görülmektedir. Mustafa Kemal'in önderliğinde başlayan tarih çalışmaları 1928-29 yılları arasında sonuç vermeye başlamıştır. Bazı tarih çalışmaları notlar halinde bastırılmıştır. Ancak kurumsal düzeyde atılım Türk Ocaklarının kapatılmasından bir kaç ay önce Türk Ocakları'nın 6. Kurultayında ocaklara bağlı Türk Ocağı Türk Tarih Heyeti'nin kurulmasıyla olmuştur. Haziran 1930'da Türk Ocakları kapatılarak

²¹ Yücel **Kabapınar**, "Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Tarih Kitaplarına Etkisi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, S. 2, 1992, s. 143.

²² Zafer **Gölen**, "Atatürk'ün Tarih Anlayışı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XVIII, S. 52, 2002, s. 162.

²³ Ersanlı, s. 136.

²⁴ Karal, s. 158.

²⁵ Kabapınar, s.143.

²⁶ Afet **İnan**, "Atatürk ve Tarih Tezi", *Belleten*, Cilt III, 1 Nisan 1939, s. 243-246.

Cumhuriyet Halk Fırkası içinde eritildiğinden bir yıl sonra nisan ayında Türk Tarih Heyeti'nin kurucularıyla Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (TTTC) kurulmuştur.²⁷

1932 yılının başında Mustafa Kemal'in aklında iki düşünce vardı. Türk Tarihinin Ana Hatları'nı yeniden yazdırmak ve tarih ders kitaplarının iyileştirilmesi ve tarih tezinin kuvvetlendirilmesi amacıyla bir kongre toplamak. 2-11 Temmuz 1932'de esas olarak Türk Tarih Tezi'ni tanıtmak amacıyla Mustafa Kemal'in onuruna Ankara Halkevi binasında toplanmıştır. Amaç tarih tezini daha resmi biçimde tanıtmak ve çağdaş tarih ders kitaplarını geliştirmek olmasından dolayı bu kongreye katılanların çoğunluğu orta dereceli okul öğretmenlerinden oluşmuştu. Kongreye 198 lise ve ortaokul öğretmeni 18 üniversite profesörü ya da asistanı ve 25 Türk Tarih Kurumu üyesi katılmıştır. Katılanların 33'ü aktif olarak tartışmalara katılmıştır. Katılanlardan 15'i kongreye bildiri sunmuş ve kongre 10 gün sürmüştür.²⁸ Üniversiteliler ve TTTC üyeleri azınlıktadır. Daha çok eğiticileri aydınlatma amacı söz konusudur.²⁹

Türk tarih tezinin kabul edilmesinin genel sebebi olan eski tarih anlayışını terk etmenin yanında sıralanabilecek özel sebepler de vardır:

- 1) Türklerin sarı ırk olduğuna yönelik yurttan ve dünyada yayılmış yanlış bilgiler.

Zamanın tarihçileri tarafından kabul edilen genel görüş sarı ırkın beyaz ırka göre ikinci derecede bir ırk olduğu ve Türklerin de bu ırka mensup olduğu görüşüdür. Bu iddianın temel amacı Türkleri kendileriyle eşit görmemeleri ve ikinci nevi bir ırk olduğu görüşünün dünyada ve hatta Türkiye'de bile yayılmasıdır. Bu görüşün Türkiye'de yayılmasının ve Türk tarihçileri tarafından kabul görmesinin sebebi ise o dönem tarihçilerinin konusunda yeteri kadar uzman olmamasıdır.

- 2) Türklerin medeniyetten uzak bir toplum olduğu iddiası,

Türkler sarı ırk iddiasıyla da bağlantılı şekilde medeni toplumların gerisinde ve medeniyetten uzak kabul edilmiştir.

- 3) Türk toprakları üzerinde tarihi iddialar,

²⁷ Ersanlı, s.111.

²⁸ Öztaş, s. 99.

²⁹ Etienne Copeaux, *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, Çeviren: Ali Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 46.

Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesi üzerine İtalya, Fransa, İngiltere gibi emperyalist devletler bu devletlerin desteğini alan Yunanlar ve Ermeniler öz Türk toprakları olan Anadolu üzerinde bile hak iddia etmişlerdir. Buna kanıt olarak da Anadolu toprakları üzerindeki tarihi kalıntıları ileri sürmüşlerdir.

Kurtuluş Savaşı'yla topraklarımız yabancı ordulardan temizlendi ve Lozan'da sınırlarımız dünyaya tanıtıldı. Fakat Lozan'dan sonra bile bu devletler ve milletler topraklarımız üzerinde haksız taleplerine devam ettiler.³⁰ Bu saldırılara aynı şekilde karşılık verebilmek için aynı silahla düşmana karşı gelmek gerekiyordu. Yani yapılması gereken yabancıların tahrif ettiği tarih yerine milli menfaatleri gözetecek bir tarih tezi ortaya koymaktır.

Bu iddialar yanında Atatürk'ün aydınlatılmasını gerekli gördüğü başlıca tarih meseleleri de vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- 1) Türkiye'nin en eski yerli halkı kimlerdir?
- 2) Türkiye'de ilk medeniyet nasıl kurulmuş veya kimler tarafından getirilmiştir?
- 3) Türklerin cihan tarihinde ve dünya medeniyetinde yeri nedir?
- 4) Türklerin bir aşiret olarak Anadolu'da devlet kurmaları bir efsanedir. O halde bu devletin kuruluşu için başka bir izah bulmak lazımdır.
- 5) İslam tarihinin gerçek hüviyeti nedir? Türklerin İslam tarihinde rolü ne olmuştur?

Bu konuların aydınlatılmak istenmesi Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nin kurulmasının sebeplerindendir.

İkinci Türk Tarih Kongresi 20-25 Eylül 1937 tarihleri arasında toplanmıştır. İkinci kongreye katılanların çoğu üniversite profesörlerinden ve araştırmacılardan oluşmuştur. Uzmanların yarısından çoğu Avrupa ülkelerinden geldiği için birinci kongre milli ikinci kongre ise milletler arası niteliktedir denilebilir. Tarih eğitimi ya da tarih alanındaki araştırmalar konusunda herhangi bir tartışma ve görüş alışverişi olmamıştır. Birinci

³⁰ Karal, s.158-159.

Türk Tarih Kongresi'nden sonra ikinci bir tartışma dalgası Türkiye'de çok partili rejimle birlikte demokrasi ortamında gerçekleşmiştir.³¹

Kurumsallaşma açısından 1924'te Darülfünun'a bağlı Türkiyat Enstitüsü'nün kurulması, 1931'de TTTC'nin açılması (1935'te Türk Tarih Kurumu adını almıştır), 1932'de I. Türk Tarih Kongresi'nin toplanması, 14 Haziran 1935 tarihli yasayla kurulan ve resmi olarak 9 Ocak 1936'da açılan³² Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşu, 1937'de II. Türk Tarih Kongresi'nin yapılması ve benzeri faaliyetler Atatürk dönemi tarih eğitiminin kurumsallaşmasının yapıtaşları olarak görülebilir.³³

Tarih tezleriyle oluşturulan yapıyı mükemmelleştirmek için, Türk uygarlığının mutlak öncülüğünü ortaya koyan kanıtlar sisteminde ilerlemek gerekmekteydi. Bunun için arkeolojik kanıtları çoğaltmak zordur çünkü araştırma alanları Türkiye dışındadır ve genellikle ulaşması olanaksızdır. Yapılan dil reformları dışında, Kemalistlerin çabaları tarih tezlerinin doğruluğunu dilbilimle kanıtlamaya çalışan Güneş-Dil Teorisi'ne yönelmiştir.³⁴ Dil alanındaki çalışmalar çok yavaş ilerlerken, Viyanalı bir Doğu bilimcisinin ortaya attığı teori pek taraftar bulmasa da Atatürk'ün dikkatini çekmiş ve bu teoriye sahip çıkmıştır. Bu teori bütün dillerin kaynağı olarak Türkçeyi ve çıkış yeri olarak Orta Asya'yı göstermektedir.³⁵

Bu teoriye ilişkin çalışmalar 1935'te Türk Dil Kurumu ve Ankara Fakültesi çevresinde başlamıştır. Teoriyi üretenler arasında Hasan Reşit Tankut, Başkır Abdülkadir İnan, Yusuf Akçura bulunmaktadır. Rusya'dan gelen Türk dillerinin etkisi bu alanda da etkili olmuştur. Teori Ağustos 1936'da Üçüncü Dil Kurultayı'nda açıklanmıştır. Bu teori şu şekilde özetlenebilir: ilk doğal dil ilk insanların doğayı yansılayan seslerinden doğmuştur, bu insanlar içinde dilin gerekliliğini ilk hissedenler Türkler olmuş ve ilk sözcüklerini güneş anlatmak için üretmişlerdir ve tüm dünya dilleri Orta Asya halklarının göçleri sayesinde, bu anadilden çıkmıştır. Güneş-Dil Teorisi'nin Atatürk'ün

³¹ Kemal Koçak, "Cumhuriyetten Günümüze Tarih Anlayışı ve Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Eğitimi 1923-1992", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 59.

³²Copeaux, s. 48.

³³ Nuri Köstüklü, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Araştırmaları I*, Çizgi Kitabevi, Konya 2013, s. 344-346.

³⁴Copeaux, s. 49.

³⁵ E.J. Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 276.

ölümünden hemen sonra bırakıldığı ve çok yapay görünümü nedeniyle zaten bir inceleme konusu oluşturmayacağı sık sık hatırlatılır.³⁶

1.1.3. Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşu

Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra İstanbul Üniversitesi içinde kurulan Türk Tarih Encümeni 1924 yılında resmen faaliyete başlayarak Türk Tarih Kurumu'nun nüvesi olacaktır.³⁷

Bu encümen çalışmalarını Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti'nin kurulmasına kadar sürdürmüştür. Fakat İstanbul'da kurulan Tarih Encümeni Ankara'daki inkılapçı akımı tatmin etmediği şeklinde değerlendirilmiş ve bu kuruma olan destek geri çekilmiştir. Atatürk bu dönemde tarih ve dil çalışmalarına ağırlık vermiştir. Böylelikle 23 Nisan 1930 tarihindeki Türk Ocakları'nın VI. kurultayında Tarih Encümeni yerini Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti'ne bırakmıştır.³⁸

Türk Tarih Kurumu'nun çekirdeği olacak olan Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti'nin kuruluşu 23 Nisan 1930'da Ankara'da Türk Ocakları Merkez Heyeti'nin yeni binasında toplanmış olan VI. Türk Ocakları Kurultayı Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşuna giden yolda ilk temel taşı olması bakımından büyük önem taşır. Atatürk'ün işaretiyle Aksaray Murahhası ve Musiki Muallim Mektebi tarih muallimi Afet Hanım Atatürk'ün de bulunduğu 28 Nisan tarihindeki Kurultay toplantısında söz alarak Türk tarihinin eskiliğinden Türk milletinin kurduğu büyük medeniyetlerden bahseden bir konuşma yapmış ve 40 imzalı bir tahrir vermiştir.³⁹

Bu önerge ile Türk tarih ve medeniyetini bilimsel bir şekilde araştırmak için bir heyetin teşkil edilmesi teklif edilmiştir. Aynı gün bu tekliften sonra Türk Tarih Heyeti kurulmuştur. 1931 yılında Türk Ocaklarının kapatılması kararını veren VII. kurultaydan sonra Atatürk'ün direktifiyle 12 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ismi ile müstakil bir kurum olarak resmen kurulmuştur.⁴⁰

³⁶ Copeaux, s. 49-50.

³⁷ Şehabettin Tekindağ, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", *Belleten*, C. XXXV, Ankara, 1971, s. 662.

³⁸ Arzu Yüzer, "Atatürk döneminde Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Çalışmalar (1931-1938)", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 46.

³⁹ Afet İnan, Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşuna Dair, *Belleten*, C. XI, Nisan 1947, S. 42, s. 173.

⁴⁰ Afet İnan, Türk Tarih Kurumu 40 Yaşında, *Belleten*, C. XXXV, S. 140, Ekim 1971, s. 523.

Kurumun amacı yönetmeliğinin 4. maddesinde; toplanıp ilmi müzakerelerde bulunmak, Türk tarihinin kaynaklarına araştırıp bastırmak, Türk tarihini aydınlatmaya yarayacak vesika ve malzemeleri elde etmek için gereken yerlere keşif heyetleri göndermek ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti mesaisinin semeresini her türlü yollarla neşre çalışmak şeklinde belirlenmiştir.⁴¹

1935'te tarih eğitiminde kurumsallaşmanın bir örneği olarak DTCTF kurulmuş ve Türk Tarih Tetkik Cemiyeti yapılan dilde Türkçeleşme çalışmalarıyla birlikte Türk Tarih Kurumu adını almıştır.⁴²

1.1.4. Tarih Ders Kitapları

1931 yılında yeni ders kitapları yazılncaya kadar Ali Reşat Bey'in yazdığı Tarih-i Umumi yaygın bir tarih ders kitabı olarak okutulmuştur. Bu kitap Meşrutiyet döneminde Ali Reşat Bey'in yazdığı Tarih-i Umumi'nin küçük değişiklikler ve eklemeler yapılmış halidir diyebiliriz. Bundan dolayı kitap büyük ölçüde Fransız kitapları ve görüşleri etkisi altındadır. 1923 basımı Tarih-i Umumi isimli bu tarih ders kitabında Türklerin, Moğolların, Tatarların siyasi tarihleri ve bulundukları coğrafyada daha önce yaşayan devletler Çin kaynaklarına göre anlatılmıştır. Ayrıca bu devletlerin geçim kaynakları, toplum ahlakları ve çocuk yetiştirme anlayışları gibi sosyal konulara da yer verilmiştir.⁴³

Bu dönemde okutulan bir diğer kitap Hamit ve Muhsin tarafından yazılan ve 1920-1929 seneleri arasında üç kez basılmış orta dereceli okullarda okutulmuş olan Türkiye Tarihi adlı ders kitabıdır. Bu kitap sonradan yazılacak olan kitaplardan farklı olarak Türkiye Tarihi adı verilen ciltte hemen hemen tümüyle Osmanlı tarihi ele alınmıştır. Bu kitapta Osmanlı tarihi Avrupa'nın yorumlarından ve tarih yaklaşımlarından yararlanılarak incelenmiştir. Osmanlı ve Avrupa tarihinin eş zamanlı dönemlerine neredeyse aynı oranda yer verilmiştir. Ayrıca kitabın girişinde Osmanlı vakanüvisleri eleştirilerek tarihi

⁴¹ İnan, *Türk Tarih Kurumu 40 Yaşında*, s. 524.

⁴² Koçak, Cumhuriyetten Günümüze Tarih Anlayışı ve Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Eğitimi 1923-1992, s. 58.

⁴³ Havva Akdağ, Tek Parti ve Demokrat Parti Dönemi Lise Tarih Ders Kitaplarının Muhtevası, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2005, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 29.

olayları anlatırken şahsiyetlere değil, tarihi olgulara ve olguların sebep-sonuç ilişkilerine yani bilime uygun tarih yazacaklarını vurgulamışlardır.⁴⁴

Türk Tarih Kurumu okullarda okutulan tarih kitaplarında tarih tezine tüm kaynak ve belgeleri ile kanıtlamayı pedagojik bakımdan uygun görmemiştir fakat Türk Tarih öğretmenlerine dünya bilim alemine Türk Tarih Tezi'nin dayandığı temelleri ilmi belgelerle birlikte ifade etmek gerektiğini gören TTK bu amaçla adı ile büyük bir eser hazırlamaya karar vermiştir.⁴⁵

Türk Tarihinin Ana Hatları 1929'da Mustafa Kemal'in emriyle bazı tarih notları oluşturan, 1930'da Türk Ocağı içinde kurulan Türk tarihi alanında çalışmalarını sürdüren ve 1931'de Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti'nde de yer alacak olan seçilmiş üyeler tarafından kaleme alınmıştır. Bu kitap Mustafa Kemal'in isteği üzerine kısa bir süre içinde yazılmış ancak geniş bir kabul görmemiştir. Bu kitap orta dereceli okullarda okutulmak için hazırlanmış fakat istenilen sonuç alınamamıştır. Bu girişime önayak olan Mustafa Kemal tarafından da onaylanmamış ve sadece 100 kopya basılarak tarihçilerin eleştirilerine sunulmuştur.⁴⁶

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya göre Türk Tarihinin Ana Hatları hatalarla doludur. Osmanlı tarihi yazılırken başlıca Osmanlı kaynaklarından yararlanılmadığını belirterek Yusuf Akçura'nın bile son Osmanlı saray tarihçisi olan Abdurrahman Şerefî'nin yaptığı hataları tekrarladığını ifade etmektedir.⁴⁷

Türk Tarihinin Ana Hatları eğitim amacıyla Türk Tarih Tezi yazılmasına ilişkin ilk girişimdi. Toplamda 605 sayfa olan bu kitapta Osmanlı tarihine ayrılan bölüm 50 sayfadır ve 200 sayfa Türk devletlerine ve uygarlıklarına ayrılmıştır. 100 sayfa ise diğer uygarlıkların Türk kökenlerine ayrılmıştır ki bunlar esas itibariyle Anadolu topraklarında yaşamış uygarlıklardır. Geriye kalan bölümlerinde esas olarak Çin, Hint, İran ve Mısır Medeniyetleri işlenmiştir. Bu kitapta Ortaçağ ve Yeniçağ'ın Avrupa medeniyeti hiç yer almamaktadır.⁴⁸

⁴⁴ Ersanlı, s.116-117.

⁴⁵ Muzaffer Göker, "Türk Tarih Kurumu'nun İlmi ve İdari Faaliyetleri", *Belleten* c.2, S. 5-6, 1938, s. 13.

⁴⁶ Ersanlı, s. 119-120.

⁴⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Türk Tarihi Yazılırken", *Belleten*, C. 3, 1939 s. 349.

⁴⁸ Ersanlı s. 121.

Bu kitap Mustafa Kemal ve bazı tarihçiler tarafından beğenilmemesi hatalı ve eksik bulunmasına rağmen kitabın teorik yaklaşımı ve yöntemi genel bir onaya sahip olduğundan ve daha geniş kitlelere duyurulmasının gerekliliğine inanıldığından dolayı bir sonraki yıl yani 1931 yılında Türk Tarihinin Ana Hatları kitabı 90 sayfalık bir giriş makalesi biçimine getirilerek devlet matbaası tarafından 30.000 adet bastırılmış ve okullara yardımcı ders kitabı olarak gönderilmiştir. Bu kitabın adı Türk Tarihinin Ana Hatları-Medhal Kısmı idi. Bu kitap genel anlamda bir basitleştirmenin yanı sıra bir önceki Türk Tarihinin Ana Hatları'ndan belirgin şekilde farklılaşmıştır ve Medhal Kısmı tarih öncesi ve eski çağlardaki genel dünya tarihini içermemektedir ve böylelikle diğer uygarlıkların Türklük üzerindeki etkilerini gözardı etmiş olmaktadır. Medhal Kısmı eski Türkleri, onların kökenlerini, onların vatanlarını ve göçlerini ele almaktadır. Eski medeniyetler ise birkaç sayfada ele alınmıştır. Osmanlı siyasi varlığına ise bu kitapta hiç yer verilmemiştir.⁴⁹

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti adı ile 15 Nisan 1931'de bağımsız bir dernek haline dönüşmesinden hemen sonra ilk iş olarak oluşturduğu komisyon tarafından liseler için 4 ciltlik ve 1931 yılı sonbaharında ilk basımları yapılan ders kitapları 1931-1932 öğretim yılından itibaren liselerde okutulmaya başlanmıştır. 1931-1940 yılları arasında liselerde sadece bu kitaplar okutulmuştur. Bu yıllar arasında bu kitapların içeriği aynı kalmış fakat kitaplarda görülen eksiklikler zamanla eklenerek tamamlanmaya çalışılmıştır.⁵⁰

Bu ders kitaplarının yazılmasındaki çabukluk tarih reformunun yerleştirilmesinde okul kitaplarına verilen önemi yansıtmaktadır ki bu kitaplar doğrudan Türk Tarihinin Anahatları'ndan esinlenerek ve neredeyse aynı ekip tarafından yazılmıştır. Bu yapıtlar şekilleri ve sunumlarıyla bile Atatürk'ün tarih tezlerinin öğretilmesine verdiği önemi göstermektedir. Kaliteli kağıta basılan ve özenle ciltlenen kitaplarda bol miktarda resim ve özenle yapılmış haritalara yer verilmiştir.⁵¹ Ayrıca kitaplarda diğer milletlere karşı aşağılayıcı herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir.⁵²

Tarih öncesi ve eski çağ konularını kapsayan Tarih I, Maarif Vekaleti Milli Talim ve Terbiye Dairesi'nin kararı ile 1931-1932 yılları arasında 3 defa basılmıştır. Kitabın 2.

⁴⁹ Ersanlı, s. 124.

⁵⁰ Ahmet Şimşek, *Türkiye'de Tarih Eğitimi*, Pegem Akademi, Ankara, 2017, s. 100-101.

⁵¹ Copeaux, s. 41.

⁵² Şimşek, *Türkiye'de Tarih Eğitimi*, s. 101.

Baskısında, 7 renkli tablo, 22 harita, 136 resim bulunmaktadır. 1932-1933 ders yılında okutulmak üzere 3. baskısında 15.000 adet basılmıştır. Bu baskıda öncekine göre küçük değişiklikler yapılmıştır. Kitapta tarih öncesi ve Eskiçağa ait konular 12 başlık altında; Beşer Tarihine Giriş, Çin, Anayurtta Eski Devletler, İskitler, Hint, Kalde, Elam ve Asur, Mısır, Anadolu, Fenikeliler, İbraniler, İran, Ege Havzası, Eski İtalya ve Etrüskler şeklinde verilmiştir.

Tarih II'nin konusunu ise Ortaçağ tarihi oluşturmaktadır. Kitabın ilk baskısında, 7 renkli tablo, 46 harita ve 113 resim bulunmaktadır. Kitabın girişine renkli olarak Turfan Uyurları'nın Bezeklik Manastırı duvar resimlerinden biri konulmuştur. 1932 yılında yapılan ikinci basımında resim sayısı 119'a çıkarılırken harita sayısı 49 olmuştur. Haritalar metin aralarından kitabın sonuna alınmıştır.

Tarih III kitabı da Yeniçağda Osmanlı İmparatorluğu'na ayrılmıştır. 1931 yılında yapılan ilk baskısında 6 renkli tablo, 10 renkli harita ve 136 resim bulunmaktadır. Giriş kısmında 16. Yüzyıl'a ait Türk çinisinin renkli fotoğrafına yer verilmiştir. Bu kitap Osmanlı Devleti'nin kuruluşu konusu ile başlayıp, Sevr Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti'nin parçalanması konusuya sona ermektedir. Kitabın sonunda Osmanlı hükümdarlarının nesep cetveli, kronoloji cetveli ve indeks eklenmiştir.

Tarih IV'ün konusunu ise Türkiye Cumhuriyeti oluşturmaktadır. İlk defa 1931 yılında 25.000 adet basılan kitapta 8 harita ve 5'i renkli olmak üzere 167 resim ve grafik yer almaktadır. Bunlardan bir kısmı metin aralarında, resimlerden 150'si ise kitabın sonunda bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in renkli bir fotoğrafı kitabın girişine konulmuştur. İki bölüme ayrılan kitabın sonunda ekler, kronoloji ve indeks bulunmaktadır. İlk baskının ekinde Nutuk'tan 4 belgeye yer verilmişse de sonraki baskılarda söz konusu belgeler kaldırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ayrılan birinci bölümde Türk milletinin yeni bir devlet daha kurması ve İstiklal Harbi alt başlıklarından oluşmaktadır. Kurtuluş Savaşı sonrasında yapılan inkılap ve ıslahat hareketlerinin işlendiği ikinci bölüm ise dokuz başlık altında anlatılmaktadır. Bu dördüncü kitapta o günlerde gündemde olan Türk Tarih Tezi'nin yansımalarını görmek mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu anlatılırken Türklerin tarihte Asya'da ve Avrupa'da birçok devlet kurduğu vurgulanmaktadır.⁵³

⁵³ Şimşek, *Türkiye'de Tarih Eğitimi*, s. 102-104.

1.2. İnönü Dönemi

1.2.1 Eğitim Politikası ve Tarih

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 10 Kasım 1938 tarihinde ebediyete intikalinden bir gün sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı olarak İsmet İnönü'yü seçmiştir.⁵⁴ Yönetimde gerçekleşen değişim eğitim ve kültür politikalarına da yansımış, Milli Şef Dönemi olarak isimlendirilen bu dönemde eğitim ve kültür politikalarında dikkat çeken önemli değişimler olmuştur. Bu değişim dönem ders kitaplarında da Atatürk döneminin kitaplarındaki milliyetçi ve Türkçü yaklaşımların yerini, İnönü döneminde hümanizminin almasıyla kendini göstermiştir. Fakat ulus bilinci ve Türklük bilincini yerleştirme çabaları Atatürk döneminden farklılaşsa da devam ettirilmiştir. İnönü'nün eğitim anlayışına göre eğitim dini değil milli olmalıdır.

Öğretmenlere, verecekleri terbiyenin dini değil, milli olması gerektiğini dile getirmiştir. Dini terbiyenin, milli terbiyeyi karşılamadığını söylemiştir. İnönü, dini terbiyeyi beynelmilel terbiye olarak tanımlamış ve bu nedenle de milli olamayacağını söylemiştir. Kendimiz için gerekli olan terbiye biçiminin milli terbiye biçimi olduğunu vurgulamıştır.⁵⁵ İsmet İnönü bu konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamıştır. *“Milli terbiye istiyoruz; bu ne demektir? Bunun zıddı ile daha vazıh anlarız. Milli terbiyenin zıddı nedir derlerse söyleyebiliriz, bu belki dini terbiye yahut beynelmilel terbiyedir. Sizin verdiğiniz terbiye dini değil milli, beynelmilel değil millidir. Sistem bu dini terbiyenin milli terbiyeye taarruz teşkil etmediğini, zaman her iki terbiyenin kendi yollarında en temiz bir tecelli göstereceğini ispat edecektir. Beynelmilel terbiyeye gelince esas itibari ile dini terbiye dahi bir nevi beynelmilel terbiye demektir. Bizim terbiyemiz kendimizin olacak ve kendimiz için olacaktır.”*⁵⁶

28 Aralık 1938'den 5 Ağustos 1946 tarihine kadar aralıksız görev yapan Hasan Ali Yücel, tek parti döneminin ve belki de bütün cumhuriyet döneminin en etkili eğitim bakanı olmuştur.⁵⁷

⁵⁴ Yalçın, s. 519.

⁵⁵ İsmail **Kaplan**, *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 143.

⁵⁶ Hasan Ali **Yücel**, *Türkiye'de Orta Öğretim*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994, s. 25.

⁵⁷ Kaplan, s. 192.

Yücel'in eğitim politikasını belirlerken kıstas aldığı Cumhuriyet Halk Partisi parti programında ulusal eğitim hedefi, cehaleti gidermek, kuvvetli cumhuriyetçi, laik, devletçi, ulusçu, halkçı ve devrimci vatandaşlar yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Bu esaslar toplumsal yaşamın bütünü hedef alınarak belirlenmiştir. Bu ilkelerin tamamı Yücel'in eğitim politikasını belirlemiştir.⁵⁸

15-21 Şubat 1943 tarihleri arasında Ankara'da toplanan İkinci Milli Eğitim Şurası'nda dönemin maarif vekili Hasan Ali Yücel yaptığı açılış konuşmasında, okullarda tarih öğretiminin ve tarih kitaplarının önemini ve eğitimde milli tarih bilincinin devam ettirileceğini şu sözlerle belirtmiştir: *“Milli tarihi görüş ve anlayışımızdaki ileriliğimizi de şüphesiz inkılabımıza borçluyuz. Türk milletinin en eski devirlerden bu güne kadarki siyasal ve medeni hayatının, o zamana kadar olduğu gibi dünya tarihinden kopararak değil, belki dünya tarihi içinde ve objektif surette bir bütün olarak görmeyi bize Büyük Atatürk ver onun kurduğu tarih kurumu öğretti. Kurumun çalışmalarından, hepimizin bildiği dört ciltlik değerli eser vücuda geldi. Tarihi böyle anlayışın çocuklarımıza milliyet eğitimi vermek hususunda on yıldan beri sağladığı büyük yardımı anmayı, ebedi şefimizin aziz hatırasına katarak Türk Tarih Kurumuna saygı ve şükran vesilesi sayarım.”*⁵⁹

1.2.2. İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün Kuruluşu

Bu dönemde yakın tarih açısından önemli gelişmelerden biri de inkılap tarihi enstitüsünün kurulmasıdır.

Atatürk 1930'lu yıllarda özellikle kültür politikalarına büyük önem vermiş. Toplumu yeniden şekillendirmek, yeni bir ulus-devlet oluşturmak ve topluma milli kimlik vermek istemiştir. 1925 yılında yaptığı konuşmasında inkılapla ilgili fikirlerini ifade etmiştir;

“Türk İnkılabı nedir? Bu inkılâp, kelimenin öncelikle taşıdığı ihtilal anlamından başka, ondan daha geniş bir değişmeyi ifade etmektedir. Bugünkü devletimizin şekli, yüzyıllardan beri gelen eski şekilleri yıkan en gelişmiş tarz olmuştur. Millet, varlığını devam ettirmek için fertleri arasında düşündüğü ortak bağ, asırlardan beri gelen şekil

⁵⁸ Feyza Demirtaş, “Hasan Ali Yücel'in Eğitim Anlayışında Din”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 422.

⁵⁹ Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekilliği İkinci Maarif Şurası, 15-21 Şubat 1943, Çalışma Programı, Raporlar, Konuşmalar: Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Sayı: 38-40, İstanbul, 1988, s. 41-43.

ve içeriği değiştirmiştir, yani millet, dini ve mezhebi bağlılık yerine, Türk milliyeti bağı ile fertlerini toplamıştır”⁶⁰

Türkiye Cumhuriyeti’nde bir devrim tarihi enstitüsü kurma yolundaki atılan adımlardan ilki, üniversite reformu sonrasında 1933 yılında İstanbul Üniversitesi’ne bağlı Türk İnkılabı Enstitüsü’nün kurulması ile atılmıştır.

Büyük beklentilerle 1933’te açılan ve çok önemli bir misyon yüklenen, Türk İnkılâbı Enstitüsü’nden beklentilerin tam olarak karşılayamaması, daha sonraki yıllarda bu beklentileri yerine getirebilecek yeni bir enstitünün açılmasını gündeme getirmiştir. Yeni bir inkılap enstitüsü açılması gereğini ve bu enstitünün misyonunu, dönemin cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü, 1 Kasım 1941’de, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni açış konuşmasında şu şekilde dile getirmiştir: *“Şimdiye kadar yükseköğretim kurumlarının son sınıflarında konferans şeklinde verilmekte olan İnkılap derslerinin, bu kurumlarda “İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi” adı altında esaslı bir ders şeklinde verilmesi ve bu mevzular etrafında ilmi incelemeler yapmak ve yaymak üzere, bir de “İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Enstitüsü” kurulması kararlaştırılmıştır.”⁶¹*

İlk inkılap tarihi dersleri ise 1933’te Zeynep Hanım Konağı’nda eski edebiyat fakültesinin ahşap konferans salonunda Mahmut Esat Bozkurt, Recep Peker ve Yusuf Kemal Tengirşek gibi bilim adamlarının katılımıyla verilmeye başlanmış, Esat Bozkurt’un dersleri radyodan da verilerek halkın istifadesine sunulmuştur. İlerleyen yıllarda dersin daha düzenli halde eğitim camiasında sunulması kararlaştırılmıştır. Türk inkılap tarihi enstitüsünün kuruluşu bu inkılap tarihi alanında yapılan çalışmalar sonrasında gerçekleşmiştir.⁶²

1938-1946 yılları arasında milli eğitim bakanı olarak görev yapan Hasan Ali Yücel önemli çalışmalarıyla Atatürk ilkeleri doğrultusunda ulusal bir bilinç oluşturmak için

⁶⁰ Mahmut Bolat, “Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü’nün Kuruluşu ve Misyonu”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 61, Güz 2017, s. 50.

⁶¹ Bolat, s. 59.

⁶² Bolat, s. 53.

çalışmış ve bireyler arasındaki iletişimi sağlamıştır. Bunun en güzel örneği de bakanlığı zamanında kuruluşu gerçekleşen Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'dür.⁶³

4204 sayılı kanun ile 15 Nisan 1942'de Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne bağlı olarak bir araştırma, eğitim ve öğretim merkezi olarak açılışı gerçekleşen Enstitü'nün kuruluş amacı, yönetmeliğinde şu şekilde açıklanmaktadır:

*“Türk İstiklâl Savaşı, Türk İnkılâbı ve Türkiye Cumhuriyet rejiminin dayandığı esaslar hakkında her türlü araştırmalarda bulunmak; bu konularla ilgili belgeleri ve yayınları toplayarak kütüphane ve müzeler meydana getirmek ve bir arşiv kurmak; Türk İnkılâp ve Rejimini memleket içinde ve dışında tanıtmak için dersler ve konferanslar vermek ve her türlü yayınlarda bulunmak.”*⁶⁴

15.04.1942'de TBMM'de kabul edilen Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün kurulması hakkındaki kanun tasarısı, 22 Nisan 1942 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak kanunlaştırılmıştır. Buna göre;

Madde 1: Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne bağlı bir “Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü” kurulmuştur. Bu enstitünün vazifeleri şunlardır:

- A) Türk İstiklâl Savaşı, Türk İnkılabı ve Türkiye Cumhuriyeti rejiminin dayandığı esaslar hakkında her türlü araştırmalarda bulunmak,
- B) Bu konularla ilgili belgeleri ve yayımları toplayarak kütüphane ve müzeler meydana getirmek ve bir arşiv kurmak,
- C) Türk inkılap ve rejimini memleket içinde ve dışında tanıtmak için dersler ve konferanslar vermek ve her türlü yayınlarda bulunmak.

Madde 2: Fakültelerde ve yüksekokullardaki İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyet Rejimi dersleri Maarif Vekilliği'nce hazırlanacak programlara ve tayin edilecek esaslara göre bunların kendi kadrolarındaki vazifeli profesör, doçent ve öğretmenleri tarafından okutulur.

Madde 3: Bütün resmi daire ve makamlarla belediyeler, milli kurumlar kendi dosya ve arşivlerinde bulunan ve İstiklal ve İnkılap Tarihiyle ilgili olan her türlü evrak ve

⁶³ Necdet Aysal, “Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Tarihçesi ve Gelişim Süreci”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 33-34, Mayıs-Kasım 2004, s. 242.

⁶⁴ Aysal, s. 243.

belgelerin asıl veya suretlerini ve eşyaları Maarif Vekilliği tarafından lüzum gösterildikçe Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'ne verirler. İstiklal ve İnkılap tarihiyle ilgili olup her ne surette olursa olsun şahsın elinde bulunan evrak ve belgelerle eşyaları enstitüye bağışlayanların adları enstitüde bulundurulacak şeref defterine yazılır ve ayrıca Resmi Gazete ve radyo ile ilan olunduktan sonra kendilerine bir şeref diploması verilir.

Yukarıda yazılı evrak, belge ve eşyalar, istedikleri takdirde sahiplerinden, Enstitü İlmî Danışma ve Yönetim Kurulu'nca biçilecek değerlerle, satın alınır. Bu kanunla ilgili evrak, belge ve eşyayı özel koleksiyonlarında bulundurmamak isteyenlerin, bunların konuları ve vasıfları hakkında enstitüye bilgi verenlerin adları da şeref defterine ayrıca yazılır. Yukarıdaki fıkralarda yazılı evrak, belge ve eşyanın Türkiye'den çıkarılması yasaktır.

Madde 4: Enstitü'nün aşağıda yazılı zatlardan kurulan bir 'İlmi Danışma ve Yönetim Kurulu' vardır:

A) Enstitü Müdürü,

B) Fakülte ve yüksekokullarda "İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti

Rejimi" dersi veren profesör ve doçentler,

C) Cumhuriyet Halk Partisi'nin, Türk Tarih ve Dil Kurumlarının Merkez İdare

Heyetleri Azalarından memur edecekleri birer mümessil,

D) Maarif Vekilliği'nce memur edilecek üç zat.⁶⁵

Hasan Ali Yücel, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün kuruluş amacını; Türk İnkılâbını incelemek, onun önemini yurt içi ve dışında tanıtarak ölümsüzleştirmek olarak nitelendirmiş ve konuşmasını şu sözlerle bitirmiştir; "*Türk inkılabı gibi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü de Türk milletinin malı şerefidir.*"⁶⁶

Enstitüye ilk müdürü olarak atanan Enver Ziya Karal ise inkılap tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti enstitüsünün kuruluş amacını, Türk vatanının zor şartlar altında kurulmasından dolayı büyük şeflerimizle milletin el birliği içinde çalışması, Türk toplumuna medeni inkılap merhalelerinin anlatılması ve cumhuriyet rejiminin

⁶⁵ T.C. Resmi Gazete, 22 Nisan 1942, Sayı: 5090, s. 2729.

⁶⁶ Bolat, s. 72.

kavratılması olarak açıklamıştır. Enstitünün iki önemli çalışma aracı olarak da kütüphane ve arşivi göstermiştir. Tarihimizin eksiksiz ve hakikate uygun yazılması bu sayede mümkündür.⁶⁷

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsünün kurulması ile Türk İnkılap Tarihi dersleri, 15 Nisan 1942’de 4204 sayılı kanunla Ankara’da Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi bünyesinde, inkılap tarihi konularının “Türk İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi” adı altında esaslı ve zorunlu bir ders şeklinde verilmesi sağlanmıştır.⁶⁸

1943 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, “Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü” başlığı altında bir kitap hazırlamış ve bu kitapta, Enstitü’nün iç talimatnamesi, genel çalışma planı ve Türk İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi dersi müfredatını düzenlemiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, yayınladığı bu eser ile 4204 sayılı kanunun kendisine yüklediği, Enstitü’nün çalışma esaslarını belirleme görevini yerine getirmiştir. Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan ve Maarif Matbaasında 1943’te basılan bu eser üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Enstitü’nün iç talimatnamesi, ikinci bölümde genel çalışma planı ve üçüncü bölümde ise Türk İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi dersi müfredatı yer almaktadır.

Bu müfredata göre dersin;

A. Kurtuluş Savaşı ve Türk İnkılâbı Tarihi,

B. Türkiye Cumhuriyeti Rejimi olmak üzere iki kısımda incelenmesi öngörülmüştür. Yine bu plana göre birinci kısmın;

1. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti’nin durumu,
2. Milli Mücadele’nin başlaması,
3. Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin kuruluşu,
4. Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Kurtuluş Savaşı,
5. İnkılâp hareketleri ve siyasi cereyanlar (Lozan Barışı Antlaşması’ndan Cumhuriyetin ilanına kadar),

⁶⁷ Enver Ziya **Karal**, “Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü”, *Ülkü Mecmuası*, S. 5, Ankara 1941, s. 6-7.

⁶⁸ Sadık **Erdaş**, *Atatürk’ten Günümüze Türk İnkılap Tarihi Derslerine Genel Bir Bakış*, Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretimi, Editör: Y. Doğaner, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, s. 12.

6. Cumhuriyetin ilanı,

7. İnkılâp hareketleri ve siyasi cereyanlar (Cumhuriyet döneminde),

8. Cumhuriyet devrinde dış siyaset,

İkinci kısmın ise;

1. Türkiye Cumhuriyeti rejiminin tarifi,

2. Türkiye Cumhuriyeti rejiminin kurulmasını zorunlu ve mümkün kılan etkenler,

3. Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin oluşumu ve gelişimi,

4. Türkiye Cumhuriyeti rejiminin yapısı,

5. Türkiye Cumhuriyeti rejiminin dayandığı esaslar,

6. Cumhuriyetin çeşitli alanlarda elde ettiği başarılar,

7. Türkiye Cumhuriyeti rejiminin diğer rejimlerle karşılaştırılması,

8. Türkiye Cumhuriyeti rejiminin II. Dünya Savaşı karşısında durumu,

9. Türkiye Cumhuriyeti rejiminin dünyadaki yankıları,

10. Türkiye Cumhuriyeti rejiminin ve Türk milletinin geleceği şeklindeki, genel başlıklara uygun olarak işlenmesi öngörülmüştür.⁶⁹

1.2.3. Hümanizm ve Tarih

15. Yüzyıl'da İtalya'da tarih, şiir ve ahlak felsefesi gibi bilim dallarını belirten “Studiahumanitatis” terimiyle, ilk çağ edebiyatı üzerinde uzmanlaşmış araştırmacılarla öğrenciler için kullanılan “hümanisti” adından kaynaklanmaktadır. Hümanizm insana ve insani değerlere büyük ağırlık veren Rönesans'ın temel kültürel akımıdır.

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olmasıyla “Milli Şef Dönemi” olarak adlandırılan bir dönem başlamıştır. Bu değişim eğitim ve kültür politikalarına da yansımış ve bu alanda önemli değişimler görülmüştür. Ülkenin gelişme ve kalkınmasının ancak Batılılaşma ile sağlanacağı, bunun için de Batı kültürü kaynaklarına yönelme anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu durum tarih alanına da yansımış ve milli tarih yerine Eski Yunan ve Latin kültürünü temel alan Hümanizm olarak isimlendirilen anlayış tarih eğitime de yansıtılmaya

⁶⁹ Bolat, s. 69-70.

çalışılmıştır.⁷⁰ Hümanizm anlayışı devlet yönetiminin merkezine Tanrı yerine insanı koymuş ve ilk kez 19. Yüzyılda Alman araştırmacılar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye’de 1938’den sonra resmi politika olarak kabul gören hümanizm 1940’lı yıllarda kültürde, eski yunan ve roma medeniyetine inmek olarak tarif edilmiştir.⁷¹

Hümanizm Türkiye’de ilk olarak “Nev-Yunanilik” olarak kendini göstermiştir. Hümanizmin temelini oluşturan “Nev-Yunanilik” akımı dönemin aydınları ve entelektüelleri üzerinde etkili olmuştur. “Nev-Yunanilik” batıya yönelme, çağdaşlaşma yolunda batıyı esas alma olarak tanımlanabilir.⁷²

Hümanizm meselesinin eğitim alanında ayrıntılı olarak ele alınıp incelendiği yerlerin başında 17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında gerçekleştirilen Birinci Maarif Şurası gelmektedir. Bu şurada bir taraftan milli kültürden bahsedilirken, diğer taraftan Türk kültürünün hümanist batı kültürüne göre yönlendirileceğinden söz edilmiştir. Bu şurada hümanist kültür adeta dayatılmıştır.

Maarif şurasında bir taraftan kültürün milli olması gerektiğinden bahsedilirken, diğer taraftan hümanist kültür anlayışının benimsenmesi gerektiğinden söz edilmektedir. Şurada millilik gayri millilik tartışmaları şiddetli şekilde devam ederken milli kültür adı altında yapılan bütün itirazlar reddedilmiş ve milli kültürün yerini alacak olan hümanist kültür anlayışı adeta dayatılmıştır. Şurada geçen konuşmalar bu konuya dikkat çekmektedir. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel: “...Bu vesile ile kendimce önemli bulduğum bir meseleden bahsedeceğim... Onlarda fazla olarak ikinci bir yabancı dil, Latince ve Yunanca gibi derslerde gösteriyorlar ki bunların hiçbiri bizde yoktur. Böyle olduğu halde bizim ders saatlerimiz fazladır” diyerek bu konuyu gündeme taşımış oluyordu. Böyle bir konu aslında gündemde yoktu. Bu durum, Şura üyesi Nuri Kutulmuş Bey’in şu cümlelerinden anlaşılmaktaydı: “Müzakereler arasında Latince ve Grekçenin liselerde okutulması mevzuu ruznamede yoktu.”⁷³

⁷⁰ Ahmet Vurgun, “Türkiye’de Milli Tarih Anlayışı ve Öğretimi”, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2014, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 54.

⁷¹ Kadir Şeker, “İnönü Dönemi Kültür Hayatı (1938-1950)”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2000, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 12-13.

⁷² Vurgun, s. 54.

⁷³ Ömer Karakaş ve Bilal Elbir, “Cumhuriyet Dönemi Türk Kültür Ve Edebiyatında Hümanizmin Etkileri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/4, 2007 s. 384.

Hasan Ali Yücel'in kültür alanında yaptığı en önemli katkılarında biri de bakanlık bünyesinde kurduğu tercüme bürosu aracılığıyla dünya klasiklerini Türkçeye çevirmesidir. Hatta cumhurbaşkanı İnönü de sunuş yazısıyla bu girişimi desteklemiştir.⁷⁴

Eğitimde hümanizm anlayışının dönemin milli eğitim bakanı Hasan Ali Yücel ve bağlı olduğu parti olan CHP tarafından benimsenmesi sonucu ulusal ve milli tarih anlayışı terk edilmiş bunun yerine Türk Hümanizması'na yönelim olmuştur. Bu yönelimin etkileri en çok ortaokul ve lise ders kitaplarında görülmüştür. Bu kitaplara bakıldığında yunan ve roma tarihi konularına ağırlık verildiği Türk tarihi konularının ise arka planda bırakıldığı görülmektedir.⁷⁵

Bu dönemde hazırlanıp 1970'lere kadar okullarda okutulan tarih kitapları hümanist politika doğrultusunda hazırlanmıştır.⁷⁶ Anadolu kültürünün kökeninin Yunan-Latin uygarlıklarına dayandığını düşünen bu kültürel akım, Türklerin etnik geçmişi üzerinde değil Anadolu'nun geçmişinin üzerinde durulması gerektiğini savunmuştur. Bu akımın etkisiyle hazırlanan ve bu durumu en iyi şekilde gösteren örneklerden biri lise birinci sınıf tarih ders kitabının neredeyse tamamının Yunan ve Roma uygarlıklarını anlatmasıdır.⁷⁷ Yine aynı şekilde Karal, Baysun ve Mansel'in hazırladıkları tarih I ders kitabında Türk tarihine 11 sayfa, yunan tarihine 65 sayfa, roma tarihine ise 58 sayfa yer verilmiştir. Yine 1947 yılında Emin Oktay ve Niyazi Akşit tarafından hazırlanan Tarih 1 kitabındaki konu ağırlıklarına bakıldığında, Türk Tarihi% 4, Eski Anadolu Tarihi%8, Yunan Tarihi %40, Roma Tarihi %40 ve diğer konular %8'dir. Kitapta, M.Ö. XII yüzyıldan itibaren Roma ve Yunan medeniyetinin bütün yönleri ile ele alınmasına karşılık Türk eski çağına yok sayılacak derecede az yer verilmesi dikkat çekmektedir.⁷⁸

1.2.4. II, III. ve IV. Milli Eğitim Şuralarında Tarih Eğitimi Konusu

15-21 Şubat 1943 tarihleri arasında düzenlenen II. Maarif Şurası başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun başkanlığında Ankara'da toplanmıştır. II. Maarif Şurası programının toplam üç maddeden oluşmaktadır. Bunlar:

⁷⁴ Vurgun, s. 55.

⁷⁵ Keskin, s.6

⁷⁶ Abdülkadir Yuvalı, "Türkiye'de Tarih Öğretimi", Türk Tarihinin Meseleleri, *Kollokum* 1984 Elazığ, 1990, s. 256.

⁷⁷ Vurgun, s. 56.

⁷⁸ Yuvalı, s. 256.

- 1) Okullarda ahlak eğitiminin geliştirilmesi
- 2) Bütün öğretim kurumlarında ana dili çalışmaları veriminin artırılması
- 3) Türklük eğitiminde tarih öğretiminin metot ve vasıtalar bakımından incelenmesi

Şura programında bölümden birinin tarih öğretimine ayrılması o dönemde tarih eğitimine verilen önemin bir göstergesidir. Şurada bu üç konu için ahlak eğitimi komisyonu, anadili komisyonu ve tarih öğretimi komisyonunun kurulması ve bu komisyonların kendi konularında raporlar sunması II. Maarif Şurası'nın çalışma esasları arasında gösterilmiştir. Oluşturulan tarih öğretimi komisyonun bir reisi ve iki raportörü olacaktır.

Tarih öğretimi komisyonun inceleyeceği işler şu şekilde belirtilmiştir:

Türklük eğitiminde tarih öğretiminin metot ve vasıtalar bakımından incelenmesi

- a) İlk ve ortaokul tarih kitaplarının hazırlanmasında, bilim ve pedagoji yönünden dikkate alınacak noktaların saptanması
- b) Lise tarih kitaplarının mükemmelleştirilmesi konusundaki mütalaaların belirtilmesi⁷⁹

Oluşturulan tarih öğretimi komisyonunda Yavuz Abadan, Tarık Asal, Ömer Lütfü Barkan, Cavit Baysun, Aziz Berker, Salih Zeki Buluç, Emin Ali Çavlı, Nazmi Çoğan, Mebrure Ege, Enver Ziya Karal, Hamit Zübeyir Koşay, Müfit Mansel, Hamit Ongunsu, Hayrullah Örs, Kamil Su, Necati Tacan, Muzaffer Yalın Mükrimin Halil Yinanç gibi dönemin önemli tarihçileri bulunmaktadır.⁸⁰

Şuranın açılış konuşmasında dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel yapılan düzenleme ve yeniliklere rağmen tarih eğitimi konusundaki aksaklıklara dikkat çekmiş ve bu aksaklıkların ne şekilde giderilebileceği hususunda söylemlerde bulunmuştur. Açılış konuşmasında Hasan Ali Yücel'in tarih öğretimi hakkındaki sözleri şu şekildedir:

“Tarihimizi öğretme yolundaki çalışmalarımızın daha metotlu olması gerektiği, okullarda yapılan incelemelerden anlaşılmaktadır. Her dersin öğretiminde olduğu gibi

⁷⁹ II. Maarif Şurası Çalışma Programı, Raporlar ve Konuşmalar, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991. (Sayfa Belirtilmemiş)

⁸⁰ II. Maarif Şurası Çalışma Programı, Raporlar ve Konuşmalar, s. 28.

tarih öğretiminde de önemli nokta tarihe ait ana bilgilerin ve fikirlerin talebe tarafından hazmedilmesini sağlamaktır. Bizim tarih programlarımızın müfredatı:

- a) Türk milletinin en eski ve geniş tarihe malik olması,*
- b) Garp medeniyetine olan alakalarımız dolayısıyla garp milletleri tarihi üzerinde durmamız,*
- c) Bütün tarih boyunca kurduğumuz devletlerin ve başka milletlerle olan münasebetlerimizin çokluğu,*
- d) Cumhuriyet ve inkılap tarihimizi çocuklarımızın yetişmesi bakımından teferruatlı şekilde okutmak lüzumu,*

sebepleriyle, başka milletlerin tarih öğretimi müfredatından yüklüdür. Bu itibarla öğretim sırasında müfredattan, fazla fedakarlık etmemek, tarihimize ait ana bilgileri çocuklarımıza belletmek, tarih öğretiminden beklediğimiz manevi oluşu da elde edebilmek için öğretmenlere bir takım direktifler vermek zarureti duyulmaktadır.⁸¹

Hamit Ongunsu başkanlığındaki tarih öğretimi komisyonu çalışmalarını 4 ana başlıkta özetlemiştir.

- 1) Okul tarih kitapları
- 2) Öğretmen ve öğretim meselesi
- 3) Tarih öğretimi için gerekli yardımcı bilgi ve vasıtalar
- 4) Tarih öğretimi ile ilgili temenniler

III. Milli Eğitim Şurası: 2-10 Aralık 1946 tarihlerinde düzenlenen şurada ağırlıklı olarak meslek ve teknik okullarla ilgili konular üzerinde durulmuş tarih eğitimi ile ilgili konular tartışılmamıştır.⁸²

VI. Milli Eğitim Şurası: 22-31 ağustos 1949 tarihleri arasında düzenlenen şurada ilkökul, ortaokul, lise ve yüksekokullardaki eğitim durumu bölümler halinde tartışılmış ve eğitimde demokratikleşme isimli bir bölümle beraber eğitimde demokratikleşme ağırlıklı olarak konuşulmuştur. Tartışmalar esnasında birkaç kez tarih eğitiminden

⁸¹ II. İkinci Maarif Şurası Çalışma Programı, Raporlar ve Konuşmalar, s. 16.

⁸² III. Maarif Şurası Çalışma Programı Raporlar ve Konuşmalar, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991, s. -.

bahsedilmiş tarih eğitimine ayrıca bir bölüm ayrılmamıştır. Şurada tarih öğretimi ile ilgili Nihat Sami Banarlı'nın sözleri şu şekildedir:

“Gerçekten, dil ve tarih anlayışımızda zaman zaman ortaya çıkan ifratçı bir milliyetçilik, çocuklarımız üzerinde müspet tesir bırakmaktan uzak kalıyor.

Biz milliyetimizin tarihi ve milli faziletlerimizin Türk tarihine tanıtılması mevzuunda, okullarımızda öyle hakikatler öğretmeliyiz ki, Türk çocuğu hayatının bir anında dahi, onların doğru olduğundan şüphelenmesin.

Bir zaman tarih ve dil tedrisatımıza kadar sirayet eden bütün milletlerin Türk olduğu veya bütün dillerin Türk dilinden çıktığı hayalle karışık nazariyeler, okul tedrisatında asla yer bulmamalıdır.

Esasen bütün milletlerin Türk olması, Türklük için bir temayüz de değildir...

Tarih tedrisatımızda şu noktaya sarıh olarak inanmalıyız ki, Türk milletinin milli ve medeni mazisiyle iftihar etmek mevzuunda herhangi büyütülmüş hayali bir tarihe ihtiyacı yoktur...

Türk çocuğu hayali ve nazari bir milletçilik duygusu ile değil gerçek ve realist bir milliyet anlayışıyla teçhiz olunmalıdır.”

Bu sözlerle karşılık olarak Enver Ziya Karal yaptığı konuşmada düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Tarih tezimiz hiçbir vakit bütün milletleri Türk yapmak gayesini gütmemiştir. Tarih anlayışımız cemiyetin tekamülü istikametinde üç merhaleden geçmiştir. Tanzimat'a kadar din tarihi okuduk. Tanzimat'tan cumhuriyete kadar yalnız Osmanlı İmparatorluğu tarihini benimsedik. Cumhuriyet devrinde tam bir milli bünyeye kavuşunca milli tarihimize sahip çıktık.

Türk tarih tezi milli mücadelenin maneviyat alanında bir devamından başka bir şey değildir. Topraklarımıza vaki olan taarruzlar gibi tarihimize de birçok yönden kin garaz ve intikam mahsulü yabancı taarruzlar olmuştur. Türklerin sarı ırktan oldukları brakisefal oldukları medeniyet yaratmak kabiliyetinden mahrum bulundukları iddiaları öne sürülmüştü. Bütün bu iddiaları çürütmek ve tarihi usulle reddetmek tarih tezimizin esasıdır. Yoksa bütün milletleri katiyen Türk yapmak iddiamız yoktur.

*Tarih tezimizin en çok tenkit edilen tarafı birçok milletlerin Orta Asya'dan geldikleri bilgilerdir. Bu da kendi kıraat kitaplarına bile geçmiş bir gerçektir. Tarih tezimizde yalan yoktur. Fakat bu tezi tenkit edenlerde yanlış bilgiler vardır.”*⁸³

1.2.5. Tarih Ders Kitapları

İnönü döneminde liselerde okutulan tarih ders kitapları 1939'da Şemsettin Günaltay tarafından yazılan Tarih I ve 1942 yılında Arif Müfid Mansel, Cavid Baysun ve Enver Ziya Karal tarafından yazılan İlkçağ Tarihi'dir. 1931 yılından sonra basılan ilk ders kitabı 1939 yılında basılan Şemsettin Günaltay'ın yazdığı Lise I Tarih kitabıdır. Bu kitapta resmi ideoloji ve tezin etkileri aynı şekilde devam etmektedir. Toplamda 403 sayfadan oluşan bu kitap giriş bölümü ile birlikte toplamda 15 bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerde “*Prehistorik Çağın Devirleri, Anayurtta En Eski Devletler, Anayurtta Büyük Hun İmparatorluğu, İlk Devirler Medeniyeti, İskit İmparatorluğu, Çin, Hint, Elam ve Mezopotamya, Mısır, Anadolu, Suriye ve Filistin, İran, Ege Havzası ve Roma*” başlıkları incelenmiştir.⁸⁴ Toplamda 400 sayfadan oluşan bu kitabın 88 sayfası Roma medeniyetine ayrılmıştır. Bu durum dönemin eğitim anlayışında ortaya çıkan değişimden kaynaklandığı söylenebilir. Bu kitapta Roma medeniyeti için Roma uygarlığının başlangıcı Anadolu olarak gösterilmesi, sonuç olarak medeniyetin temeli yine Orta Asya'nın yerli halkı olan Türklere dayandırılması dikkat çekici bir noktadır. Ayrıca bu kitapta anlatımı daha da kolaylaştırmak için kitabın sonunda 15 haritaya yer verilmiştir.⁸⁵

Arif Müfid Mansel, Cavit Baysun ve Enver Ziya Karal'ın birlikte yazdığı, 1942'de basılan ve lise birinci sınıflarda okutulmak üzere hazırlanan İlkçağ Tarihi adlı kitap İlkçağ medeniyetini konu almakta ve bunu oluşturan unsurlara odaklanmaktadır. Bu kitap 219 sayfadan ve 7 ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin başlıkları “*Tarih Öncesi ve Tarih Devirleri, Türklerin Anayurdu-Göçler ve Göçlerden Sonra Anayurdun Durumu, Doğu ve Güney Asyası, Önasya- Mısır, Ege Bölgesi ve Roma Tarihi*” şeklindedir. Kitabın içeriği bir önceki dönemde kullanılan kitaplar ile karşılaştırıldığında içerik büyük ölçüde azaltılmış ve dilin sadeleştirilmiş olduğunu görmekteyiz. Ayrıca kitapta bol miktarda görsel yer verilmiştir. Toplamda 176 adet

⁸³ IV. Milli Eğitim Şurası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991 s. 81-92.

⁸⁴ Akdağ, s. 73-74.

⁸⁵ Akdağ, s. 76-77.

görsel materyal ile 20 adet harita kullanılmış ve her birinin altında açıklaması verilmiştir. Bir önceki dönemde kullanılan ders kitabı ile karşılaştırıldığında İlkçağ Tarihi kitabında Türkler ana tema olmaktan çıkarılarak kapsadığı dönem içinde bir unsur olarak ele alınmıştır. İlkçağ'ın yüksek medeniyetleri olarak Sümerler, Babilliler, Mısırlılar, Hititler, Persler, Yunanlılar ve Romalılar vurgulanmıştır. Türklerin uygarlığın en eskisi ve kurucusu değil bir parçası olduğu ifade edilmesi dikkat çekicidir ve bir önceki dönemde kullanılan ders kitabında Türklerin tarihine 28 sayfa ayrılırken, bu kitapta Türklerin tarihi 10 sayfa ile sınırlandırılmıştır. Bu yeni ders kitabında Türklerin dışında kalan İlkçağ medeniyetlerinin ele alınmasında da daha bilimsel bir yaklaşımın izlendiği görülmektedir.⁸⁶

Lise ikinci sınıflarda okutulmak üzere 1942 yılında basılan Ortaçağ Tarihi kitabı bu çağdaki Türk-İslam ve Avrupa tarihi konularını kapsamaktadır. Bu kitap 147 sayfadan ve 8 ana bölümden oluşmaktadır. Kitapta toplam 42 adet fotoğraf ve şemadan oluşan görsel materyal ile 13 adet harita kullanılmış ve bunların açıklamaları verilmiştir. Kitabın sonunda ise 1 sayfalık bibliyografya ile 5 sayfalık terimler sözlüğü yer almaktadır. Ortaçağ Tarihi kitabında öncelikle dikkati çeken nokta birinci ciltte de olduğu gibi konu içeriklerinin oldukça kısaltılmış olmasıdır.⁸⁷

1932 basımlı kitabın aksine bu kitapta Araplara yönelik küçültücü ifadelere yer verilmemiştir. Bu kitapta Türklerin Müslümanlığı kabulü konusunun da ele alınış biçiminde bazı noktalar dikkat çekmektedir. Abbasiler döneminde Türklerin kitleler halinde Müslümanlığa girmesi Türk ve dünya tarihi açısından çok önemli bir olay olarak değerlendirilmekte ve böylelikle Müslümanlığın düştüğü tehlikeden kurtulduğu artık Müslümanların koruyucularının Türkler olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca Müslümanlarla uzun etkileşimin sonucu olarak bu dinin Türkler arasında iyice anlaşıldığı, dolayısıyla oldukça kolay şekilde yayıldığı ve bu dinin bütün öteki dinlerden ziyade ruhlarına uygun geldiği ifadeleri kullanılarak belirtilmiştir. Böylelikle bir nevi İslam'la barışmanın ilk adımların atıldığını başka bir deyişle ise 1930'ların ideolojik savunmalarından uzaklaşarak geçmişe daha gerçekçi bakılmaya başlandığını söyleyebiliriz.⁸⁸

⁸⁶ Şimşek, *Türkiye'de Tarih Eğitimi*, s. 145-147.

⁸⁷ Şimşek, *Türkiye'de Tarih Eğitimi*, s. 150.

⁸⁸ Şimşek, *Türkiye'de Tarih Eğitimi*, s. 151-153.

Bu dönemde lise üçüncü sınıflarda okutulmak üzere 1942 yılında yazılan Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi kitabı 14. ve 20. yüzyıllar arasında Osmanlı ve Avrupa tarihini anlatmaktadır. Kitap 112 sayfadan ve 15 bölümden oluşmaktadır. Her bölüm Osmanlı Devleti ve Avrupa olarak iki alt başlığa ayrılmıştır. Ayrıca 18. ve 19. yüzyıllardan itibaren de ABD ve Uzak Doğu'da yaşanan gelişmelere de yer verilmiştir. Kitapta toplam 40 adet fotoğraf resim ve şemadan oluşan görsel materyal ile 18 adet harita kullanılmış ve her birinin kısa açıklamaları yapılmıştır. Kitabın sonuna ise yaklaşık 1 sayfalık bibliyografya ve 3 sayfalık terimler sözlüğü eklenmiştir. Kitapta dikkati çeken önemli bir nokta ise Osmanlı Devleti ile Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu'da yaşanan tarihsel toplumsal ve ekonomik gelişmelere dengeli bir biçimde yer verilmiş olmasıdır. Kitabın Osmanlı tarihine genel yaklaşımında öne çıkan husus Türkçülüğe fazla yapılan vurgudur. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Anadolu'nun genel görünümünden ve buradaki toplumsal yapıda Anadolu'ya ilk yerleşen Türklerin bölgedeki farklı etnik yapıdaki insanları Türkleştirmelerinden bahsedilmiştir. Kitabın birçok yerinde Osmanlı yerine Osmanlı Türkleri daha çok da Türkler ifadesi kullanılmaktadır. Ayrıca bu kitapta Türk'ü yüceltici ve Türklere ilişkin kullanılan nitelemeler dikkat çekmektedir. Ayrıca Osmanlıların Rumeli ve Anadolu'da genişlemesi ve güçlenmesinin sebebi olarak Osmanlı kurumlarının mükemmelliği ve Osmanlı Türklerinin üstünlükleri gösterilmiştir. Osmanlıların cesaret kahramanlık doğruluk gibi Türk ırkının öz karakterini taşıdığı ileri sürülmektedir. Bu kitapla beraber 1930'larda Osmanlı'nın klasik döneminde göreceli bir mesafede durulan ve bazı noktalarda olumsuzlaşan yaklaşımın bu dönemde yavaş yavaş terk edilmeye başlandığı görülmektedir.⁸⁹

Enver Ziya Karal tarafından 1945 yılında yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi isimli ders kitabı Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı sonundan 1944 yılına kadarki tarihi kapsamaktadır. 195 sayfadan ve 20 bölümden oluşan kitapta toplam 70 adet fotoğraf ve resim ile 4 adet harita kullanılmış her birinin altında da kısa açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca kitapta gazete yazıları Milli Mücadele'nin önde gelen kişilerin nutukları, telgraflar gibi dönemi yansıtan birincil kaynaklar okuma parçası olarak verilmiş ve kitabın sonunda 3 sayfalık bir kronoloji cetveli verilmiştir. Ayrıca 1932 baskısında Atatürk hakkında abartılı betimlemeler yerine 1945 baskısında Atatürk'ü saygı ve minnetle anılmış fakat Atatürk'ün özellikle kritik meseleler ve kararlar hakkında İsmet

⁸⁹ Şimşek, *Türkiye'de Tarih Eğitimi*, s. 155-157.

İnönü ile yaptığı fikir alışverişlerinden bahsedilmiştir. Bu kitapta reformlara ilişkin anlatımlarda da bir önceki kitaptan farklı olarak Osmanlı geçmişiyle keskin bir kopuş ve karşıtlık üzerine değil konu cumhuriyet ile Osmanlı kurumlarını karşılaştırarak anlatılmış, sayısal veriler ışığında Türkiye'nin toplumsal siyasi ve ekonomik alanlarda gelişmelerinin altı çizilerek 1920'lerden İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar şartlar ortaya konulmuştur.⁹⁰

1.3. Demokrat Parti Dönemi

1.3.1. Eğitim Politikası ve Tarih

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimleri Demokrat Parti'nin kazanmasıyla Türkiye yeni bir dönem yaşamaya başlamıştır.⁹¹ Celal Bayar Cumhurbaşkanı Adnan Menderes ise Başbakan olmuştur. On yıl boyunca iktidarda kalan Demokrat Parti'de bu süre boyunca beş defa hükümet kurulmuştur. Değişen hükümetlerle birlikte güdülen eğitim politikalarında da bir takım değişiklikler olmuştur.

Demokrat Parti programına baktığımızda programın dokuz maddesi milli eğitim işlerine ayrılmıştır. Programa göre Demokrat Parti öğretim birliğinden yanaydı: “Maarif sistemimizde milli eğitim ve öğretim vahdeti prensibinin taraftarıyız.” Partiye göre eğitimin amacı gelecek kuşakların yalnız bilimsel ve teknik bilgi ile değil milli ve insani bütün manevi değerlerle donatılması olmalıydı.” Umumi ve mesleki eğitim ve öğretim, yurt ihtiyaçlarının karşılayacak umumi bir plana göre tanzim edilmeli ve gelecek nesillerin yalnız ilim ve teknik bilgi ile değil, milli ve insani bütün manevi kıymetlerle de teçhizine çalışılmalıdır.⁹²

Bilimsel-teknik bilgiyi ulusal değerlerle birleştirmek Kemalist rejimin oluşturduğu milli eğitim ideolojisiydi. Buna karşılık insani değerler kavramı yeniydi. Her ne kadar artık gelenekselleşmiş milli değerlerle birleştirilerek de olsa öğrencilere insani değerler kazandırmayı eğitimin amacı olarak belirlemek CHP'nin programlarında yer almayan bir noktaydı. Bir eğitim programına insani değerler kavramının girmesi, bu kavramın demokrat parti döneminde gerçekten uygulanıp uygulanmadığından bağımsız olarak

⁹⁰ Şimşek, *Türkiye'de Tarih Eğitimi*, s. 162-164.

⁹¹ Yalçın, s. 548.

⁹² Kaplan, s. 201.

evrensel değerleri benimseme yolunda kavram düzeyinde atılan mütevazı ama önemli bir adımdı.⁹³

I. Demokrat Parti hükümeti 22 Mayıs 1950'den 9 Mart 1951'e kadar başta kalmıştır. Hükümet eğitim alanındaki görüşünü açıklarken günün karmaşık dünyası içerisinde milli ahlak ve maneviyatın ne kadar önemli olduğunu belirterek söze başlar. Maddi bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun milli ahlakı sarsılmaz temellere dayanmayan ruhunda manevi kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin bu günkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabiidir. Hükümete göre toplumun kötü sonuçlarla karşılaşmamasının milletin özgür ve bağımsız olarak yaşamasının yolu gençliğe milli karakter ve geleneklere uygun bir milli eğitim verilmesidir. Milli ve manevi değerler, milli karakter, milli gelenekler, gençliği milli değerlerle donatmak öylesine şiddetle vurgulanmaktadır ki Demokrat Parti programından hükümet programına aktarılmış olan insani kıymetler fiilen bütün etkisini yitirmiştir.

Menderes hükümetinin zihniyeti tek parti rejimi altında oluşturulan Türk milli eğitim ideolojisinin yeniden üretilmesinden başka bir sonuç doğurmamıştır.⁹⁴

9 Mart 1951 ve 17 Mayıs 1954 tarihleri arasında iktidarda kalan ve iktidarı boyunca milli eğitim bakanı Tevfik İleri olan II. Menderes hükümeti eğitim ve öğretime ilişkin olarak birinci programdaki görüş aynen tekrarlanmış ancak bir cümle eklenmiştir. Bu cümle: "Gençliğimizin vatan ideali etrafında toplanmasını hareket noktası olarak alıyoruz."⁹⁵

17 Mayıs 1954'ten 9 Aralık 1955'e kadar iktidarda kalan ve Milli Eğitim Bakanlığında Celal Yardımcı'nın olduğu Üçüncü Menderes Hükümeti programında milli eğitime kısa bir yer ayrılmıştır.⁹⁶ Bu hükümet döneminde eğitim-kültür konularında diğer hükümet dönemlerine bakarak bir politika değişikliğine gidilmemiştir. Programda da belirtildiği gibi yarım kalan işleri devam ettirmek ve geliştirmek için bir çalışma hedeflenmiştir.⁹⁷

9 Aralık 1955 ve 25 Kasım 1957 tarihleri arasında görev yapan Dördüncü Adnan Menderes Hükümeti'nin açıklamasına göre bu hükümetin programı önceki DP hükümet

⁹³ Kaplan, s. 201.

⁹⁴ Kaplan, s. 218-219.

⁹⁵ Yusuf **Ekinci**, *Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Milli Eğitim*, Tekışık A.Ş. Ankara 1994, s. 12.

⁹⁶ Ekinci, s. 12.

⁹⁷ Bülent Köremez, "Demokrat Parti Dönemi Liselerde Tarih Eğitimi Üzerine Bir Araştırma", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2005, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 52.

programlarının aynısıdır.⁹⁸ Bu hükümetin Milli Eğitim Bakanlığı görevi ise Ahmet Özel'e verilmiştir. Özel'den sonra Tefvik İleri Milli Eğitim Bakanlığını yeniden üstlenmiştir. Başbakan, programın diğer üç programda olduğu gibi ilhamını parti programındaki prensiplerden aldığını belirtmiştir.⁹⁹

Beşinci DP hükümetinin programında da eğitim ve öğretim konularına yer verilmemiştir.¹⁰⁰

Bütün hükümet programları parti programlarındaki ilkeleri esas aldıklarını vurgularlar. Programlardaki esaslar dönemin bütün milli Eğitim Bakanlarınca ana ilkeler olarak kabul edilmiştir. Programlarda eğitim-kültür konuları teferruatlı değildir. Hatta son iki programda eğitim ve öğretim konularına değinilmemiştir. Programlar arka arkaya bir bütünlük arz eder. Birbirlerini tamamlar, tekzip etmezler. Programlarda milli, manevi ve ananevi değerlere bağlılık özellikle vurgulanır. Programlarda planlılık verilmeye çalışılır. Geçmiş değerlendirilerek gelecek için vaatte bulunulur. Hükümetler ve bakanlar daima birbirlerinin devamı olduklarını vurgulamışlar ve bunu icraatlarında göstermeye çalışmışlardır.¹⁰¹

DP dönemine genel olarak baktığımızda bu dönem eğitim alanında Kemalist tek parti rejiminin doğrudan doğruya devamı olmuştur. Çocukların ve gençlerin milliyetçi öğretilmesine verilen büyük önem aynen korunmuştur.¹⁰²

Yine bu dönemde Türk Tarih Tezindeki “milli” vurgunun azaltıldığı görülmektedir. Bunda dönemin kültür politikasının yanında Batı ile entegre olma düşüncesinin de etkili olduğunu belirtmek gerekir. Bu politikanın DP iktidarı zamanında etkisi devam etmiştir. Batı'yla yakınlaşmak için Batı'nın tarihini öğrenme düşüncesinden hareketle Türk tarihi Asya menşeli anlayıştan Anadolu ve Akdeniz havzasını merkeze alan bir anlayışa evrilmiştir. Özellikle dönem tarih ders kitaplarının yazarları Akşit ve Oktay'ın hazırladığı 762 sayfalık kitapta Türklere ayrılan yerin 300 sayfadan az oluşu bu kitaplara karşı bir tepki doğurmuştur. Nitekim bu tepki özellikle milliyetçi tarihçi ve aydınlardan gelmiştir. Gösterilen bu tepkinin örneği 1976'daki tarih ders kitaplarında

⁹⁸ Kaplan, s. 222.

⁹⁹ Köremez, s. 52.

¹⁰⁰ Kaplan, s. 222.

¹⁰¹ Köremez, s. 54-55.

¹⁰² Kaplan, s. 225.

ortaya çıkmaktadır.¹⁰³ DP döneminde tarih eğitimi genel anlamda hümanizm etrafında şekillenmiştir. Ayrıca bu dönemde İnkılap Tarihi konularına çok az yer verilmesi hatta lise dördüncü sınıflarda inkılap tarihi konularına hiç yer verilmemesi milliyetçiliğin arka plana itildiğini göstermektedir.¹⁰⁴

1950-1960 yıllarında okutulan tarih derslerinde temel alınan esaslar, parti programında da şöyle yer almıştır: “*Yurttaşlar arasında ortak bir tarihin kültür ve ülkü birliğine dayanan ve her türlü ayırıcı eğilimleri reddeden bir milliyetçilik telakkisi bağhtır.*”¹⁰⁵

1.3.2. Tarih Ders Kitapları

1950-1960 yılları arası yani Demokrat Parti iktidarı dönemi ders kitaplarına baktığımızda 1950’li yılların başlarından itibaren lise tarih derslerinde okutulmak üzere kişisel ve ortak olarak ders kitabı yazılmış bulunduğunu görmek mümkündür. Niyazi Akşit, Emin Oktay, Enver Koray Ekrem İnal Nurettin Ormancı Bedriye Atsız ve Hilmi Oran bu yazarlardandır.

Bu yazarların sadece kitapları 1950-1960 yılları arasında değil 1960’tan sonra da okutulduğu görülmektedir. Örnek olarak 1947 yılından itibaren Niyazi Akşit ve Emin Oktay tarafından yazılan liselerde okutulan Tarih Lise I daha sonraki dönemlerde yeni baskıları yapılmak suretiyle 1980’li yıllara kadar içeriği büyük ölçüde değiştirilmeden okutulmaya devam edilmiştir. Niyazi Akşit ve Emin Oktay’ın birlikte yazdığı Tarih I İlkçağ kitabını kısaca değerlendirecek olursak bu kitap 1951 yılında Remzi Kitabevi tarafından basılmıştır. 256 sayfadan oluşan bu eser 19 üniteden oluşmaktadır. Kitabın yazı puntosu ve baskı kalitesinin iyi olduğu söylenebilir, içeriği ise genel anlamda öğrencilerin ilgisini çekecek nitelikte olup yoğun bilginin yanında konu ile ilgili görseller ve haritalar metin aralarına yerleştirilmiştir. Ayrıca kitabın bölüm başlarında plan başlığı altında bir hazırlık bölümü yer almaktadır. Anlatımı daha etkili kılmak için orijinal metinlerden örnek parçalar, temsili resimler, fotoğraflar, haritalar ve şemalara yer verilmiştir. Bu kitapta toplam 119 adet resim ve 16 adet harita bulunmaktadır. Kitaba genel olarak bakıldığında daha çok Batı odaklı İlkçağ tarihi konuları ele

¹⁰³ Copeaux, s. 82.

¹⁰⁴ Emine **Yetenek**, “27 Mayıs 1960 Darbesinin Tarih Eğitime Etkisi”, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas 2015, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 45.

¹⁰⁵ T. Zafer **Tunaya**, *Türkiye’de Siyasi Partiler*, Arba Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1995, s. 89.

alınmaktadır. Bu durum da hümanist tarih anlayışının hala etkisinin sürdüğünü göstermektedir. Kitapta yazarların Türk Tarih tezine sahip çıkmalarının yanında daha çok Anadolu ve Akdeniz tarihine yer ayrılmıştır. Ayrıca kitabın sonunda kronoloji cetveli ve terimler ve deyimler sözlüğü ile bibliyografya yer almaktadır.¹⁰⁶

1951 yılında Emin Oktay tarafından yazılan Tarih II (Ortaçağ) ders kitabı Remzi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Bu kitap 287 sayfa ve 11 ünitelerden oluşmaktadır. Kitapta herhangi bir okuma parçasına yer verilmezken kitabın içeriği genel anlamda öğrencilerin ilgisini çekecek niteliktedir. Kitapta 65 adet resim ve 19 adet harita kullanılmıştır. Ayrıca konu anlatımlarının sonunda tamamlayıcı bilgiler ile sorular ve ödevler bölümü ayrı başlıklar halinde verilmektedir. Kitabın sonunda kelime ve deyimler sözlüğü ile Ortaçağ tarihi kronolojisi yer almaktadır.¹⁰⁷

Demokrat Parti döneminde lise III. Sınıfta haftada iki saat okutulmak üzere yeni ve yakın çağları içeren döneme ait tarih ders kitapları Emin Oktay, Niyazi Akşit ve

Bedriye Atsız ile Hilmi Oran'a aittir. Her üç kitapta da Fatih Sultan Mehmet Dönemi ile başlayıp, Sevr Antlaşması'na yer verildikten sonra Uzakdoğu ülkelerinin durumuna yer verilmiştir.¹⁰⁸

Tarih III-Yeni ve Yakın Çağlar dil açısından bir önceki döneme göre oldukça sade iken görsel unsurlar bakımından zenginleştirilmiştir. Günümüz ders kitaplarıyla kıyasladığımızda ise konular itibari ile daha ayrıntılı ve öğrenci seviyesine göre ağırdır. Tek parti döneminde lisede okutulan Tarih III ders kitabı Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi'ni içerirken, Demokrat Parti dönemindeki Tarih III, Yeni ve Yakın Çağlar adını alıp hem Türk tarihini hem de Avrupa tarihini içermektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Şimşek, s. 182-189.

¹⁰⁷ Şimşek, *Türkiye'de Tarih Eğitimi*, s. 192-196.

¹⁰⁸ Köremiz, s. 98.

¹⁰⁹ Köremiz, s. 104.

2. BÖLÜM

1960 DARBESİ'NDEN 1971 MUHTIRASI'NA TÜRKİYE'DE TARİH EĞİTİMİ

2.1. Hükümetlerin Eğitim Politikaları ve Tarih

30.05.1960 – 05.01.1961 tarihleri arasında iktidarda bulunan I. Cemal Gürsel Hükümeti döneminde Maarif Bakanlığında 30.05.1960 – 27.08.1960 tarihleri arasında Fehmi Yavuz, 10.09.1960 – 05.01.1961 tarihleri arasında ise Bedrettin Tuncel bulunmuştur. I. Cemal Gürsel Hükümeti programında eğitim politikaları *“Milli Eğitim davası, baş davalarımızdandır. Demokrasinin kökleşmesi, soysuzlaşmamasının teminatı, özlenen iktisadi refahın tahakkuku, büyük kütlelerin, yeni yetişen nesillerin milli eğitimden en geniş ölçüde faydalanmasına bağlıdır. Milli Eğitim teşkilat ve programlarımızı, bugünkü istikrarsız halinden kurtarmak, en acele işlerimiz arasındadır. Maarifimizin muhtaç olduğu nizam içinde ve belli metotlarla çalışan medeni ve milli bir müessese haline getirmeye matuf olmak üzere, gerekli inceleme ve araştırmalara başlamak, gelecek iktidarlara bu istikamette hazırlıklar bırakmak, başlıca arzularımızdandır. Milli Eğitimi durgun halinden çıkarıp yapıcı ve başarıcı bir vusfa ulaştırmak amacımızdır”* şeklinde açıklanmıştır.¹¹⁰

Bu dönemde eğitim alanında DP döneminden kalma bazı uygulamalar devam ederken buna ilaveler yapıldığı görülmektedir. Cemal Gürsel başkanlığındaki 24. ve 25. hükümet döneminde eğitim alanında ilk olarak milliyetçilik ilkesine dönüş yapılmıştır. Bu dönemde DP döneminde ders kitaplarına giren ve Atatürk ilkelerine ters düştüğü düşünülen tüm konular ders kitaplarından çıkarılmıştır.¹¹¹ Okur-yazar oranının artırılması ve sorununun çözülmesi için yedek subayların öğretmenlik yapması uygulamasına başlanmıştır. Ücra kesimlerde bilinçlenmenin artırılması için buralara gazete gönderilmiştir. İlköğretim öğrencilerine ders kitapları ücretsiz olarak dağıtılmış, eğitim konusunda her kesime hitap edilmiştir. Cemal Gürsel Hükümeti döneminde Milli

¹¹⁰ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri* (22 Nisan 1950 – 20 Kasım 1961), C. 2, TBMM Basımevi, Ankara 2013, s. 1303-1304.

¹¹¹ Şimşek, *Türkiye’de Tarih Eğitimi*, s. 211.

Birlik Komitesi ve Milli Eğitim Bakanlığı inkılabın sebeplerini ve manasını halka anlatmak amacıyla büyük bir işbirliği yapmıştır.¹¹²

İlk ve orta dereceli okullarda tarih derslerinde 27 Mayıs'ın öneminin ne açıdan anlatılması gerektiği Tebliğler Dergisi'nde açıklanmıştır. Milli Eğitim Bakanı Fehmi Yavuz valiliklere duyurduğu kararda ilk, orta ve yüksek dereceli bütün resmi okullarda 1960-1961 ders yılına giriş günlerinde yapılacak olan bir törenle başlanacağını bildirmiştir. Bu bildiride törenin ne şekilde yapılacağı ve hangi konulara değinileceği üzerinde durulmuştur. 27 Mayıs İnkılabı hakkında okul müdürü veya başöğretmenleri ile tarih, felsefe, yurttaşlık bilgisi ve milli savunma dersi öğretmenlerinden biri tarafından bir konuşma yapmaları istenmiştir. Konuşmanın içeriği de belirlenmiştir.

Bu konuşmada, öğrencilerin seviyesine göre, 27 Mayıs inkılabımızın mana ve sebepleri üzerinde durulacaktır. Bu mana ve sebeplerin açıklanmasında izlenecek yol şu şekilde belirlenmiştir:

- a) Sayın Devlet ve Hükümet Başkanımız Orgeneral Cemal Gürsel'in Türk gençliğine 1 Haziran 1960 tarihli hitabesi okunacak ve açıklanacaktır.
- b) 27 Mayıs İnkılabı, sosyal sebepleri, memlekete getirdiği hürriyetin manası, milletin inkılap hareketine derhal katılımı anlatılacaktır.
- c) 27 Mayıs İnkılabı, bilhassa kardeş kavgalarının ve bunun toplumsal acı sonuçlarının önüne geçmiştir; bu cihet belirtilecektir.
- d) İnkılap şehitlerinin Türk Milletine verdikleri büyük misal üzerinde durulacak, milletin kendilerine kahraman Atatürk'ün yanında yer vermesinin manası belirtilecektir.
- e) İnkılabın Türk gençliğine verdiği vazifenin tekrar hatırlatılması maksadıyla Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi bir öğrenci tarafından okunacaktır.
- f) Vatan bağlılığı üstün olan Türk gençlerinin ahlak, ilim, teknik ve kültür alanında da aynı üstünlükle memlekete hizmet edecekleri açıklanacaktır.¹¹³

Milli Eğitim Bakanı Fehmi Yavuz'un 26 Haziran 1960'ta Türk milleti ve gençliğine yaptığı bir konuşmada *"Mayıs ayı yirminci asırda 41 yıl ara ile Türk Milleti'nin hayatında iki kere kurtuluşun başlangıcı olmuştur. Bunlardan biri 19 Mayıs 1919'da*

¹¹² Yetenek, 56.

¹¹³ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 23, S. 1117, 5 Eylül 1960, s. 89.

Atatürk'ün Samsun'a çıkışı, diğeri ise 27 Mayıs ihtilalidir.” diyerek 27 Mayıs Askeri Darbesi, Türk tarihinde önemli bir dönüm noktası olan 19 Mayıs 1919'da Atatürk'ün Samsun'a çıkışı olayına benzetilerek Atatürk inkılaplarının devamı olarak nitelendirilmiştir. Konuşmanın devamında *“27 Mayıs sabahından itibaren teneffüs ettiğimiz hava değişti. Birdenbire hepimiz sanki yepyeni bir memlekette haktan, yarınundan emin, etrafındakilere, kendine, milletine güvenen insanlar olarak yaşamaya başladık... Büyük Ata'nın ruhuna azap veren kötü kuvvetler artık yok olmuş ve gençlik Ata'sı tarafından verilen Cumhuriyet ve inkılap bekçiliği vazifesini eksiksiz yapmıştır. Unutmamalıyız ki, 27 Mayıs 1960'ta bıraktığımız noktaya tekrar dönmek için çok, hem de pek çok çalışmamız gerekmektedir.”* sözleriyle de 27 Mayıs'la birlikte Atatürk inkılaplarına devam edileceği üzerinde durmuş ve eğitime verilen öneme dikkat çekmiştir.¹¹⁴

Bu dönemde yeni bir devri başlatan 27 Mayıs Hareketi'ni açıklamaya ve benimsetmeye büyük önem verilmiş, eğitimle anlatılmaya, yayılmaya çalışılmış, bunun için de tarih bir vasıta olarak kullanılmıştır. Milli Eğitim Bakanı Fehmi Yavuz;

“27 Mayıs hareketi, sosyal hayatımızda ilmin, kültürün amiyane düşünüş ve davranışlara, hürriyetin ve meşruiyetin keyfi idareye, zümre tahakkümüne galebesi ve bütün ruhu ile Atatürk inkılaplarının zaferidir” sözleriyle 27 Mayıs tarihine yüklenen anlama değinirken konuşmasının devamında *“Türk gençliğinin memleket mukadderatındaki mesuliyetini derinden idrak etmesi, idealizmin kıymet ve itibarını iade etmiştir. 27 Mayıs İnkılabı ile bir defa daha görülmüştür ki, bir millet için hür, demokratik ve medeni hayat eğitimsiz olamaz”* diyerek gençliğin 27 Mayıs Hareketi'ndeki rolüne ve eğitimin önemine vurgu yapmış devamında da eğitimcilerden ve sanatkarlardan 27 Mayıs Hareketi'nin manasını yurdun her köşesine yaymalarını istemiştir.¹¹⁵

Bedrettin Tuncel'in bakanlığı döneminde 1960-1961 ders yılında bütün okullarda tarih ve yurttaşlık bilgisi derslerinin 1950'den sonraki kısmı için Enver Ziya Karal ve Selahattin Tansel'in bakanlıkça yayımlanan “27 Mayıs İnkılabının Hazırlık Safhası ve Oluşu” ve “27 Mayıs İnkılabını Hazırlayan Sebepler” adlı eserleri esas alınmıştır.

¹¹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 23, S. 1108, 4 Temmuz 1960, s. 69.

¹¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 23, S.1107, 6 Haziran 1960, s. 65.

Ayrıca lise derecesindeki okullarda bilhassa tarih, yurttaşlık bilgisi, sosyoloji ve Türkçe derslerinde 27 Mayıs İnkılabı üzerine yazılı ödevler verilmesi kararı alınmıştır.¹¹⁶

Bu dönemde darbenin ardından 27 Mayıs İnkılabını Yayma ve Tanıtma Komisyonu tarafından tarih eğitime yön vermek amacıyla “Okullarda 27 Mayıs” adlı bir kitap hazırlanmıştır. Bu kitapta siyasal iktidarın millet adına fakat milli iradenin gerekliliğine uymayan yönetim biçimine vurgu yapılarak 27 Mayıs’ın neden yapıldığı anlatılmıştır. 27 Mayıs özgürlük ve demokrasi mücadelesi olarak tanıtılırken, demokrasi ve millet iradesi gibi kavramlar dönemin tarih eğitimi içinde yer almıştır. Askeri müdahaleyi yapanlar tarihi karakterlerle özdeşleştirilmiş, yeni bir tarih bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır.¹¹⁷

CHP – AP koalisyonuyla 20.11.1961 – 25.06.1962 tarihleri arasında iktidarda bulunan, Milli Eğitim Bakanlığında da Mehmet Hilmi İncesulu’nun bulunduğu 8. İnönü Hükümeti programında Milli Eğitim, sadece genç nesilleri yetiştirmenin bir vasıtası değil, aynı zamanda özellikle milli kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek verimli bir yatırım olarak tanımlanmıştır. Ayrıca her konuda ehliyetli ve yeter sayıda öğretmen bulunmamasının önemli bir sorun olduğu belirtilmiş, memleketin ihtiyacı olan alanlarda yüksek vasıflı ilim ve fen adamları ve araştırmacılar yetiştirmek için tedbirler alınacağı belirtilmiştir.¹¹⁸ Dağılan AP – CHP koalisyon hükümetinin yerine 1965’e kadar koalisyon hükümetleri görev yapmıştır.

CHP-AP koalisyon hükümetinin yerine 25.06.1962-25.12.1963 tarihleri arasında CHP-YTP-CKMP ile bağımsızların dışarıdan desteklediği koalisyon hükümeti olan IX. İnönü Hükümeti iktidarda bulunmuştur. Bu dönemde CHP Manisa milletvekili Prof. Dr. Şevket Raşit Hatipoğlu ve CHP Bursa milletvekili Dr. İbrahim Öktem Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapmıştır. Bu hükümet, programında eğitim konusundaki görüşünü şu şekilde açıklamıştır:

Milli eğitimde amacımız, her yaştaki yurttaşlarımızı eşit eğitim imkanları içinde, istidat ve kabiliyetlerine göre üstün seviyede yetiştirmek; milletimize ve insanlığa yararlı, iyi ve verimli yurttaşlar haline getirmek; sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının

¹¹⁶ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 23, S. 1119, 19 Eylül 1960, s. 93.

¹¹⁷ Şimşek, *Türkiye’de Tarih Eğitimi*, s. 209-210.

¹¹⁸ Neziroğlu, Yılmaz, *Hükümetler-Programlar ve Genel Kurul Görüşmeleri (20 Kasım 1961- 27 Ekim 1965)*, C. 3, TBMM Basımevi, Ankara, 2013, s. 1333.

uygulanması için gereken çeşitli vasıftaki insan gücünü hazırlamaktır. Böylece, millî eğitimi sadece gençlerimizi yetiştirmenin ve halkımızı aydınlatmanın bir vasıtası değil, aynı zamanda ve özellikle memleketimizin sosyal ve ekonomik gelişmesini gerçekleştirecek ve hızlandıracak verimli bir yatırım olarak telâkki etmekteyiz. Bu temel ilkelere dayanmak suretiyle, Türk eğitim sisteminin toptan gözden geçirilmesi ve millî eğitim gelişmesinin uzun süreli bir plana bağlanması hususunda girişilmiş bulunan çalışmalara devam olunacaktır. Bu çalışmalara devam olunurken;

- * İlköğretimde 1970 yılına kadar okul çağındaki bütün çocukların okula alınması,
- * İlköğretimden sonra öğrenime devam edemeyen çocuk ve yetişkinler için okuma-yazma öğretimiyle birlikte çevre koşulları da göz önünde bulundurularak tarım ve el sanatları alanında tamamlayıcı ve yetiştirici kurumlar açılması,
- * Genel ve mesleki teknik eğitim kurumlarının gelişip yayılması,
- * Memleket ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yüksek ve orta seviyede genel ve mesleki öğretim kurumları açılması,
- * Öğretim kurumlarının öğretmen ihtiyacının karşılanması,
- * Öğretmenlik mesleğini cazip hale getirmek,
- * Özel öğretim kurumlarının resmi öğretim kurumlarının seviyesine uygun bir şekilde gelişip yayılması için teşvik edici ve destekleyici tedbirler alınması hususları göz önünde tutulacaktır.¹¹⁹

Dönemin Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem'in Gazi Eğitim Enstitüsü'nün 1963-1964 ders yılını açış için "ülkücü genç arkadaşlarım" diye başladığı konuşmasının devamında ilköğretim çağındaki çocukların %79'u okula ulaştırılmasına rağmen orta öğretimde bu orana ulaşamadığını, ilkokulu bitiren öğrencilerin 2/3'sinin üst öğrenime gidemediğini, orta öğretim kurumlarının daha ziyade şehir ve kasabalarda olmasından dolayı nüfusun çoğunluğunu oluşturan köylü halkın çocuklarının orta öğretimden yararlanma olanaklarının sınırlı olduğunu belirtmiştir.¹²⁰

¹¹⁹ Neziroğlu, Yılmaz, *Hükümetler-Programlar ve Genel Kurul Görüşmeleri (20 Kasım 1961- 27 Ekim 1965)*, C. 3, s. 1496-1497.

¹²⁰ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 26, S. 1276, 21 Ekim 1963, 222.

İsmet İnönü başkanlığında 25.12.1963 – 20.02.1965 tarihleri arasında iktidarda bulunan 10. İnönü Hükümeti'nin Milli Eğitim Bakanı Bursa milletvekili İbrahim Hulusi Öktem'dir.

Bu dönemde hükümetin programında belirtildiği gibi, Atatürk Devrimlerinden geri dönülmeyeceği ve Türk Milletinin ancak bu devrimler yönünde giderek ilerleyebileceği şuuru 27 Mayıs Devrimi'nden bu yana daha da kökleşmiştir.¹²¹

Kamu hizmetleri içinde, kültürel ve sosyal kalkınmanın olduğu kadar iktisadi kalkınmanın da hem ortamı, hem de aracı olarak görülen milli eğitime öncelik tanınacağı belirtilmiştir. Programa göre eğitime Atatürk ilkelerine ve Batı uygarlığının temel ilkelerine dayalı bir sosyal düzeni ve milli kültürel değerleri yaratacak ve geliştirecek bir hüviyet verilecektir. Bu dönemde eğitimin başarısında temel unsur olarak gösterilen ülkücü ve fedakar öğretmenler topluluğunun maddi ve manevi huzur imkanlarına kavuşturmak amaç olarak gösterilmiştir.¹²²

Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem'in karma bütçe komisyonunda yaptığı konuşmada ilköğretimi bitirip ortaöğretime geçemeyen büyük bir topluluğun varlığından bahsetmiş ve o yıl ilkokulu bitiren 340.000 öğrenciden sadece 125.000'inin ortaokula devam edebildiğini belirtmiştir. Aynı konuşmanın devamında anayasaya bağlılığı vurgulamış, hukuk dışı davranışlarıyla meşruluğunu kaybeden iktidara karşı Türk milletinin 27 Mayıs İhtilali'ni yaptığını söyleyerek darbeye meşruiyet kazandırmaya çalışılmış ve milli eğitimin ulusal bir yapıya sahip olması gerektiğini vurgulamıştır.¹²³

Cumhurbaşkanlığı kontenjanından atanan bağımsız senatör Suat Hayri Ürgüplü tarafından kurulan ve 20.02.1965 – 27.10.1965 tarihleri arasında iktidarda bulunan Adalet Partisi – Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi – Millet Partisi Koalisyon Hükümetinin 26 Şubat 1965'te mecliste okunan programında milli eğitim ideolojisinin klasik formülü bir kez daha tekrarlanır: “Memleketin ümit ve istikbali olan gençliği

¹²¹ Neziroğlu, Yılmaz, *Hükümetler-Programlar ve Genel Kurul Görüşmeleri (20 Kasım 1961- 27 Ekim 1965)*, C. 3, s. 1735.

¹²² Neziroğlu, Yılmaz, *Hükümetler-Programlar ve Genel Kurul Görüşmeleri (20 Kasım 1961- 27 Ekim 1965)*, s. 1742.

¹²³ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 27, S. 1292, 10 Şubat 1964, s. 43.

şahsiyet sahibi ve milliyetçi bir ruh içinde yetiştirmek, onların gerek tahsil çağlarında, gerekse hayata atılış devresindeki ihtiyaçlarını karşılamak baş hedefimizdir.”¹²⁴

Ayrıca bu programda memleket çocuklarının milletimize ve insanlığa yararlı olması ve yurt kalkınması için gerekli bütün vasıfları kazanması hususunda büyük bir gayret gösterileceği üzerinde durulmuştur.¹²⁵

1964–1965 eğitim-öğretim yılında Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’nün teklifi üzerine lise ve ortaokullar yönetmeliği yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, ortaokul ve lise eğitim ve öğretim işlerinde öğrencisinin; Türkiye Cumhuriyeti’nin, milli ahlakını benimsemiş ve olumlu bilim anlayışını kazanmış, çalışkan, yararlı bir yurttaşı olarak yetişmesini, müfredatı programlarla saptanan ve yükseköğrenimi izlemek için gerekli bulunan bilgi ve kültür düzeyine erişmesini, bilgilerini, uygulama alanında kullanma yollarını öğrenmesini ve ilerde meslek seçmesini kolaylaştıracak surette yeteneklerinin geliştirilmesini, iyi alışkanlıklar kazanmasını, ruhça ve bedence sağlam olmasını amaç saymaktaydı.¹²⁶

10 Ekim 1965 tarihinde yapılan seçimleri Adalet Partisi’nin kazanmasıyla Süleyman Demirel başkanlığında kurulan Adalet Partisi hükümetinin 3 Kasım 1965 tarihinde mecliste okunan programında Atatürk devrimlerini korumanın hükümetin temel görevi olduğu belirtilmektedir. Bu programda demokratik düzenin ve Türk devletinin temeli olan Atatürk devrimlerini her yönüyle korumayı en başta gelen bir ödev olarak nitelendirilmektedir.¹²⁷Hükümet programında milli eğitim politikasının temelini “*vatandaşın bir kütle halinde kalkınabilmesine maddi ve manevi hayatını teçhiz ederek ve milli şuuru hakim kılarak yetiştirmesine yardım etmektir*” şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca Milli Eğitim Türkiye’deki demokratik düzenin ve hürriyet rejiminin temelini besleyen bir kaynak olduğu kadar memleket kalkınmasının en güçlü vasıtalarından biri

¹²⁴ Kaplan, s. 233.

¹²⁵ Neziroğlu, Yılmaz, *Hükümetler-Programlar ve Genel Kurul Görüşmeleri (20 Kasım 1961- 27 Ekim 1965)*, s. 1952.

¹²⁶ Neval Akça, “Demokrat Parti İktidarından 1980 İhtilali’ne Eğitim Politikaları ve Bu Politikaların Tarih Ders Kitaplarına Yansıması”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2007, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) s. 40.

¹²⁷ Kaplan, 234.

olarak açıklanmıştır. Bunun için ise her şeyden önce temel eğitim meselesini halletmek ve düşük olan okur-yazar oranını yükseltmek gerekliliğinden bahsedilmektedir.¹²⁸

Programda yer alan diğer önemli nokta ise hükümet mesleki orta ve teknik okul mezunlarının yanı sıra İmam Hatip Okulları mezunlarına da üniversitelere girme olanağı tanıyacağını açıklamasıdır. Programda yer alan “*Anayasamızın laiklik prensibini vatandaşın dini ihtiyaçlarını baskı altında tutan din ve vicdan hürriyetini din eğitimi kısıtlayan bir çerçeve içerisinde mütalaa etmek mümkün değildir. Bütün medeni memleketlerde olduğu gibi iktisadi ve kültürel alanda süratle mesafe alan memleketimizde de manevi inanç ihtiyacını karşılayacak şekilde din eğitimine önem vereceğiz*” şeklindeki açıklama hükümetin din eğitimi yaygınlaştıracığını ilan eder niteliktedir.¹²⁹

İkinci Adalet Partisi Hükümeti 3 Kasım 1969’dan 6 Mart 1970’e kadar iktidarda bulunmuştur. Bu hükümetin Milli Eğitim Bakanlığında Orhan Oğuz bulunmaktadır. Tekrar Süleyman Demirel’in başkanlığında kurulan İkinci Adalet Partisi Hükümeti “güçlü hükümet” ilkesini savunur. Buna göre gençliğin eğitimi konusunda asıl söz sahibinin hükümet olması gerektiğini vurgular. Hükümet egemen eğitim sistemine muhalefet edip eleştirel ve eşitlikçi bir eğitim verilmesini isteyen sol eğilimli öğretmenleri uyarır. Hükümet üniversite özerkliği eleştirmektedir. Liberal ve solcu düşüncelerinin yayılmasını ve öğrenci hareketinin güçlenmesini temel olarak üniversite özerkliğine bağlıyor ve bu özerkliğin kısıtlanıp kaldırılmasını talep etmekteydi. Üniversite özerkliğine karşı olan hükümet üniversitelerdeki özerkliğin ortadan kaldırılması amacıyla bir Üniversitelerarası Yüksek Kurul kurulmasının gerekli olduğunu savunmaktadır. Böylelikle eğitim, araştırma, yayın ve danışma gibi faaliyetlerde anayasanın temel ilkeleri dışına çıkılmaması sağlanacaktır. Ayrıca programda ilkokul çağındaki bütün çocukların temel eğitimden yararlanacakları sözü verilir.¹³⁰ İlk kez “Türk milliyetçiliği” kavramı 3 Kasım 1969 ile 6 Mart 1970

¹²⁸ Neziroğlu, Yılmaz, *Hükümetler-Programlar ve Genel Kurul Görüşmeleri (27 Ekim 1965- 26 Mart 1971)*, C. 4, TBMM Basımevi, Ankara 2013, s. 2179.

¹²⁹ Kaplan, s. 234.

¹³⁰ Kaplan, s. 235-236.

döneminde görev yapan hükümet II. Demirel Hükümeti programında kullanılmıştır. Demirel'in daha sonra kurduğu hükümetler de bu ifadeye yer vermişlerdir.¹³¹

6 Mart 1970'ten 26 Mart 1971'e kadar iktidarda bulunan Üçüncü Adalet Partisi Hükümeti programında eğitimin büyük büyük vatandaş kütleleri için fırsat eşitliği içinde herkese açık ve yaygın bir hizmet haline getirilmesi suretiyle her Türk gencine eğitim imkanı sağlanırken bu hizmetin milli insan gücü potansiyelimizi kalkınma hedeflerine yöneltici bir vasıf ve seviyeye yükseltmesi de önemle ele alınacak konu olarak açıklanmıştır. Ayrıca eğitim faaliyetlerinin istihdam amaçlarına uygun insan gücünün yetiştirilmesi yanında milli ümitlerimizi mihrak olan Türk gençliğinin bu ümitlere layık olacak şekilde ve milli şuurumuzu yüksek seviyede tutarak eğitilmesi Cumhuriyet hükümetlerinin önemle takip edecekleri milli bir dava şeklinde tanımlanmıştır.¹³²

Hükümete göre milliyetine ve dinine bağlılık Türk ulusunun vazgeçilmez bir özelliğidir ve bu görüş şu şekilde açıklanmıştır: “Biz milliyetine dinini din ve vicdan hürriyeti ne bağlı olmanın Türk milletinin varlığında mevcut ve ayrılmaz bir unsuru olduğuna inanıyoruz. Bu hakkı yasalarımızla beraber geleneklerimiz de korumakta ve yaşatmaktadır. Bu haklara müdahale teşebbüslerini kanunlarımız ile olduğu kadar felsefemiz ile de reddeden bir zihniyetin temsilcileriyiz.” Bu açıklamanın da ortaya koyduğu gibi daha sonraları Türk-İslam sentezi adı verilen ideoloji daha 1970 yılında hükümet programına girmiştir.¹³³ Ayrıca bu dönemde Milli Eğitim Bakanlığı'nın geniş sorumluluk sahası içinde yer alan kültür işleri için ayrı bir bakanlık kurulması öngörülmektedir.¹³⁴

28.09.1970-03.10.1970 tarihleri arasında yapılan 8. Milli Eğitim Şurası'nda bütün ders kitaplarının ve programlarının yeniden hazırlanması okul yapıları ve tesisleri eğitsel esaslara göre geliştirilmesi, öğretim yöntemlerinin ve araçlarının modernleştirilmesi zorunlu olduğu açıklandı. Eğitimde yenileşme çalışmalarına ilk olarak genel liselerin

¹³¹ Eray Alaca, Türkiye'de Siyasi İktidar Değişiklikleri ve Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı Algısı (1970-1980), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2015, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 21.

¹³² Neziroğlu, Yılmaz, *Hükümetler-Programlar ve Genel Kurul Görüşmeleri (27 Ekim 1965- 26 Mart 1971)*, s. 2941.

¹³³ Kaplan, s. 237.

¹³⁴ Neziroğlu, Yılmaz, *Hükümetler-Programlar ve Genel Kurul Görüşmeleri (27 Ekim 1965- 26 Mart 1971)*, s. 2941.

birinci sınıflarında okutulan tarih dersi ve ders kitapları ile başlanmıştır. Bunun sebebi ise tarih öğretiminin Türk milli eğitiminin amaçlarını gerçekleştirmede büyük bir öneminin olması olarak açıklanmıştır.¹³⁵

2.2. Tarih Ders Müfredatları

Müfredat, resmi söylemi meşrulaştırıcı metinlerdir. Yani, ders kitaplarının nasıl bir içeriğe sahip olduğu, hangi bilgileri ve değerlerin ne şekilde aktarılacağı müfredat içinde belirlenmektedir. Bundan dolayı müfredat, ders kitaplarında olduğu gibi, iktidarın statüsünü meşrulaştıran bir unsurdur.¹³⁶

Bu dönemde liselerde uygulanan ders programı Talim ve Terbiye Kurulunun 215 sayılı ve 21 Eylül 1957 tarihli kararıyla 1957-1958 ders yılı başından itibaren tatbik edilecek şekilde ve üç yıllık rejime tabi olmak üzere belirlenmiştir.¹³⁷ 1970 yılına kadar uygulamada kalan 1957 Lise Programına göre haftalık ders çizelgesi şu şekildedir:

¹³⁵ Akça, s. 45.

¹³⁶ Kemal İnal, *Eğitimde İdeolojik Boyut*, Doruk Yayınevi, Ankara 1996, s. 17.

¹³⁷ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 20, S. 976, 7 Ekim 1957, s. 147.

Tablo 1: 1957 Lise Programı Haftalık Ders Cetveli.

DERSLER	SINIFLAR				
	1	2		3	
		FEN	EDEBİYAT	FEN	EDEBİYAT
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	5	3	6
Psikoloji	-	2	2	-	-
Felsefe, Mantık ve Sosyoloji	-	-	-	3	6
Tarih	2	2	2	2	3
Sanat Tarihi	-	-	2	-	1
Coğrafya	2	2	2	1	2
Matematik	5	6	4	8	3
Tabiat Bilgisi	3	2	2	1	-
Fizik	3	3	2	4	2
Kimya	3	3	2	3	1
Yabancı Dil	5	4	5	4	5
Beden Eğitimi	1	1	1	1	1
Milli Savunma	1	1	1	1	1
Seçime Tabi Dersler	2	2	2	1	1
TOPLAM	32	32	32	32	32

Bu tabloya bakarak tarih dersinin lise birinci sınıf, ikinci sınıf fen ve edebiyat grubunda ve üçüncü sınıf fen grubunda ders saatleri değişmemiş olup diğer derslere göre ağırlığı %6,25 oranındadır. Lise üçüncü sınıfın edebiyat grubunda ise 3 ders saati olarak belirlenmiş olup ağırlığı %9,37 oranındadır. Bu program 1957 yılından 1970 yılına kadar uygulamada kalmıştır.¹³⁸

2.2.1. Dönem Müfredat İçerikleri

1970 yılına kadar uygulamada kalacak olan 1957 ortaöğretim tarih dersi lise müfredat içerikleri şu şekildedir:¹³⁹

Birinci sınıflar için haftada 2 saat (*On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihi'ne ayrılacaktır*) olmak üzere İlkçağ Tarihi;

I. Tarih Öncesi Devirleri, Tarih Devirleri:

a) Tarihin Konusu, Tarihin Bölümlere Ayrılması, Tarihte Takvime Başlangıç (Kısaca).

¹³⁸ Koçak, s. 93

¹³⁹ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 20, S. 976, 7 Ekim 1957, s. 155-158.

b) Tarih Öncesi Devirleri: Yontma Taş Devri, Cilalı Taş Devri, Maden Devri (Kısaca).

II. Türklerin Anayurdu ve Göçleri:

- a) Anayurdun Sınırları, Anayurtta İlk Medeniyetler,
- b) Göçler, Göçlerden Sonra Anayurdun Durumu, Hunlar,
- c) Çin ve Hint Medeniyetlerine Toplu Bir Bakış.

III. Ön Asya ve Mısır:

A. Mezopotamya:

- 1. Sümerler, Elamlar, Akatlar; Babil ve Asur Devletlerinin Siyasal Tarihlerine Toplu Bir Bakış.
- 2. Mezopotamya Medeniyetine Toplu Bir Bakış (Sümer, Babil ve Asur Medeniyetleri).

B. Anadolu:

- 1. Anadolu'nun Tarih Öncesi Medeniyetleri (Truva, Alishar, Alacahöyük)
- 2. Etilerin Siyasi Tarihi, Medeniyeti ve Kültürü.
- 3. Firikya'nın Siyasi Tarihi, Medeniyeti ve Kültürü.
- 4. Lidya'nın Siyasi Tarihi, Medeniyeti ve Kültürü.
- 5. İyonlar ve İyon Medeniyeti

C. Mısır:

- 1. Mısır Siyasi Tarihine Kısa Bir Bakış.
- 2. Mısır Medeniyet ve Kültürü.

D. İran:

- 1. İran'ın Siyasi Tarihine Toplu Bir Bakış ve Kısaca Medeniyeti.

E. Fenike İle İbrani Tarih ve Medeniyetlerine Kısa Bir Bakış.

IV. Ege Bölgesi:

- 1. Ege Medeniyetine Toplu Bir Bakış
- 2. Yunan Medeniyetine M.Ö. XII. Yüzyıl'dan VI. Yüzyıl'a Kadar Genel Bir Bakış
- 3. V. Yüzyılda Pers Harpleri

4. Atina'nın Üstünlüğü, Atik-Delos Deniz Birliği, Isparta-Atina Mücadelesi, Perikles Devri.
5. VII. Yüzyıla Kadar Medeniyet ve Kültür.
6. IV. Yüzyılda Isparta'nın Üstünlüğü. Isparta ve Atina'ya Karşı Persler. Antiyalkidas Barışı. Tebai'nin Üstünlüğü. Makedonya.
7. IV. Yüzyıl Medeniyeti ve Kültürü
8. Hellenizm Devri:
 - a) İskender ve Seferleri, İskender İmparatorluğu, İskender İmparatorluğu'nun Parçalanması
 - b) Bu Devrin Medeniyeti ve Kültürü.

V. Roma Tarihi:

1. Eski İtalya, Etrüskler ve Roma'nın Kuruluşu.
2. Roma Cumhuriyeti.
3. Batı Akdeniz'de Roma Egemenliği. Pön Harpleri, Doğu Akdeniz'de Roma Egemenliği.
4. İç Harpler ve İmparatorluğun Kuruluşu.
5. Roma İmparatorluğu.
6. Roma'nın Yıkılışını Hazırlayan Sebepler, Kavimler Göçü, Hıristiyanlık ve Esasları.
7. Roma İmparatorluğunun İkiye Bölünmesi.
8. Roma Medeniyeti: Cemiyet, Dil, Hukuk, İktisat, Güzel Sanatlar, Din.

Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihi:

1. Birinci Cihan Harbi Sonunda Osmanlı Devleti'nin Durumu
2. Mustafa Kemal (Atatürk)
3. Kongreler ve Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı.
4. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Açılışı.

İkinci Sınıf Fen ve Edebiyat Kolları İçin Haftada 2 Saat (*On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihi'ne ayrılacaktır*) olmak üzere;

I. M.S. Beşinci Yüzyıl'dan Sekizinci Yüzyıla Kadar Avrupa ve Yakın Doğu Tarihine Genel Bir Bakış.

A. Kavimler Göçü:

1. Hunlar, Attila ve Seferleri.
2. Germanler: Vizigotlar, Ostrogotlar, Franklar, Vandallar, Angıllar, Saksonlar (Toplu Bakış)

B. Doğu Roma İmparatorluğu Bizans'ın Kuruluşu.

1. Jüstinyen ve Seferleri.
2. Jüstinyen'den Sonra Yeni İstilalar, Herakliyüs Sülalesi.
3. İsavriya, Makedonya, Komnen ve Paleolog Sülaleri.
4. Bizans Medeniyeti (Toplu Bakış).

I. Türkler:

1. Müslümanlıktan Önce Türkler, "Göktürkler ve Uygurlar",
2. Müslümanlıktan Önce Türk Medeniyeti ve Kültürü.

II. İslam Tarihi:

- A. Müslümanlıktan Önce Araplar, İçtimai ve Medeni Durumları (Toplu Bakış)
- B. Hazreti Muhammed'in Hayatı, İslamiyet'in Esasları, Hicret, Peygamberin Seferleri, Son Zamanları.

C. Dört Halife Devri.

D. Emeviler (Toplu Bakış)

E. Türk- Arap Münasebetleri ve Türklerin Müslüman Oluşu

F. Abbasiler

1. İlk Hükümdarlar.
2. Bizans ile Münasebet.
3. Abbasiler Devrinde Türkler ve Bunların İslam Dünyasına Tesirleri
4. Abbasilerin Son Zamanları ve Yıkılışı.

G. Endülüs Emevileri ve İspanya'da Müslümanlar (Toplu Bakış)

H. Müslüman Medeniyeti ve Kültürü.

III. Büyük Müslüman Türk Devletleri:

1. Karahanlılar, Tarihleri ve Medeniyetleri.
2. Gazneliler, Tarihleri ve Medeniyetleri.
3. Büyük Selçuk İmparatorluğu,

Oğuzlar, Selçuk Sülalesinin İlk Devirleri, Tuğrul Bey.

Dandanakan Muharebesi, Tuğrul Bey, Alparslan.

Malazgirt Muharebesi, Melikşah, Sancar, Atabeyler.

Medeniyet, Fikir ve Sanat.

V. Sekizinci Yüzyıl'dan On Üçüncü Yüzyıl'a Kadar Avrupa Tarihine Genel Bir Bakış:

1. Feodalite, Kilise ve Papalık.
2. Haçlı Seferleri Sebep ve Neticeleri.

VI. Türkiye:

1. Anadolu'da Türkler, Oğuz ve Selçuklu Akınları, Malazgirt Muharebesi'nin Neticeleri
2. Anadolu'da Büyük Beylikler. (Saltuklar, Mengüçler, Danişmentler)
3. Anadolu Selçuk Sultanlığı:
 - a) Kuruluş, İlk Hükümdarlar, Haçlılar ve Bizanslılarla Çarpışmalar, Miryokefalon Muharebesi.
 - b) Sultanlığın Genişleme Devri.
 - c) Sultanlığın Zayıflama Devri. Köseadağ Muharebesi, Moğol Baskısı, Baybars'ın Anadolu'ya Girişi, İlhanlılara Karşı İsyanlar, Selçuk Sultanlığı'nın Yıkılışı.
 - d) Anadolu'da Türk Medeniyeti, Devlet, İdare, Toplumsal Hayat, Din Hayatı, Fikir Hayatı, Edebiyat, Sanat.

VII. Mısır ve Suriye'de Kurulan Türk Devletleri:

1. Eyyubiler.
2. Memlükler.

VIII. Türk-Moğol ve Timur İmparatorlukları:

1. Cengiz, Cengiz İmparatorluğu'nun Genişlemesi, Parçalanması ve Yerine Kurulan Devletler.
2. Timur İmparatorluğu, Timur'un Seferleri ve İmparatorluğun Parçalanması.
3. Hindistan'da Türkler, Babür İmparatorluğu

IX. Osmanlı Devletinin Kuruluşu:

1. On Üçüncü Yüzyıl Sonunda Anadolu'nun Irk Durumu, Toplumsal Durumu, Kültür Durumu.

2. Osmanlı Türklerinin Anadolu'ya Yerleşip Hükümet Kurmaları.
3. Balkanların Durumu.
4. Osmanlılar ve Bizans.
5. Osmanlıların Rumeli'ye Geçiş ve Oradaki Fetihler, (Orhan ve Murat Beylerin Devirleri).
6. Yıldırım ve Timur, Ankara Muhaberesi
7. Buhran Devri, Çelebi Mehmet.
8. İkinci Murat Devri.
9. On Dördüncü Yüzyılda ve On Beşinci Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin Kültürü ve Medeniyeti.

X. On dördüncü Yüzyıl'da Avrupa, (Siyasal, Sosyal Duruma Genel Bir Bakış)

Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihi:

1. Padişah Hükümetine Karşı Savaş, Yeşil Ordu, Çerkez Ethem ve Yeşil Ordu, Çerkez Ethem'in İsyanı.
2. Sevr Antlaşması ve Yunan İleri Harekatı.
3. Yeni Türk Devleti'nin Doğu'da ve Batı'da İlk Başarıları, Ermenistan'la Harp, Gürcistan'la Anlaşma, Birinci İnönü Muharebesi, Londra Konferansı, İkinci İnönü Muharebesi.
4. Sakarya Muharebesi ve Kazanılan Zaferin Neticeleri.
5. Müttefiklerin Sulh Taarruzları, Türkiye'nin Mukavemeti.
6. Büyük Taarruz, Başkumandan Meydan Muharebesi, Düşmanın Yurttan Kovulması.
7. Mudanya Mütarekesi, Mütarekenin Neticesi, Saltanatın Kaldırılması.
8. Lozan Konferansı, Lozan Antlaşması, Antlaşmanın Önemi.

Üçüncü Sınıf Edebiyat Kolu için haftada 3 Saat (On beş günde bir saat "Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihine ayrılacaktır) olmak üzere Yeni ve Yakın Çağlar;

I. XV. Yüzyıl'ın Son Yarısında Osmanlı İmparatorluğu:

1. Fatih Mehmet, İstanbul'un Zaptı, İmparatorluğun Kurulması, Anadolu ve Rumeli'de Gelişme, Deniz Harpleri, Kırım'ın Zaptı.

2. Bayezid, Cem Vakası.

3. IV. Yüzyıl'ın Sonunda İmparatorluğun Kurumları: Kültür ve Medeniyet.

II. XV. Yüzyıl'da Avrupa:

1. Devletler Tablosu: İspanya, Fransa, İngiltere, Almanya, Güney Avrupa, Doğu Avrupa.

2. Önemli Olaylar. Yüz Sene Harpleri.

III. XVI. Yüzyıl:

A. Osmanlı İmparatorluğu:

1. Yavuz Selim ve Doğu Siyaseti, İran Harbi (Çaldıran), Mısır Harbi, Halifeliğin Osmanlı Sülalesine Geçmesi.

2. Kanuni Süleyman, İç İsyanlar. Fransa, Macaristan ve Avusturya İle Münasebetler: Mohaç, I. Viyana ve Alman Seferleri; Deniz Seferleri ve Barbaros; Doğu Seferleri; Kanuni'nin Son Seferi (Zigetvar).

3. Sokullu Devri ve Bu Devirde Osmanlı Siyaseti.

4. XVI. Yüzyıl'da Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurumları, Kültür ve Medeniyeti.

B. Avrupa:

1. Devletler Tablosu: İspanya, Fransa, İngiltere, Almanya, ve İtalya, Kuzey Avrupa, Lehistan, Rusya.

2. Önemli Olaylar:

a) İcatlar.

b) Coğrafya Keşifleri ve Neticeleri.

c) Rönesans ve Sebepleri Yayılışı (İtalya, Fransa, Almanya, İngiltere, ve İspanya'da).

ç) Reform, Sebepleri, Yayılışı, Reform Harpleri ve Neticeleri.

d) İtalya Harpleri.

IV. XVII. Yüzyıl:

A. Osmanlı İmparatorluğu:

1. İmparatorluğun Durumuna Toplu Bir Bakış.

2. XVII. Yüzyılın Başından Karlofça Antlaşması'na Kadar Siyasal Durum.

Osmanlı-Avusturya, Osmanlı-Lehistan, Osmanlı-İran, Osmanlı-Venedik Münasebetleri.

3. İç İsyanlar (İstanbul İsyanları, Anadolu Celali İsyanları, Eyalet İsyanları)

4. Islahat Hareketleri, Kuyucu Mustafa Paşa, Genç Osman, IV. Murat, Tarhuncu Ahmet Paşa, Köprülüler, Islahat Hareketlerinin Karakterleri.

5. XVII. Yüzyılda Türk Kültür ve Medeniyeti.

B. Avrupa:

1. Devletler Tablosu: Batı Avrupa Devletleri, Orta ve Kuzey Avrupa Devletleri, Kuzey ve Doğu Devletleri.

2. Önemli Olaylar, Hollanda'nın İstiklali, Otuz Sene Harpleri, İngiltere'de Demokrasi Hareketleri, Fransa'nın Avrupa Hegemonyası İçin Mücadelesi, Fransa-İspanya, Fransa-Hollanda, Fransa-Almanya Harpleri, Rusya'nın Avrupalılaşmaya Başlaması, Avrupa Sömürgeciliği, Avrupa'da İlim ve Sanat Durumu.

V. XVIII. Yüzyıl:

A. Osmanlı İmparatorluğu:

1. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nun Komşularıyla Münasebetleri, Osmanlı-Rus Münasebetleri ve Prut Antlaşması, Osmanlı-Venedik ve Osmanlı Avusturya Münasebetleri, Pasarofça Antlaşması.

2. Osmanlı-İran Münasebetleri, İran'ın İstilas, Ruslarla Anlaşma, Osmanlı-İran Harpleri.

3. Osmanlı-Rus, Osmanlı-Avusturya Harbi ve Belgrat Antlaşması.

4. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasal Durumu, Osmanlı-Rus Harbi, Küçük Kaynarca Antlaşması, Kırım'ın Ruslar Tarafından Alınması, II. Katarina'nın Bizans İmparatorluğu Projesi

Tekrar Osmanlı- Rus, Osmanlı-Avusturya Harpleri, Yaş ve Bucaş Antlaşmaları.

5. Osmanlı-Fransız Münasebetleri.

6. Islahat Hareketleri: Lale Devri.

Humbaracı Ahmet Paşa, III. Mustafa ve I. Abdülhamit Zamanındaki Islahat Hareketleri, Halil Hamit Paşa, Nizamı Cedit.

7. XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kültür ve Medeniyeti.

B. Amerika İstiklaline Genel Bir Bakış.

C. Avrupa:

1. Devletler Tablosu: Batı Avrupa Devletleri, Orta ve Güney Avrupa Devletleri, Kuzey ve Doğu Avrupa Devletleri.

2. Önemli Siyasal Olaylar: İspanya ve Avusturya Veraset Meseleleri, Yedi Sene Harpleri, Lehistan'ın Paylaşılması.

3. Fransız İhtilali: İhtilalin Sebeplerine Toplu Bir Bakış, İhtilalin Safhaları, Demokrasi ve Milliyetçilik, İnsan Hakları, İhtilal Harpleri.

4. XVIII. Yüzyıl'da Avrupa Kültür ve Medeniyeti.

VI. XIX. ve XX. Yüzyıllar:

A. Osmanlı İmparatorluğu:

1. İmparatorluğun Siyasal Münasebetleri.

2. Islahat Hareketleri: III. Selim'in Islahat Hareketine Karşı Uyanan Tepki Kabakçı ve Alemdar vakaları.

3. Balkanlarda Milliyetçilik Hareketleri, Sırp İsyanı, Etniki Eterya Cemiyeti, Eflak, Boğdan ve Mora İsyanları, Navarin Vakası, Osmanlı-Rus Harbi ve Edirne Antlaşması.

4. Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı, Gelişmesi, Osmanlı-Mısır Harbi ve Neticeleri.

5. Kırım Harbi: Genel Sebepler, Rus-İngiliz Görüşmeleri, Kutsal Yerler Meselesi, Mençikof'un Elçiliği, Rusların Eflak ve Boğdan'ı İstilaları, Kırım'da Müttefik Devletler, Rus Harbi, Paris Kongresi, Kırım Harbinin Neticeleri.

6. Rusya'da Panislavizm, Bosna ve Hersek İsyanları, İstanbul Konferansı, Osmanlı-Rus Harbi, Ayastefanos Antlaşması ve Berlin Kongresi.

7. Berlin Kongresinden Sonra Osmanlı-Avrupa ve Osmanlı-Balkan Münasebetleri, Tunus'un İşgali, Mısır'ın İşgali, Girit Meselesi, Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a Geçmesi, Bosna ve Hersek'in Avusturya'ya Geçmesi.

8. İtalyan Harbi.

9. Balkan Harbi.

10. Birinci Cihan Harbi: Harbin Sebepleri ve Neticeleri.

11. Islahat Hareketleri: II. Mahmut Islahatı; Tanzimat-ı Hayriye; Birinci Meşrutiyet; II. Abdülhamit İdaresi, İkinci Meşrutiyet.

12. XIX. Yüzyılın Son Yarısında Kültür Hareketleri ve İktisadi Durum.

B. Avrupa:

1. Devletler Tablosu: Batı ve Orta Avrupa Devletleri, Kuzey ve Doğu Avrupa Devletleri.
2. Önemli Olaylar: Fransa'da İmparatorluk, Napolyon Harpleri, Viyana Kongresi, Mukaddes İttifak, Kongreler Devri, 1830 ve 1848 İhtilalleri, İtalya Birliği, Alman Birliği, Almanya'nın Avrupa Politikasında Üstünlüğü, Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf, Birinci Cihan Harbi'nde Avrupa, Harbin Sonunda Avrupa, Yeni Devlet Rejimleri, Rusya ve Bolşevizm, İtalya ve Faşizm, Almanya ve Nasyonal Sosyalizmi.
3. Sömürgecilik: Fransa, İngiltere, İtalya, Almanya ve Rusya Sömürgecilikleri.
4. İlim ve Teknikte Gelişme: Felsefe, Edebiyat ve Güzel Sanatlar.

C. Amerika Birleşik Devletleri'nin Gelişmesine Genel Bir Bakış

D. Hindistan, Çin ve Japonya'daki Mühim Olaylara Genel Bir Bakış

Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihi:

1. Lozan Görüşmeleri Sırasında Büyük Millet Meclisi, Meclisin Dağılması, Halk Partisi'nin Kuruluşu, İkinci Büyük Millet Meclisi, İstanbul'un Kurtuluşu, Ankara'nın Resmen Devlet Merkezi Oluşu, Cumhuriyetin İlanı, Mustafa Kemal'in Reisicumhur Seçilmesi.
 2. Halifeliğin Kaldırılması.
 3. Cumhuriyet Devrinde Partiler. Muhalefet ve Doğu İsyanı, Mustafa Kemal'i Öldürme Teşebbüsü, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Menemen Hadisesi.
 4. Dinin Devletten Ayrılması, Bu Hareketin Merhaleleri, Hukuk ve Adliye İnkılabı, Kadın Hakları.
 5. Şapka İnkılabı, Medreselerin, Tekke ve Tarikatların Kaldırılması, Milletlerarası Takvim, Saat ve Rakamların Kabulü.
 6. Eğitimde İnkılap.
 7. Harf, Dil ve Tarih İnkılapları.
 8. İktisat Alanında İnkılap.
 9. Bayındırlık, Sağlık ve Sosyal Yardım İşlerinde Gelişmeler.
 10. Türk Ordusu ve Milli Savunma.
 11. Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti.
 12. Atatürk'ün Ölümü ve İnönü'nün Reisicumhur Seçilmesi.
 13. İkinci Cihan Harbi, Harbin Safhaları, Neticesi, Birleşmiş Milletler Kurumu, UNESCO.
 16. İkinci Cihan Harbinde Türkiye.
 17. Harp Sonunda Türkiye'de Demokrasinin Gelişmesi, Toprak Kanunu, Yeni Partiler, Seçim Kanununda Değişiklik.
 18. Demokrat Parti'nin İktidara Gelmesi ve Celal Bayar'ın Reisicumhur Seçilmesi.
- Üçüncü Sınıflar Fen Kolu İçin Haftada 2 Saat (*On beş günde bir saat "Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihi"ne ayrılacaktır*) olmak üzere Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi;

1. XV. Yüzyıl'ın Son Yarısında Osmanlı İmparatorluğu:

2. Fatih Mehmet, İstanbul'un Zaptı, İmparatorluğun Kurulması, Anadolu ve Rumeli'de Gelişme, Deniz Harpleri, Kırım'ın Zaptı.

3. II. Bayezid, Cem Vakası.

4. XV. Yüzyıl'ın Sonunda İmparatorluğun Kurumları: Kültür ve Medeniyet

I. XVI. Yüzyıl:

A. Osmanlı İmparatorluğu:

1. Yavuz Selim ve Doğu Siyaseti, İran Harbi (Çaldıran), Mısır Harbi, Halifeliğin Osmanlı Sülalesine Geçmesi.

2. Kanuni Süleyman, İç İsyanlar. Fransa, Macaristan ve Avusturya İle Münasebetler: Mohaç, I. Viyana ve Alman Seferleri; Deniz Seferleri ve Barbaros; Doğu Seferleri; Kanuni'nin Son Seferi (Zigetvar).

3. Sokullu Devri ve Bu Devirde Osmanlı Siyaseti.

4. XVI. Yüzyıl'da Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurumları, Kültür ve Medeniyeti.

B. Avrupa:

1. Önemli Olaylar:

a. İcatlar.

b. Coğrafya Keşifleri ve Neticeleri.

c. Rönesans ve Sebepleri Yayılışı (İtalya, Fransa, Almanya, İngiltere, ve İspanya'da vb. Memleketlerde).

d. Reform, Sebepleri, Yayılışı, Reform Harpleri ve Neticeleri.

I. XVII. Yüzyıl:

A. Osmanlı İmparatorluğu:

1. İmparatorluğun Durumuna Toplu Bir Bakış.

2. XVII. Yüzyılın Başından Karlofça Antlaşması'na Kadar Siyasal Durum.

Osmanlı-Avusturya, Osmanlı-Lehistan, Osmanlı-İran, Osmanlı-Venedik Münasebetleri.

1. İç İsyanlar (İstanbul İsyanları, Anadolu Celali İsyanları, Eyalet İsyanları)
2. Islahat Hareketleri, Kuyucu Mustafa Paşa, Genç Osman, IV. Murat, Tarhuncu Ahmet Paşa, Köprülüler, Islahat Hareketlerinin Karakterleri.
1. XVII. Yüzyılda Türk Kültür ve Medeniyeti.
- I. XVIII. Yüzyıl:
 - A. Osmanlı İmparatorluğu
 1. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nun Komşuları İle Münasebetleri, Osmanlı-Rus Münasebetleri, I. Petro ve Rusya, Osmanlı-Venedik ve Osmanlı-Avusturya Münasebetleri, Pasarofça Antlaşması.
 2. Osmanlı-İran Münasebetleri, İran'ın İstilas, Ruslarla Anlaşma.
 3. Osmanlı-İran Harpleri, Osmanlı-Rus, Osmanlı- Avusturya Harbi ve Belgrat Antlaşması.
 4. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasal Durumu, Osmanlı-Rus Harbi, Küçük Kaynarca Antlaşması, Kırım'ın Ruslar Tarafından Alınma Projesi, Tekrar Osmanlı-Rus, Osmanlı-Avusturya Harpleri.
 1. Osmanlı-Fransız Münasebetleri.
 2. Islahat Hareketleri, Lale Devri, Humbaracı Ahmet Paşa, III. Mustafa ve I. Abdülhamit Zamanındaki Islah Hareketleri, Halil Hamit Paşa, Nizamı Cedit.
 3. XVIII. Yüzyıl'da Osmanlı Kültür ve Medeniyeti
 - A. Amerika İstiklaline Genel Bir Bakış.
 - B. Avrupa:
 1. Fransız İhtilali, İhtilalin Sebeplerine Toplu Bir Bakış, İhtilalin Safhaları, Demokrasi ve Milliyetçilik, İnsan Hakları.
 2. XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Avrupa Kültür ve Medeniyetine Toplu Bir Bakış.
 - I. XIX. ve XX. Yüzyıllar:
 - A. Osmanlı İmparatorluğu:
 1. İmparatorluğun Siyasi Münasebetleri.

2. Islahat Hareketleri: III. Selim'in Islahat Hareketine Karşı Uyanan Tepki ve Kabakçı ve Alemdar Vakaları.
 3. Balkanlarda Milliyet Hareketleri, Sırp İsyanı, Etnik-i Eterya Cemiyeti, Eflak, Buğdan ve Mora İsyanları, Navarin Vakası, Osmanlı-Rus Harbi ve Edirne Antlaşması.
 4. Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı, Gelişmesi, Osmanlı-Mısır Harbi Ve Neticeleri.
 5. Kırım Harbi: Genel Sebepler, Paylaşma Hakkında Görüşmeleri, Kutsal Yerler Meselesi, Mençikof'un Elçiliği, Rusların Eflak ve Buğdan'ı İstilaları, Kırım'da Müttefik Devletler, Osmanlı-Rus Harbi, Paris Kongresi, Kırım Harbinin Neticeleri.
 6. Rusya'da Panislavizm, Bosna ve Hersek İsyanları, İstanbul Konferansı, Osmanlı-Rus Harbi, Ayastefanos Antlaşması ve Berlin Kongresi.
 7. Berlin Kongresi'nden Sonra Osmanlı-Balkan Münasebetleri. Tunus'un İşgali, Mısır'ın İşgali, Girit Meselesi, Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a Geçmesi, Bosna ve Hersek'in Avusturya'ya Geçışı.
 8. İtalyan Harbi.
 9. Balkan Harbi.
 10. Birinci Cihan Harbi'nin Sebep ve Neticeleri.
- A. Islahat Hareketleri: II. Mahmut Islahatı: Tanzimat-ı Hayriye; Birinci Meşrutiyet; İkinci Abdülhamit'in İdaresi, İkinci Meşrutiyet.
1. XIX. Yüzyıl'ın Son Yarısında Kültür Hareketleri, İktisadi Durum.
- A. Avrupa
1. Önemli Olaylar: Fransa'da İmparatorluk, Napolyon Harpleri, Viyana Kongresi, Mukaddes İttifak, Kongreler Devri, 1830 ve 1848 İhtilalleri, İtalya Birliği, Alman Birliği, Almanya'nın Avrupa Politikasında Üstünlüğü, Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf, Birinci Cihan Harbi'nde Avrupa, Harbin Sonunda Avrupa, Yeni Devlet Rejimleri, Rusya ve Bolşevizm, İtalya ve Faşizm, Almanya ve Nasyonal Sosyalizmi.
 2. Sömürgecilik: Fransa, İngiltere, İtalya, Almanya ve Rusya Sömürgecilikleri.
 3. İlim ve Teknikte Gelişme: Felsefe, Edebiyat ve Güzel Sanatlar.
- C. Amerika Birleşik Devletleri'nin Gelişmesine Genel Bir Bakış.

D. Hindistan, Çin ve Japonya'daki Mühim Olaylara Genel Bir Bakış.

Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihi:

1. Lozan Görüşmeleri Sırasında Büyük Millet Meclisi, Meclisin Dağılması, Halk Partisi'nin Kuruluşu, İkinci Büyük Millet Meclisi, İstanbul'un Kurtuluşu, Ankara'nın Resmen Devlet Merkezi Oluşu, Cumhuriyet'in İlanı, Mustafa Kemal'in Reisicumhur Seçilmesi.
2. Halifeliğin Kaldırılması.
3. Cumhuriyet Devrinde Partiler. Muhalefet ve Doğu İsyanı, Mustafa Kemal'i Öldürme Teşebbüsü, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Menemen Hadisesi.
4. Dinin Devletten Ayrılması, Bu Hareketin Merhaleleri, Hukuk ve Adliye İnkılabı, Kadın Hakları.
5. Batıl Adet ve Geleneklerin Kaldırılması, Şapka İnkılabı, Medreselerin, Tekke ve Tarikatların Kaldırılması, Milletlerarası Takvim, Saat ve Rakamların Kabulü.
6. Eğitimde İnkılap.
7. Harf, Dil ve Tarih İnkılapları.
8. İktisat Alanında İnkılap.
9. Bayındırlık, Sağlık ve Sosyal Yardım İşlerinde Gelişmeler.
10. Türk Ordusu ve Milli Savunma.
11. Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti.
12. Atatürk'ün Ölümü ve İnönü'nün Reisicumhur Seçilmesi.
13. İkinci Cihan Harbi, Harbin Safhaları, Neticesi, Birleşmiş Milletler Kurumu, UNESCO.
14. İkinci Cihan Harbi'nde Türkiye.
15. Harp Sonunda Türkiye'de Demokrasinin Gelişmesi, Toprak Kanunu, Yeni Partiler, Seçim Kanununda Değişiklik.
16. Demokrat Parti'nin İktidara Gelmesi ve Celal Bayar'ın Reisicumhur Seçilmesi.

2.3. Ders Kitaplarının Önemi

Toplumlar ortaya çıktıktan sonra “devlet” olarak tanımlanan sistemsel yapıyı oluşturmuşlardır. Bunun devamında ise toplumun devamlılığı açısından eğitim öğretim de ele alınmıştır. Toplumun özünü ve bütünü oluşturarak devlet ise ideolojisini toplumun en alt tabakasından en üstüne kadar okullar vasıtasıyla oluşturmaktadır.¹⁴⁰ Ders kitapları çok özel bir tarihsel söylem biçimidir dersek yanlış olmaz. Bir ucunda üniversite kitaplarının da olduğu bir zincir şeklindedir.¹⁴¹ Öğretmenler sözlü olarak ders kitapları ise yazılı olarak devlet ideolojisini aktarmaktadırlar.¹⁴² Bir başka ifadeyle söyleyebiliriz ki, ders kitapları devleti, iktidarın ya da her hangi bir egemen gücün yorumunu yansıtır özellikte hazırlanabilir. Buradan hareketle bakıldığında toplumda ortak belleğin okul çağındaki söylemden beslendiği de söylenebilir.¹⁴³

Ders kitaplarının hazırlanması sürecine bakıldığında her ne kadar akademik bir süreçmiş gibi görünse de devletin ideolojisini aşılama ve kendini devam ettirme refleksinin yansıdığı görülmektedir. Bunun yanı sıra kendine tam bir bağlılık gösteren insan tipi oluşturma gayreti de görülmektedir. Bunun en iyi örneği tarih ders kitaplarında, özellikle anlatımlar incelenerek görülecektir.¹⁴⁴

İnsanın özellikle zihni gelişimi üzerinde önemli etkileri olan okul kitapları gençleri tüm bir yaşam boyunca biçimlendirmektedir. Bu nedenle okul kitaplarının sürekli olarak otoritenin kendi amaçları doğrultusunda kullanması şaşırtıcı değildir.¹⁴⁵

Ders kitapları devletin resmi ideoloji tarafından oluşturulmuştur demiştik. Her ne kadar durum bu da olsa yine de resmi mekanizmalarca denetlenir ve tesadüflere yer bırakılmaz. Yani devlet otoritesi kendi ideolojisi doğrultusunda bir vatandaş tipini ders kitaplarıyla kusursuz olarak yapmak istemektedir.¹⁴⁶

Tarih yazımı ürünleri olan tarih ders kitapları aynı zamanda tarih yazımının incelenmesi açısından da önemlidir. Çünkü ders kitapları en çok okunan kitaplar arasındadır. Bu

¹⁴⁰ Alaca, s. 34.

¹⁴¹ Copeaux, s. 1.

¹⁴² Alaca, s. 34.

¹⁴³ Copeaux, s. 1.

¹⁴⁴ Alaca, s. 35.

¹⁴⁵ Copeaux, s. 2.

¹⁴⁶ Alaca, s. 35.

nedenledir ki tarih ders kitabı onu ortaya koyan yazarın görüşünü yansıtmının yanında resmi ve yarı resmi ideolojiyi de ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.¹⁴⁷

Tarih ders kitaplarında anlatılanların birbirinin aynı gibi görülmektedir. Buna sebep olan en önemli faktör ise bu kitaplarda sadece siyasi olaylara yer verilmesidir. Devletlerin kurulup yıkılmaları, kazanılan ve kaybedilen savaşlar, bu anlatımların hepsi devletin istediği insan tipinin oluşmasını sağlamaktadır.¹⁴⁸

Ders kitabı yazımının bir de şöyle bir önemi vardır. Copeaux'un dediğine göre; okul çağındaki genç bireyler toplumun tüm ön yargılarından uzak ve beyinleri öğrenmeye daha açıktır. Bunun yanı sıra okuduğu ve öğrendiği bilgilere bir kuşku eşlik etmez¹⁴⁹. İşte bu nedenlerden dolayı denilebilir ki ders kitabı hazırlamak daha önce belirttiğimiz, toplumdaki birlikteliğin sağlanması ve toplumun tamamına resmi ideolojiyi hâkim kılmak açısından değerli ve önemlidir.

Sınıfta öğrenilen dersler ortak belleğin sağlam bir dayanağıdır. Onlar bir neslin, bir kuşağın ortak tabanını oluşturmaktadırlar ve pek sorgulanmayan bir anlaşıma ortamı oluştururlar. Özellikle toplumun bunalım ya da zor zamanlarında ortak refleks ve düşüncelere kaynaklık ederler.¹⁵⁰

Ders kitaplarının içeriklerine bakıldığında yukarıda belirtilen hususları taşıdığı görülmektedir. Özellikle devletin ideolojisini toplum üzerinde hakim kılmak amacıyla özellikle tarih ders kitaplarının önemli görüldüğü ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanında ders kitaplarının, özellikle de tarih ders kitaplarının yaşadığı dönemi yansıması bakımından önemli görüldüğünü belirtmekte fayda vardır.¹⁵¹

Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde hazırlanan ve 1931 ile 1942 yılları arasında eğitim hayatında kullanılan tarih ders kitaplarında özellikle Türklük inşasının yapılmak istenildiği görülmektedir.¹⁵²

Atatürk'ün vefatının ardından “Türk” temelli Batı Medeniyetine yaklaşma anlayışı eklenmiştir. 1942-52 dönemi olan ve 10 yıllık bir süreyi kapsayan bu anlayış

¹⁴⁷ Copeaux, s. 3.

¹⁴⁸ Alaca, s. 35.

¹⁴⁹ Copeaux, s. 3.

¹⁵⁰ Copeaux, s. 4.

¹⁵¹ İsmail Hakkı Demircioğlu, “Tarih Ders Kitabı Yazımında Yeni Yaklaşımlar”, *Karadeniz Araştırmaları*, S. 38, 2013, s. 121.

¹⁵² Alaca, s. 35.

“hümanizm” akımı da denmiştir. Burada Türk etnisitesi üzerinden değil de Anadolu medeniyeti temelli bir anlayış yürütüldüğü görülmektedir.¹⁵³

DP’nin iktidarı devraldığı 1950 yılından itibaren de DP’nin o zamanki siyasetine de uygun olarak eğitim alanında daha liberal bir politika yürüttüğü görülmektedir.¹⁵⁴

2.4. 1960-1971 Yılları Arasında Okutulmasına Karar Verilen Tarih Ders Kitapları

1960-1961 öğretim yılında liselerde okutulmasına karar verilen tarih ders kitapları listesi şu şekildedir:¹⁵⁵

Birinci sınıflar için,

Tarih “İlkçağ”, Niyazi Akşit- Emin Oktay, Remzi Kitabevi.

Tarih I, Bedriye Atsız, Hilmi Oran, İnkılap Kitabevi.

İlk Çağ Tarihi, Enver Behnan Şapolyo, İnkılap Kitabevi.

Tarih I (İlk Çağ), Emin Oktay, Atlas Yayınevi.

İkinci sınıflar için,

Tarih II “Orta Çağ”, Niyazi Akşit, Remzi Kitabevi.

Tarih II “Orta Çağ”, Emin Oktay, Atlas Yayınevi.

Tarih II “Orta Çağ”, Bedriye Atsız, Hilmi Oran, İnkılap Kitabevi.

Üçüncü sınıflar için,

Tarih III Yeni ve Yakın Çağlar, Niyazi Akşit, Remzi Kitabevi.

Tarih III (Yeni ve Yakın Çağlar), Emin Oktay, Atlas Yayınevi.

Tarih III, Bedriye Atsız, Hilmi Oran, İnkılap Kitabevi.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dersleri için,

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Enver BehnanŞapolyo, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Mükerrerrem Kamil Su, Kamil Su, Kanaat Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Enver Ziya Karal, Maarif Vekaleti Yayınları.

¹⁵³ Alaca, s. 36.

¹⁵⁴ Alaca, s. 36.

¹⁵⁵ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 23, S. 1104, 16 Mayıs 1960, s. 45-48.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Fahriye Yazgan, Neriman Serdarlar, İnkılap Kitabevi.

Okullarda okutulacak ders kitapları bu listeden seçilecektir ve birden fazla kitabın basımına karar verildiği için öğretmenlerin öğrencilerine yalnızca bir tanesini aldıracağı ve listede olmayan hiçbir kitabın ders kitabı ders kitabı olarak okutulamayacağı bildirilmiştir.¹⁵⁶

1965 yılına kadar okullarda okutulan bu tarih ders kitabı listesinde bir değişiklik olmamıştır. Fakat 1965-1966 öğretim yılı tarih ders kitapları listesi şöyledir:¹⁵⁷

Birinci sınıflar için,

Tarih “İlkçağ”, Niyazi Akşit- Emin Oktay, Remzi Kitabevi.

Tarih I, Bedriye Atsız, Hilmi Oran, İnkılap ve Aka Kitabevi.

İkinci sınıflar için,

Tarih II “Orta Çağ”, Niyazi Akşit, Remzi Kitabevi.

Tarih II “Orta Çağ”, Emin Oktay, Atlas Yayınevi.

Tarih II “Orta Çağ”, Bedriye Atsız, Hilmi Oran, İnkılap ve Aka Kitabevi.

Üçüncü sınıflar için,

Tarih III Yeni ve Yakın Çağlar, Niyazi Akşit, Remzi Kitabevi.

Tarih III (Yeni ve Yakın Çağlar), Emin Oktay, Atlas Yayınevi.

Tarih III, Bedriye Atsız, Hilmi Oran, İnkılap ve Aka Kitabevi.

Türkiye cumhuriyeti tarihi dersleri için,

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Enver Behnan Şapolyo, Rafet Zaimler Yayıncılık

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Mükerrerrem Kamil Su, Kamil Su, Kanaat Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Enver Ziya Karal, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Fahriye Yazgan, Neriman Serdarlar, İnkılap ve Aka Kitabevi.

¹⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 23, S. 1104, 16 Mayıs 1960, s. 37.

¹⁵⁷ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 28, S. 1355, 17 Mayıs 1965 s. 165-168.

1966-1967 öğretim yılında liselerde okutulmasına karar verilen tarih ders kitapları listesi şu şekildedir:¹⁵⁸

Birinci sınıflar için,

Tarih ‘İlkçağ’, Niyazi Akşit- Emin Oktay, Remzi Kitabevi.

Tarih I, Bedriye Atsız, Hilmi Oran, İnkılap ve Aka Kitabevi.

İkinci sınıflar için,

Tarih II ‘Orta Çağ’, Niyazi Akşit, Remzi Kitabevi.

Tarih II ‘Orta Çağ’, Emin Oktay, Atlas Yayınevi.

Tarih II ‘Orta Çağ’, Bedriye Atsız, Hilmi Oran, İnkılap ve Aka Kitabevi.

Üçüncü sınıflar için,

Tarih III Yeni ve Yakın Çağlar, Niyazi Akşit, Remzi Kitabevi.

Tarih III (Yeni ve Yakın Çağlar), Emin Oktay, Atlas Yayınevi.

Tarih III, Bedriye Atsız, Hilmi Oran, İnkılap ve Aka Kitabevi

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dersleri için,

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Enver Behnan Şapolyo, Rafet Zaimler Yayıncılık

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Mükerrerrem Kamil Su, Kamil Su, Kanaat Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Enver Ziya Karal, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Fahriye Çetinkanat, Neriman Serdarlar, İnkılap ve Aka Kitabevi.

1968-1969 öğretim yılında liselerde okutulmasına karar verilen tarih ders kitapları listesi şu şekildedir:¹⁵⁹

Birinci sınıflar için,

Tarih ‘İlkçağ’, Niyazi Akşit- Emin Oktay, Remzi Kitabevi.

İkinci sınıflar için,

¹⁵⁸ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 29, S. 1404, 16 Mayıs 1966, s. 119-122.

¹⁵⁹ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 31, S. 1502, 20 Mayıs 1968 s. 160-164.

Tarih II, Niyazi Akşit, Remzi Kitabevi.

Tarih II, Emin Oktay, Atlas Yayınevi.

Üçüncü sınıflar için,

Tarih III, Niyazi Akşit, Remzi Kitabevi.

Tarih III, Emin Oktay, Atlas Yayınevi.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ders kitapları listesinde değişiklik olmamıştır. 1968-1969 öğretim yılı için belirlenen kitap listesi 1976-1977 öğretim yılında değişinceye kadar değişmemiştir.

2.4.1. Dönem Ders Kitaplarından Örnekler

2.4.1.1. Tarih I 1970

Tarih I isimli kitap liselerin 1. sınıflarında okutulmak üzere ve İlkçağ konularından oluşmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu'nun kararıyla hazırlanmıştır. Kitabı Niyazi Akşit ve Emin Oktay tarafından hazırlanmıştır. Remzi Kitabevinde 1970 yılında basılmıştır.

Kitap, 5 üniteden oluşmakta ve toplamda 253 sayfadır. Ünitelerin içerisindeki toplam konu sayısı 19'dur.

Her ünite giriş kısmında ünitenin ana hatları belirtilmiş ve öğrencilerin öğrenecekleri konularla ilgili hazırlanmış olan hazırlık sorularına yer verilmiştir. Üniteler içerisinde paragraf başlangıçları numaralandırılmıştır. Böylece ilerleyen konularda daha önceden işlenmiş yerlere atıfta bulunulduğunda yazar tekrara düşmeyerek konu daha akıcı anlatılması amaçlanmıştır. Her konunun sonunda konuyla ilgili sorular sorulmuş ayrıca açıklayıcı ve tamamlayıcı sorular ve bilgiler başlığı altında kısa bilgiler verilmiştir. Kitapta haritalara ve diğer görsel öğelere bol miktarda yer verilmiş olup bu görsel unsurlar kitabın toplam sayfa sayısına göre oranına baktığımızda bu sayfaların yaklaşık olarak %51'inde yer almaktadır. Bu görsel öğeler arasında 21 adet haritaya yer verilmiştir. Ayrıca kitabın sonunda 4 sayfalık bir kronoloji cetveli, 3 sayfalık terimler ve deyimler sözlüğü ve 2 sayfalık bibliyografyaya yer verilmiştir.

Kitabın içeriğine genel olarak baktığımızda 253 sayfa içinden Türk tarihine sadece 9 sayfa ayrılırken Yunan ve Roma tarihine 117 sayfa ayrılması bu dönemde tarih ders kitaplarında hala hümanizm etkisinin devam ettiğini göstermektedir.¹⁶⁰

Tablo 2: “Tarih I” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı

ÜNİTE/ KONULAR	Yer Verilen Sayfa Aralığı	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
I. Ünite (Konu:1): Tarihin Konusu, Tarihin Bölümlere Ayrılması, Takvime Başlangıç	5-15	11	4.3
I. Ünite (Konu 2): Tarih Öncesi Devirler	16-21	6	2.3
II. Ünite(Konu:1): Türklerin Anayurdu ve Göçleri	22-30	9	3.5
II. Ünite (Konu:1): Çin ve Hint Uygarlıkları	31-38	8	3.1
III. Ünite(Konu:1): Mezopotamya	39-60	12	4.7
III. Ünite(Konu:2): Anadolu	61-85	25	9.8
III. Ünite(Konu:3): Mısır	86-107	22	8.6
III. Ünite(Konu:4): İran	108-113	6	2.3
III. Ünite (Konu:5): Fenikeliler ve İbraniler	114-119	6	2.3
IV. Ünite(Konu:1): Girit ve Miken Uygarlıkları	121-128	8	3.1
IV. Ünite(Konu:2): XII. ve VI. Yüzyıllar Arasında Yunan Tarihi	129-145	17	6.7
IV. Ünite (Konu:3): V. Yüzyılda Yunan Tarihi	146-156	11	4.3
IV. Ünite(Konu:4): IV. Yüzyılda Yunan Tarihi	157-168	12	4.7
IV. Ünite (Konu:5): İskender ve Helenizm Devri	169-177	9	3.5
V. Ünite(Konu:1): Eski İtalya, Etrüskler ve Roma'nın Kuruluşu	178-190	12	3.1
V. Ünite(Konu:2): Roma Cumhuriyeti ve Savaşları	191-207	17	6.7
V. Ünite(Konu:3): İç Savaşlar ve Cumhuriyetin Yıkılışı	208-215	8	3.1
V. Ünite(Konu:4): İmparatorluk Devri ve İmparatorluğun Yıkılışı	216-229	14	5.5
V. Ünite(Konu:5): Roma Uygarlığı	230-245	16	6.3

¹⁶⁰ Niyazi Akşit, Emin Oktay, *Tarih I*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.

2.4.1.2. Tarih II 1969

Emin Oktay tarafından yazılmış olan bu kitap, 1969 da basılmış olup, toplam 296 sayfadan oluşmaktadır. 10 ünitelerden oluşan tarih kitabında, üniteler bölümlere ayrılmıştır. Kavimler Göçü ile başlayan birinci ünite, XIV. Avrupa hakkında bilgi içeren onuncu ünite ile bitmektedir. Ünitelerin her bölümünün başında işlenecek konuların başlıkları kısaca belirtilmiş, konularla ilgili önemli noktalara sorular sorularak dikkat çekilmiş konunun nasıl işleneceği gösterilmiştir. Her bölüm başında konunun anlatımına geçmeden önce verilecek olan konuların inceleme ve araştırması için başlıca kaynaklar verilmiştir. Yine her bölümün sonunda tamamlayıcı bilgiler verilen bir kısa bir metin verilmiştir ve değerlendirme soruları ve ödevler verilerek bölüm tamamlanmıştır. Genel olarak baktığımızda haritalar ve diğer görsel unsurlar, kitabın toplam sayfasına göre yaklaşık olarak %26,6 yer verilmiştir. Kitapta sadece 1 adet okuma parçası verilmiştir.

Kitabın sonunda ise Ortaçağ tarihinin önemli olaylarını içeren 1 sayfalık bir kronoloji cetveli, 24 sayfalık bir senkronik özet tablosu, 2 sayfalık terimler ve deyimler sözlüğü ve son 3 sayfada başlıca Türkçe kaynaklar verilmiştir.¹⁶¹

Tablo 3: “Tarih II” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı

ÜNİTE / KONULAR	Yer Verilen Sayfa Aralığı	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
I. Ünite: V. Yüzyıl’dan VIII. Yüzyıl’a Kadar Avrupa ve Yakın Doğu Tarihine Genel Bir Bakış Birinci Bölüm: Kavimler Göçü	5-16	12	4
İkinci Bölüm: Doğu Roma İmparatorluğu	17-38	22	7,4
II. Ünite: Müslümanlıktan Önce Türkler	39-52	14	4,7
III. Ünite: İslam Tarihi Birinci Bölüm: Müslümanlıktan Önce Araplar	53-59	7	2,3
İkinci Bölüm: Hazreti Muhammed’in Hayatı	60-70	11	3,7
Üçüncü Bölüm: Dört Halife Dönemi	71-80	10	3,3
Dördüncü Bölüm: Emeviler	81-91	11	3,7
Beşinci Bölüm: Abbasiler	92-101	10	3,3
Altıncı Bölüm: Endülüs Emevileri	102-110	9	3
Yedinci Bölüm: İslam Kültürü ve Uygarlığı	111-122	12	4
IV. Ünite: İlk Müslüman Türk Devletleri	123-143	21	7

¹⁶¹ Emin Oktay, *Tarih II*, Atlas Yayınevi, İstanbul, 1969.

V. Ünite: VIII. Yüzyıl'dan XIII. Yüzyıl'a Kadar Avrupa	144-173	30	10,1
VI. Ünite: Türkiye Tarihi	174-201	28	9,4
VII. Ünite: Mısır ve Suriye'de kurulan Türk Devletleri	202-208	7	2,3
VIII. Ünite: Türk-Moğol ve Timur İmparatorlukları	209-221	13	4,3
IX. Ünite: Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Birinci Bölüm: Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu	222-243	22	7,4
İkinci Bölüm: XIV. Yüzyıl'da ve XV. Yüzyıl'ın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin Kültür ve Uygarlığı	244-260	17	5,7
X. Ünite: XIV. Yüzyıl'da Avrupa	261-266	6	2

2.4.1.3. Tarih III 1969

Emin Oktay tarafından yazılmış olan bu kitap, liselerin üçüncü sınıfında okutulmak için hazırlanmıştır. 1969'da basılmış olup, toplam 344 sayfadan oluşmaktadır. Altı üniteden oluşan tarih kitabında, üniteler bölümlere ayrılmıştır. İstanbul'un fethi ile başlayan birinci ünite, Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu devletlerini içeren altıncı ünite ile bitmektedir. Ünitelerin her bölümünün başında işlenecek konuların başlıkları kısaca belirtilmiş, konularla ilgili önemli noktalara sorular sorularak dikkat çekilmiş konunun nasıl işleneceği gösterilmiştir. Her bölüm başında konunun anlatımına geçmeden önce verilecek olan konuların inceleme ve araştırması için başlıca kaynaklar verilmiştir. Yine her bölümün sonunda tamamlayıcı bilgiler verilen bir kısa bir metin verilmiştir ve değerlendirme soruları ve ödevler verilerek bölüm tamamlanmıştır. 4 adet okuma parçasıyla da anlatım zenginleştirilmiştir.

Kitapta haritalar ve diğer görsel unsurlar, kitabın toplam sayfasına göre yaklaşık olarak %29.9 oranında yer verilmiştir. Kitabın sonunda ise Osmanlı soyu başlıklı, 2 sayfalık bir saltanat tablosuna yer verilmiştir. Ayrıca 14 sayfalık senkronik özet tablosu, terimler ve deyimler sözlüğü ve son 3 sayfada başlıca Türkçe kaynaklar verilmiştir.¹⁶²

¹⁶² Emin Oktay, *Tarih III*, Atlas Yayınevi, 1969.

Tablo 4: “Tarih III” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı

ÜNİTE/ KONULAR	Yer Verilen Sayfa Aralığı	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
I. Ünite: XV. Yüzyıl’ın Son Yarısında Osmanlı İmparatorluğu	5-43	39	11.3
II. Ünite: XV. ve XVI. Yüzyıllarda Avrupa	44-79	36	10.4
III. Ünite: XVI. Yüzyıl’da Osmanlı İmparatorluğu	80-120	41	11.9
IV. Ünite: XVII. Yüzyıl Birinci Bölüm: XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu	121-151	31	9
İkinci Bölüm: XVII. Yüzyıl’da Avrupa	152-164	13	3.7
V. Ünite: Birinci Bölüm: XVIII. Yüzyıl’da Osmanlı İmparatorluğu	165-195	31	9
İkinci Bölüm: Amerika Birleşik Devletleri’nin Kurulması	196-200	5	1.4
Üçüncü Bölüm: XVIII. Yüzyıl’da Avrupa	201-226	28	8.1
VI. Ünite: Birinci Bölüm: XIX. ve XX. Yüzyıl’da Osmanlı İmparatorluğu	227-282	56	16.2
İkinci Bölüm: XIX. ve XX. Yüzyıl’da Avrupa	283-314	32	9.3
Üçüncü Bölüm: XIX. ve XX. Yüzyıllarda Birleşik Amerika ve Uzak Doğu Memleketleri	315-321	7	2

2.4.1.4. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1967

Mükerrem Kamil Su ve Kamil Su tarafından yazılmış olan bu kitap, 1967’da basılmış olup, toplam 174 sayfadan oluşmaktadır. 18 konudan oluşan bu ders kitabı, Birinci Dünya Savaşı sonunda Avrupa’da meydana gelen değişiklikler ile başlayıp, İkinci Dünya Savaşı’nda ve bu savaştan sonra Türkiye’nin dış siyasetini içeren on sekizinci konu ile bitmektedir. Her bölümün başında ders planı ve araştırmalar başlığıyla araştırılması gereken konuları ve hangi kaynaklardan faydalanılacağı belirtilmiştir. Bölümlerin sonlarında ise işlenen konularla ilgili sorular kısmı ve önemli olayların tarihleri verilmiştir. Ayrıca kitapta haritalar ve diğer görsel unsurlar, kitabın toplam sayfasına göre yaklaşık olarak %41,4 yer verilmiştir. 18 okuma parçası eklenerek anlatım daha etkili kılınmıştır. Kitabın son 2 sayfasında ise kronoloji cetveli yer almaktadır.¹⁶³

¹⁶³ Mükerrem Kamil Su, Kamil Su, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Kanaat Yayınları, İstanbul 1967.

Tablo 5: “Türkiye Cumhuriyet Tarihi” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı

ÜNİTE / KONULAR	Yer Verilen Sayfa Aralığı	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
Giriş: Birinci Dünya Savaşı Sonunda Avrupa’da Meydana Gelen Değişikler	5-7	3	1,7
Konu I: Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı Devleti’nin Durumu	8-15	8	4,6
Konu II: Atatürk’ün Hayatı	16-25	17	9,7
Konu III: Türk Milletinin Yurdunu Savunma Kararı	26-31	6	3,4
Konu IV: Yurdun Savunması İçin Alınan Tedbirler Kongreler	32-39	8	4,6
Konu V: İstanbul Hükümeti ve Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı	40-48	9	5,1
Konu VI: Yeni Türk Devleti’nin Kuruluşu	49-54	6	3,4
Konu VII: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Devri	55-64	10	5,7
Konu VIII: İstiklal Savaşı	65-72	8	4,6
Konu XI: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin Dış İlişkileri	73-76	4	2,3
Konu X: Batı Cephesi Savaşları ve Bu Savaşların Doğurduğu Siyasal Sonuçlar	77-91	15	8,6
Konu XI: Büyük Taarruz (Saldırı) ve Zafer	92-106	15	8,6
Konu XII: Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu	107-114	8	4,6
Konu XIII: Halifeliğin Kaldırılması	115-118	4	2,3
Konu XIV: Cumhuriyet Devri’nde Siyasal Partiler	119-124	6	3,4
Konu XV: Cumhuriyet Devri’nde Türkiye’nin Dış Siyaseti	125-136	12	6,9
Konu XVI: Cumhuriyet Devri Devrimleri	137-155	19	10,9
Konu XVII: İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye	156-162	8	4,6
Konu XVIII: İkinci Dünya Savaşı’nda ve Bu Savaştan Sonra Türkiye’nin Dış Siyaseti	163-169	6	3,4

3. BÖLÜM

12 MART 1971 MUHTIRASI'NDAN 12 EYLÜL 1980 DARBESİ'NE TÜRKİYE'DE TARİH EĞİTİMİ

3.1. Hükümetlerin Eğitim Politikaları ve Tarih

12 Mart 1971 Askeri Muhtırasından sonra Nihat Erim başkanlığında kurulan hükümet, kendisini reform hükümeti olarak tanımlar. Reform programının bir bölümü milli eğitim reformuna ayrılmıştır. Programa göre Atatürk'ün eğitimde birlik ilkesine aykırı bütün uygulamalara son verilecektir ve din işlerinin yönetimi siyasal ve kişisel çıkar hesaplarının üstünde tutulacak, laik devlet esaslarına göre ele alınacaktır. Ayrıca İmam Hatip Okulları ortaöğretim sistemine uyacak şekilde ıslah olunacaktır. Programda yer alan diğer bir nokta ise öğrenci artışını karşılayacak sayıda ve nitelikte Atatürkçülük ülküne bağlı öğretim üyesi ve öğretmen yetiştirilmesidir. Programa göre ilk ve ortaöğretimde tek kitap düzeni uygulanacaktır. Yine aynı programda zorunlu öğretim beş yıldan sekiz yıla çıkarılması konusunda girişimlerin başlatılacağı hükmü de yer alır.¹⁶⁴

İkinci Erim hükümeti programında hükümetin öncelikle üzerinde duracağı reformlar açıklanır. Bunlar arasında İmam Hatip okullarının orta öğretime dayandırılması ve üniversiteler yasasının hazırlanması da yer alır. Programda milli eğitimin amacı şu şekilde açıklanır:

Her derecedeki eğitim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin Atatürk ilkelerine uygun bir anlayış içinde yetişmeleri sağlanırken bu öğrencilerin sol ve sağ aşırı uçlar tarafından kafalarının karıştırılmaması ve önyargılara kapılmamaları için üstün bir dikkat gösterilecektir. Ayrıca her derecedeki öğretim kurumlarından çıkacak olan öğrencilerin ekonomik hayata katkıda bulunacak şekilde üretici hale getirilmeleri için gerekli tedbirler alınacaktır.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Kaplan, s. 237-238.

¹⁶⁵ Kaplan, s. 240.

22.05.1972-15.04.1973 tarihleri arasında Ferit Melen hükümeti iktidarda bulunmuştur. Bu hükümet kendisini “Atatürkçü Atılım Hükümeti” olarak tanımlar. Bu hükümet programında, Türkiye’deki eğitimin amacını bütün öğretim kademelerinde uygulanacak programlar Atatürk ilkelerine laik ve sosyal devlet esaslarına hür demokratik düzene yürekten inanmış milli bir ruh ve heyecan taşıyan vatandaşlar yetiştirmek olarak açıklamıştır.¹⁶⁶

Bu hükümet döneminde Sabahattin Özbek’in Milli Eğitim Bakanlığı’nda Milli Eğitim Reformu Stratejisi hazırlanmıştır. Bu strateji üç kısımdan meydana gelmektedir. Birinci kısımda, Türkiye’deki milli eğitiminin genel durumu ve reformu gerekli kılan sebepler açıklanmaktadır. İkinci kısımda, reforma esas olan Türk milli eğitiminin genel amaçları ve bu amaçların gerçekleştirilmesinde uyulacak temel ilkeler belirtilmektedir. Üçüncü kısımda ise Türk eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesinde uyulacak esaslara yer verilmektedir. Bu kısımda temel eğitim, ortaöğretim, yükseköğretim, yaygın eğitim alanlarında yapı, içerik ve yöntem açısından getirilen yenilikler, okullaşma hedefleri ve uygulama tedbirleri açıklanmıştır. Devamında öğretim sisteminin en önemli unsurlarından biri olan öğretmenlerin yetiştirilmesi ile ilgili esaslar tespit edilmiş ve bakanlık merkez ve taşra kuruluşunun da yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Böylece milli eğitim reformunda, amaçlar ve ilkelerden başlayarak okul öncesinden yükseköğretimin sonuna kadar bir sistem bütünlüğü içinde ele alınmıştır.

Getirilen sistem kısaca yöneltme ilkesine dayalıdır. Bu ilkeye göre öğrenciler ilgi ve kabiliyetleri ölçüsünde, toplum ihtiyaçlarına cevap veren çeşitli programlara yönlendirilecek ve yetiştirilecektir. Yöneltme temel eğitimden başlayıp üniversiteye kadar devam edecektir. Bunu sağlamak için eğitim sistemi genel eğitim yoluyla üniversite önünde öğrenci yığın ve birbirlerine genellikle kapalı, dikey eğitim kuruluşları içinde başarısız sayılan öğrencileri eleyen bir sistem olmaktan çıkarılacak, öğrencilerin ve toplumun ihtiyaçlarına göre düzenlenen, çeşitli programlardan oluşmuş, meslek eğitimine ağırlık veren ve içerisinde yatay ve dikey geçişleri olan bir bütünlüğe kavuşturulacak, öğrenci başarısının ölçülmesinde objektif ölçme ve değerlendirme metotları kullanılacak, rehberlik hizmetlerinden yararlanacak, sınıf geçme yerine

¹⁶⁶ Kaplan, s. 241.

öğrencileri başarılarına göre çeşitli programları yönelten bir ders geçme düzeni uygulanacaktır.

Ayrıca eğitimin her kademesinde milli kültür değerlerimizin tanıtılması ve geliştirilmesi konusu üzerinde hassasiyetle durulacak, Türk gençleri Atatürk devrimleri ve Türk milliyetçiliği ilkelerine bağlı vatandaşlar olarak yetiştirilecektir. Böylece Milli Eğitim sistemimiz milli birlik ve beraberlik ruhu içinde sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmayı destekleyecek ve hızlandıracaktır.¹⁶⁷

Naim Talu başkanlığında kurulan ve 15.04.1973- 26.01.1974 tarihleri arasında iktidarda bulunan hükümetin Milli Eğitim Bakanı Uşak Milletvekili Orhan Dengiz'dir. Bu hükümet eğitim politikasını açıklarken, eğitimin ülkenin teknoloji ve insan gücü gereksinimlerini karşılamadaki rolüne dikkat çekilir ve gençliğin Atatürk inkılapları ruhuna uygun yetiştirilmesi gerekliliği vurgulanır. Bu dönemde meclise sunulmuş bulunan Milli Eğitim Temel Kanunu Tasarısı ve Üniversiteler Kanun Tasarısı bu dönemde yasalaşmıştır. Böylece ilkokuldan üniversiteye kadar bütün eğitim sistemi askeri yönetimin istediği biçimde şekillendirilmiş, seçimlerden sonra gelecek sivil hükümetlerin de bağlı kalacağı çerçeve belirlenmiştir.¹⁶⁸

Milli Eğitim Temel Kanunu 1973 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Bu kanun Türk milli eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği ve okul bina ve tesisleri eğitim araç ve gereçleri ve devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri kapsamaktadır. Bu kanunun yapı olarak genel amaçlar ve özel amaçlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Genel amaçlar, Türk milli eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerinin;

1. Atatürk inkılaplarına ve anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen koruyan ve geliştiren, ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan

¹⁶⁷ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 35, S. 1723, 2 Aralık 1972, s. 409.

¹⁶⁹ Kaplan, s. 43.

Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek.

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe, karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek.
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak, böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak, öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek, hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Özel amaçlar ise, Türk eğitim ve öğretim sistemi bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenmiştir. Özel amaçlar;

Genellik ve eşitlik, ferdin ve toplumun ihtiyaçları, yöneltme, eğitim hakkı, fırsat ve imkan eşitliği, süreklilik, Atatürk inkılapları ve Türk milliyetçiliği, demokrasi eğitimi, laiklik, bilimsellik, planlılık, karma eğitim, okul ve ailenin işbirliği, her yerde eğitim şeklinde sıralanan temel ilkelere uygun olarak tespit edilmiştir.

Bu kanuna göre; Türk milli eğitiminin genel yapısı örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır. Yaygın eğitim ise örgün eğitim yanında ve dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar.¹⁶⁹

14 Ekim 1973 Seçimlerinden sonra Bülent Ecevit başkanlığındaki CHP ile Necmettin Erbakan'ın başkanlığındaki MSP Koalisyon Hükümeti 26.01.1974-17.11.1974 tarihleri arasında iktidarda bulunmuştur. Bu hükümetin 1 Şubat 1974 tarihinde mecliste okunan programında her iki partinin de ortak gayesi, kanunları herkese eşit şekilde uygulayan,

¹⁶⁹ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 36, S. 1750, 2 Temmuz 1973, s. 283.

Atatürk ilkelerine bağlı bir devlet idaresi ve anlayış, kardeşlik ve sosyal adalete uygun bir toplum düzeninin kurulmasıdır. Programın eğitim ve öğretime ayrılan kısmında ise kalkınma planının öngördüğü eğitilmiş insan gücü hedefine ulaşmak için orta öğretimde teknik konulara yönelmenin gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca bu ilk ve orta öğretime mecburi ahlak dersleri konulması ve orta öğretimdeki meslek okullarının ikici dönem mezunlarının üniversiteye giriş sınavlarına girebilmeleri sağlanacağı ifadesi de önemli bir noktadır. Böylece açıkça belirtilmese de İmam Hatip Okulu mezunlarının da üniversitelere girmeleri CHP tarafından desteklenmiştir.¹⁷⁰ Bu dönemde 24 Haziran- 4 Temmuz 1974 tarihleri arasında toplanan 9. Milli Eğitim Şurası'nda, 7. ve 8. Milli Eğitim Şura kararlarından farklı olarak, tek tip kitap uygulamasına geçilmesine ve ahlak dersi program taslağının bakanlıkça uygulanmasına karar verilmiştir.¹⁷¹

Bu hükümet programında önceki hükümetlerin programlarından farklı bir üslup vardır. Bu programda demokrasi vurgusunun ön plana çıktığı ve daha fazla milli ve Atatürk ifadelerine yer verildiği görülmektedir. Bu değişimin sebebi olarak CHP ve MSP koalisyon hükümetinin 14 Kasım 1973 Seçimleri sonucu kurulmuş olması gösterilebilir.¹⁷²

Başbakan Ecevit'in istifa etmesi üzerine dönemin Cumhurbaşkanı Korutürk, hükümet kurma yetkisini yeniden CHP genel başkanı Ecevit'e vermiş fakat Ecevit başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Demirel'de aynı görev verilmiş ama o da başarılı olamamıştır. Hükümetin kurulması girişimlerinin başarısız olması üzerine Korutürk, seçimlere gitme kararı almış ve seçimlere kadar bir ara hükümet kurulması için Cumhuriyet Senatosu Kontenjan üyesi Mahmut Sadi Irmak' hükümet kurma yetkisi vermiştir. Bunun üzerine 4'ü Cumhuriyetçi Güven Partisi'nden diğerleri meclis dışından olan azınlık hükümetinin Kasım'ın 17'si 1974 yılında kurmuştur.¹⁷³

Yaklaşık 5 ay süren ve Sadi Irmak'ın önderliğinde kurulan hükümet, meclisten güvenoyu alamamış ara bir hükümettir. Kabinesinde CGP'den bakanlar da olduğu halde kendinin partilerin dışında ve tarafsız olarak tanımlamaktadır.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Kaplan, s. 244-245.

¹⁷¹ Alaca, s. 19-20.

¹⁷² Alaca, s. 16-17.

¹⁷³ Alaca, s. 21.

¹⁷⁴ Kaplan, s. 246.

Kurduğu hükümet güvenoyu alamayınca Sadi Irmak, hükümet kurulduktan 12 gün sonra yani 29 Kasım 1974'te Cumhurbaşkanına istifasını sunmuştur. İstifası kabul edilen hükümetin seçimlere kadar görevine devam etmesi kararı alınmış ve 31 Mart 1975 yılına kadar görevine devam etmiştir.¹⁷⁵ Irmak hükümeti zorunluluktan kurulduğunu ve tam anlamıyla bir hükümet görevi göremeyeceğini kendisi izah etmiş ve bir hükümet kurulduğunda görevi devretmeye hazır olduğunu bildirmiştir.¹⁷⁶

Mahmut Sadi Irmak hükümetinin açıklanan programında eğitimle ilgili hükümetin amacı, Türk Milleti'nin ahlaki, milli, kültürel değerlerini benimseyen ülkesine, ailesine bağlı, milletin değerlerine bağlı ve yüceltmek için çalışan Türk Milliyetçiliği programın ilham kaynağı olarak belirtilmiştir. Bunların yanı sıra Atatürk ilkelerine ve inkılaplarına bağlı, taklitçilikten uzak, tarihiyle gurur duyan, milli kimliğiyle gurur duyan, insanlığa örnek olmayı amaçlayan vatandaşlar yetiştirmek olarak açıklanmıştır.¹⁷⁷

Bunların yanı sıra Irmak hükümeti eğitim sisteminin ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli insan gücünü yetiştirmeyi ve Atatürkçü nesiller yetiştirmeyi amaçladığını belirtmiştir.¹⁷⁸

Irmak Hükümeti döneminde Milli Eğitim Bakanı meclis dışından olan hukuk profesörü Sefa Reisoğlu olmuş, bu dönemde Talim Terbiye Kurulu Başkanlığına ise Ömer Zekai Baloğlu getirilmiş ve hükümetin Gençlik ve Spor Bakanlığı'na vekil olarak Ali Ölmezoglu getirilmiştir.¹⁷⁹

Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti, AP, MSP, MHP ve CGP koalisyonuyla Süleyman Demirel başkanlığında kurulmuştur. Yaklaşık 2 yıl görevde kalan 31 Mart 1975 yılında göreve başlamış ve Haziran 26 1977 tarihinde görevi son bulmuştur.¹⁸⁰

Koalisyon hükümetinin sağ partilerden meydana gelmesinden dolayı bu hükümet "Milliyetçi Cephe" adı verilmiştir. Bu koalisyonla birlikte Milliyetçi Cephe Hükümetleri dönemi başlamıştır.¹⁸¹

¹⁷⁵ Alaca, s. 21.

¹⁷⁶ Alaca, s. 21.

¹⁷⁷ Akça, s. 59.

¹⁷⁸ Kaplan, s. 246.

¹⁷⁹ Alaca, s. 21.

¹⁸⁰ Kaplan, s. 247.

Demirel Hükümeti'nin 6 Nisan 1975 tarihinde açıkladığı programda Milli Eğitimin amacını tıpkı bir önceki hükümet programında olduğu gibi Türk Milliyetçiliğinden ilham alarak hazırlandığını, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, ilhamını tarihinden alan, ailesine, ülkesine bağlı, insanlığa örnek olmayı kendine düstur edinmiş nesiller yetiştirmek olarak açıklamıştır. Ayrıca fırsat eşitliğine ve eğitim imkanlarının genişletilmesinin hedeflendiği de belirtilmiştir.¹⁸² Hükümet, Türk Milletini tarih boyunca ayakta tutan değerleri ayakta tutarak, çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine çıkarmayı hedeflemiştir.¹⁸³ Yine hükümet programında müfredatla ilgili olarak, müfredatta milli kültüre uymayan kısımların kaldırılacağı ve yeniden yazılacağı, bunu yaparken de milletimizin bilim alanında ve insanlığa yaptığı kakılar anlatılacaktır. Milli bir kültür siyaseti takip edileceği ve ancak bu suretle Türk Milleti'nin dış etkilere karşı korunabileceği vurgulanmıştır.¹⁸⁴

Bu hükümet döneminde Milli Eğitim Bakanı Adalet Partisi İzmir Milletvekili Ali Naili Erdem'dir.¹⁸⁵ Özellikle bu dönemden sonra Türk Milliyetçiliği ve Türk dili ön plana çıkarılmış ve vurgulanmıştır.¹⁸⁶ Yine bu hükümet programda açıklanana göre komünizm ve anarşizmle mücadele edici bir politika benimsenecektir.¹⁸⁷ Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde, özellikle 1975 yılından itibaren Lise Tarih, Türk Dili ve Türk Edebiyatı kitapları milliyetçi kimlikleriyle tanınan akademik camiadan kişilere hazırlanmıştır.¹⁸⁸

Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti dönemindeki eğitim politikaları esasında bir Türk-İslam sentezi oluşturmayı amaçlamaktadır. Kültürel olarak milliyetçi bir nesil yaratma amaçlanmıştır. Bu hükümet döneminde okullarda dini eğitime ağırlık verileceği ve dinin etkisinin arttırılacağı vurgusu yapılmıştır.¹⁸⁹

¹⁸¹ Alaca, s. 22.

¹⁸² Neziroğlu, Yılmaz, *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, C. 1, TBMM Basımevi, Haziran 2015, s. 983.

¹⁸³ Kaplan, s. 247.

¹⁸⁴ Neziroğlu, Yılmaz, *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, s. 983.

¹⁸⁵ Neziroğlu, Yılmaz, *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, s. 978.

¹⁸⁶ Akça, s. 61.

¹⁸⁷ Kaplan, s. 247-248.

¹⁸⁸ Alaca, s. 24.

¹⁸⁹ Kaplan, s. 248.

Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde eğitimde spora da önem verileceği açıklanmıştır. Sürekli bir millilik vurgusu yapılan hükümet programından kültürel değerlerin gelişmesinin milli köklerden beslenerek sağlanacağı, kültürümüzün tanıtılması için çalışılacağı belirtilmiştir. Halk eğitime yönelik çalışmalarda araştırmacı, bölünmez bütünlüğü koruyucu ve manevi değerleri güçlendirici şekilde yapılandırılma gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Ayrıca, radyo ve televizyonların ülke sathına ulaşması sağlanarak milli eğitime bu medya araçlarının katkısının da sağlanacağı söylemiştir.¹⁹⁰

Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti eğitim programında ilköğretimde okutulan ahlak derslerine de değinilmiştir. Yine millilik vurgusu yapılmış ve derslerin milli ahlak ilkelerine göre düzenleneceği belirtilmiştir. Bu dersleri de ilahiyat alanında uzman kişilerin vereceği açıklanmıştır.¹⁹¹ Bu hükümet döneminde eğitim politikalarına ve ders kitaplarına sansür girişimi görülmüştür. Bunların yanı sıra tiyatro ve devletin yayın programlarına sansür uygulanacağı belirtilmektedir. Tiyatro eser ve yayınlarda milli bütünlük ve genel ahlaka aykırı olanlara yer verilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Türk yazarların eserlerine ağırlık verilmesi sağlanacağı belirtilmiştir.¹⁹²

5 Haziran 1977 tarihinde yapılan genel seçimlerde Ecevit liderliğindeki Cumhuriyet Halk Partisi, birinci parti olarak çıkmasına rağmen mecliste çoğunluğu sağlayamamış ve güvenoyu alamamıştır.¹⁹³ CHP, bu seçimlerden meclisten 213 sandalye alarak birinci parti olmuş bunun üzerine de Cumhurbaşkanı Korutürk, hükümeti kurma yetkisini CHP Genel Başkanı Ecevit'e vermiştir. Birinci parti çıkan CHP, hükümet için yeterli sayıya sahip olamamış, hükümet kurmak için partilere gittiyse de Demirel'in tavrı etkili olmuş ve partiler hükümet koalisyonunu reddetmiştir. Bu duruma Demirel'in partisinin bu seçimlerde ikinci parti olarak çıkması ve 1975 yılındaki koalisyon hükümetindeki gibi "Milliyetçiler Birleşiniz" sözü etkili olmuştur.¹⁹⁴

İkinci Ecevit Hükümeti'nin programı genel hatlarıyla açıklamak gerekirse, önceki Milliyetçi Cephe Hükümetini suçlayıcı nitelikte olmuştur.¹⁹⁵

¹⁹⁰ Neziroğlu, Yılmaz, *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, s. 983.

¹⁹¹ Kaplan, s. 249.

¹⁹² Kaplan, s. 249.

¹⁹³ Kaplan, s. 250.

¹⁹⁴ Alaca, s. 25.

¹⁹⁵ Alaca, s. 25.

İkinci Ecevit Hükümeti programında Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin ülkeyi siyasi cinayetler alanı haline getirdiği ve ülkede terör ortamının var olmasını sağladığı, bu nedenle de gençlerin eğitimden yoksun bırakıldığı söylenmiştir. Bunun düzeltilmesi için de eğitimde önceliğin siyasal çatışma alanının ortadan kaldırılması ve eğitimde güven ortamının oluşmasını sağlamak olacağı vurgulanmıştır.¹⁹⁶

CHP, hükümeti programında açıklanan eğitim ilgili hedeflerde Türk milli eğitim ideolojisinin geleneksel ilkelerle hareket etmesinin yanı sıra çağdaş insanlık seviyesine ulaşması, insanlık kültürüne uyum sağlaması, barışçıl, insancıl ve yükseköğretime yönetimine öğrencilerin de katılması gençlerin siyasal haklara sahip olması gibi yenilikler de vardır.¹⁹⁷ Ayrıca eğitim programında İslam Dini'ne de değinilmiştir. İslam dininin, birlik ve bütünlüğün korunması için, kalkınma çabalarının başarıyla sonuçlanması için ve iç barışın oluşup kardeşlik duygusunun pekişmesi için kutsal bir kaynak olduğu belirtilmiştir. Buradan da anlaşılıyor ki dine ağırlık vermek o dönemde sadece muhafazakar olarak kendini tanımlayan partilerin değil solcu demokratik bir çizgi izleyen CHP'nin de önem verdiği unsurdur.¹⁹⁸

İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi'nden oluşan koalisyon hükümetidir.¹⁹⁹ Temmuz 21 1977 tarihinde kurulan ve 5 Ocak 1978 tarihinde görevi son bulan hükümet Milli Eğitim Bakanı, Adalet Partisi Aydın Milletvekili Nahit Menteşe'dir.²⁰⁰

5 Haziran 1977 yılında yapılan genel seçimlerde hükümeti kuracak çoğunluğu hiçbir parti elde edememiş ve 13 Haziran 1977' de koalisyon hükümeti istifa etmiştir. Bunun üzerine hükümet kurma yetkisi Ecevit'e verilmiştir. Fakat Milli Selamet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Adalet Partisi güvenoyu vermeyeceğini açıklamışlardır. Bunun üzerine de yukarıda zikredilen partiler, milli, manevi ve tarihi değerlere bağlı kalınarak ortak bir hükümet kurmak üzerinde anlaşmaya varmışlardır.²⁰¹ İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti de kendinden önceki diğer hükümetler gibi rejimi

¹⁹⁶ Kaplan, s. 250.

¹⁹⁷ Kaplan, s. 251.

¹⁹⁸ Kaplan, s. 252.

¹⁹⁹ Kaplan 253.

²⁰⁰ Neziroğlu, Yılmaz, *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, s. 1324.

²⁰¹ Neziroğlu, Yılmaz, *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, s. 1326-1327.

korumakta kararlı olduğunu belirtmiştir. Bu hükümetin eğitim programı da bir önceki Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde açıklanan eğitim politikasıyla neredeyse aynıdır. Daha önceki programa göre vurgular daha kuvvetlidir. Eğitimin milliğine önem veren hükümet, taklitçilikten uzak, milli ve manevi değerler üzerine kurulu bir eğitim programı hedeflendiğini açıklamaktadır.²⁰² Hükümet ayrıca, devletin ve milletin büyük ve ileri yapılmasında gençliğin önemine vurgu yapmış ve devlet için gençliğin yönlendirilmesi belirtilmiştir.²⁰³ Programda ayrıca İslam enstitülerinin akademi olacağı ve buradan mezun olanların, felsefe, psikoloji, sosyoloji ve ahlak derslerini veren kişiler olacağı belirtilmiştir.²⁰⁴

Üçüncü Ecevit Hükümeti'nin diğer hükümetlerden ayrılan en önemli özelliği bağımsız milletvekillerinin desteğiyle kurulmuş bir hükümet olmasıdır. 5 Ocak 1978 ve 12 Kasım 1979 tarihinde görev yapmıştır.²⁰⁵ Hükümet Programında içeride ve dışarıda ülkenin birçok sıkıntıyla karşı karşıya olduğu belirtilmiştir.

Eğitimde barış, kardeşlik ve özgürlük vurgusu yapılan hükümet programında, milliyetçilik, manevi değerlere ve Atatürk ilkelerine bağlılığı üzerinde durulmuştur. Görüş ve inançlarının ne olduğuna bakılmaksızın Türk gençlerinin kurşunlanmasının, anne ve babalarının çocuklarına yönelik kaygılarının giderilmesi gerektiği de yine bu programda belirtilmiştir. Üçüncü Ecevit Hükümeti'nin hükümet programında eğitimle ilgili başlıca belirtilen konular şu şekildedir: *“İmam - Hatip Liselerinin müfredat, eğitim eksiklikleri giderilecektir. İmam - Hatip Liselerini bitirenlerin yükseköğrenim olanakları sağlanacaktır. Yüksek İslam Enstitüleri Akademiye dönüştürülerek bilimsel nitelikleri güçlendirilecektir. Bütün yükseköğrenim kurumlarında demokratik yönetimle birlikte öğrenim ve öğretim özgürlüğü sağlam güvencelere kavuşturulacaktır. Eğitimin her dalında ve aşamasında öğrenciler araştırmacılığa yöneltilecek ve genel kültürlerini genişletmeye özendirilecektir. Okullarda yaparak - yaşayarak eğitim kuralı uygulanacak, çocukların okul çağında iken kendilerini toplum yaşamına ve üretken çalışmalara hazırlamaları sağlanacaktır. Planlı gelişme gereklerine göre eğitilmiş*

²⁰² Kaplan, s. 254.

²⁰³ Kaplan, s. 255.

²⁰⁴ Kaplan, s. 255.

²⁰⁵ Kaplan, s. 256.

insan gücü yetiştirilmesi, orta öğretimde başlanarak, yönlendirici ve özendirici yöntemlerle düzenlenecektir."²⁰⁶

14 Ekim 1979 tarihinde ara seçimler yapılmış ve oy dağılımına bakıldığında hiçbir parti tek başına hükümeti kuracak yetkiye sahip olamamıştır. Meclisteki partiler, hükümet kurması için Adalet Partisi'ni destekleyeceklerini duyurmuşlar ve bunun üzerine de Cumhurbaşkanı hükümet kurma yetkisinin 24 Ekim 1979'da AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'e vermiştir.²⁰⁷ Isparta Milletvekili, AP Genel Başkanı ve Başbakan Süleyman Demirel, hükümeti kurduktan sonra hükümet programını açıklamadan önce dönemin şartlarını ve ülkenin içinde bulunduğu durumu şu sözlerle açıklamıştır: *"Vatandaş can derdine düşmüştür. Anarşi çok büyük boyutlara ulaşmış, cinayetler, yangınlar, sabotaj ve soygunlar birbirini takip etmiş, Cumhuriyet tarihinde görülmemiş olaylar vuku bulmuştur. Toplumun huzuru olağanüstü bir şekilde bozulmuştur. Kasım 1979'da, Türkiye'de eğitim millilik temelinden kaydırılmış haldedir."*²⁰⁸

Okulların gerçek amaçlarına uygun hale getirileceği bu eğitim programında dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra eğitim hayatında huzursuzluk çıkaranlara müsaade edilmeyeceği de vurgulanmıştır. Hükümet programında eğitim ile ilgili bölümde eğitimin milliliğine ve milliliğin itibar görmesine özen gösterileceği bunun yanında marksist ve uluslararası zihniyetten arındırılacağı söylenmiştir. Öğrencilerin devlete, aileye, milli ve manevi değerlere bağlılığının artması ve sürmesi için öğretmenlere görevlerin düştüğü belirtilen programda Türk- İslam vurgusu yapılmıştır.²⁰⁹

Üçüncü Milliyetçi Cephe Hükümetinin kurulması ve programının açıklanmasının ardından da ülkedeki gidişat düzelmemiştir.

Türkiye'deki çatışma ortamı iyice sertleşmiş, şiddet tırmanmıştır. Mevcut Demirel Hükümeti de bu durumu engelleyememiştir. Bu gelişmelerin sonucu olarak 12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri(TSK) Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren liderliğinde darbe ile yönetime el konulmuştur. Başta Bülent Ecevit, Alparslan Türkeş olmak üzere siyasi parti liderleri Zincirbozan'da hapsedilmiştir.²¹⁰

²⁰⁶ <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP42.htm>, Erişim Tarihi: 05.12.2018.

²⁰⁷ <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP43.htm>, Erişim Tarihi: 05.12.2018.

²⁰⁸ <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP43.htm>, Erişim Tarihi: 05.12.2018.

²⁰⁹ <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP43.htm>, Erişim Tarihi: 05.12.2018.

²¹⁰ Alaca, s. 34.

3.2. Tarih Ders Müfredatları

3.2.1. 1974 Lise Müfredatı

1974-1975 öğretim yılından itibaren liseler için uygulamaya konulan haftalık ders çizelgesi şu şekildedir:²¹¹

Tablo 6: 1974 Lise Programı Haftalık Ders Cetveli

DERSLER	SINIFLAR				
	IX	X		XI	
		FEN	EDEBİYAT	FEN	EDEBİYAT
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	5	3	6
Psikoloji	-	2	2	-	-
Felsefe, Mantık Sosyoloji	-	-	-	3	6
Ahlak	1	1	1	-	-
Tarih	2	2	2	2	3
Sanat Tarihi	-	-	2	-	1
Coğrafya	2	2	2	1	2
Matematik	5	5	4	7	2
Tabiat Bilgisi	3	2	2	1	-
Fizik	3	3	2	3	1
Kimya	3	3	2	3	1
Yabancı Dil	4	4	4	4	5
Beden Eğitimi	1	1	1	1	1
Milli Güvenlik	1	1	1	1	1
Din Bilgisi	(1)	(1)	(1)	-	-
Toplam	30(31)	30(31)	30(31)	30	30
Seçime Tabi Dersler	2	2	2	1	1
Rehberlik ve Eğitsel Çalışmalar	3	3	3	3	3

Sınıflara göre tarih dersi müfredat içeriği şöyledir:²¹²

Lise ve meslek liseleri 9. sınıflar için haftada 2 saat olmak üzere tarih dersi programı;

I-Tarih öncesi Devirlerde ve İlkçağda Anadolu Kültür ve Uygarlıklar

²¹¹ Koçak, s. 98-99.

²¹² Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 38, S. 1824, 27 Ocak 1975, s. 45-48.

a) İlk İnsanlar ve İlk Kùltürler.

b) Kùltür ve Uygarlık Bakımından İlkçağ'a Genel Bir Bakış;

(İlkçağın Özellikleri (Din, devlet, hukuk ve güzel sanatlar üzerinde durulacaktır).

c) Anadolu'da Kurulan Eski Kùltür ve Uygarlıklar. (Anadolu'nun coğrafî konumu ve durumu üzerinde öğrencilerin dikkati çekilecek: tarih öncesinden başlayarak burada doğmuş ve gelişmiş - olan kùltür ve uygarlıkların, Ön Asya ve Akdeniz uygarlıkları arasındaki yeri ve önemi belirtilecek; özellikle Hitit kùltürü ve uygarlığı üzerinde Sümer geleneğinin etkisi gösterilecek, bunların birbirinin devamı olduğu ve hepsinin bu topraklarda bugüne kadar gelip geçmiş insan toplulukların ortak eseri olduğu fikri aşılacaktır. Bu arada Hititlerden başlayarak, Anadolu'nun ilkçağ siyasi tarihiyle ilgili bilgiler hatırlatılacaktır.)

II- Müslümanlıktan Önceki Türk Kùltür ve Uygarlıklarına

Genel Bir Bakış:

a) Türklerin Anayurdu, Göçler Sebep ve Sonuçları.

b) Göçlerden Sonra Orta Asya'da Kurulan Büyük Hun Devleti İle Göktürk ve Uygur Devletlerinin Kùltür ve Uygarlıkları; (özellikle yazı, takvim ve din üzerinde durulacak; Uygur medeniyeti ayrıntılı olarak işlenecektir.) Bu arada Hunların batıya göçleri dolayısıyla Doğu ve Orta Avrupa'daki Türk kùltür eserlerinden Avar, Hazar, Bulgar, Peçenek ve Macarlara ait olanlar tanıtılacaktır.

III-İslam Dininin Yayılışında ve İslam Uygarlığının Doğuşunda Türklerin Rolü:

a) Büyük Dinler;

1. Budizm; Yayıldığı Alanlar.

2. Musevilik.

3. Hristiyanlık (Ortaçağ'da Avrupa'nın sosyal, ekonomik ve kültürel durumuna toplu bir bakış yapılacak, feodalite, kilise ve papalık üzerinde durulacaktır.)

4. Müslümanlık ve Yayılışı;

a) Türklerin İslam Dini'ne Girmeleri, İslam Dünyasındaki ve İslam Uygarlığındaki Roller: İlk Müslüman Türk Devletleri ve Uygarlıklarına Genel Bir Bakış (İslam

Rönesansının doğuşunda, İslam medeniyetinin gelişmesinde ve yayılmasında Türklerin büyük hizmetlerine örnekler verilmek suretiyle değinilecek; İlk Müslüman Türk Devletlerinin (Karahanlılar, Volga Bulgarları, Gazneliler ve Büyük Selçuklular) Kültür ve Uygarlıkları kısaca tanıtılacaktır.)

IV – Anadolu’da Türkler ve Türkiye Tarihi:

a) Oğuzlar ve Bunların Bir Kolu Olan Selçukluların Anadolu’ya Akınları; Özellikle Malazgirt Savaşı ve Bu Savaşın Türk Tarihi ve Dünya Tarihi Bakımından Önemi, (bu arada Ortaçağ’da Anadolu’nun siyasi tarihi ile ilgili bilgiler hatırlatılacaktır.)

b) Anadolu Selçuklu Sultanlığı’nın Kuruluşu ve Haçlı Savaşları, (bu savaşların, doğuda ve batıdaki etkileri ve sonuçları dikkate alınarak incelenecektir.)

c) Selçuklu Kültür ve Uygarlığı;

1. Devlet Örgütü ve Ordu,

2. Din, Dil, Edebiyat ve Güzel Sanatlar,

3. Sosyal ve Ekonomik Durum (Konu işlenirken bulunulan yerde, Selçuklu ve Anadolu beyliklerine ait eserler varsa tanıtılacak, yurdumuzun çeşitli bölgelerindeki eserlerden örnekler gösterilecektir. Özellikle, Alaattin Keykubat zamanındaki uygarlık eserlerine yer verilecektir.)

V — Osmanlı Devleti ve Uygarlığı:

1. Selçuklu Devleti’nin yıkılışı ve Osmanlı Devleti’nin kuruluşu, (İstanbul’un fethine kadar olan başlıca olaylar hatırlatılacak; İstanbul’un fethi, Yeniçağ’ın başlaması, icatlar, coğrafya keşifleri, Rönesans ve Reform üzerinde önemle durulacaktır.)

2. İstanbul’un Fethinden XVI. Yüzyılın Sonuna Kadar Osmanlı Devleti’ne Kısaca Bakış.

3. Osmanlı Türk Uygarlığı:

a) Devlet Örgütleri: Divan, Ordu, Kapıkulu ve Eyalet Askerleri (eyaletlerin ve toprak yönetimi, eyalet süvarisi, tımarlı sipahinin zamanla bozulması belirtilecek; tersane ocağı, donanma; bu arada silahlar ve kıyafetlere kısaca değinilecektir);

b) İlim, Fen, Edebiyat ve Güzel Sanatlar (Medrese, Enderun, mimarlık, nakkaşlık, çinçilik, oymacılık, kabartmacılık, kakmacılık, hattatlık, tezhipçilik, ciltçilik, müzik, resim, minyatür ve benzeri);

c) Devletin Mali Durumu; Paralar, Tarım, Endüstri, Ticaret ve Ulaşım;

d) Osmanlı İmparatorluğu'nda Batı'ya Yöneliş:

1. XVII. Yüzyıldan Bugüne Kadar, Dünyada Fikir ve Teknik Alanlarında Gelişmeler (İngiltere'de Demokrasinin Gelişmesi; Amerika Birleşik Devletleri'nin Kuruluşu; Fransa İhtilali, İhtilalin Getirdiği Başlıca Yenilikler, Demokrasi ve Milliyetçilik Akımlarının Yayılması, İlim, Güzel Sanatlar, Teknik ve Endüstri Alanlarındaki Gelişmeler, Sömürgecilik

2. XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'na Toplu Bir Bakış (siyasi, İdari, ekonomik, kültürel ve bütün örgütlere değinilecektir.)

3. XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'na; siyasî, idari, askerî ve komşularıyla olan ilişkileri yönünden bakılarak Lale Devri ve getirdiği yeniliklere değinilecektir.

4. Lale Devri'nden III. Selim'e kadar geçen zamandaki Osmanlı devrinin siyasî, İdarî, askeri ve ekonomik durumları belirtilecektir.

VI — Fransa İhtilali'nin Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri:

a) Avrupa'da Gelişen Demokrasi Hareketleri ve Bu Hareketlerin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Etkileri,

b) Avrupa'da Meydana Gelen Ekonomik Değişiklikler ve Bunların Osmanlı İmparatorluğu'nda Etkisi,

c) Avrupa'da Gelişen Fikir Hareketleri ve Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri,

ç) III. Selim ve Yaptıkları İşler:

1. XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti ve Komşularıyla İlişkileri,

2. Osmanlı Devleti'nin İç Bünyesindeki Kaynaşmalar ve Komşuların Bu Konulardaki Tahrikleri, II. Mahmut Devrinin Siyasi Olayları,

3. Osmanlı Devleti'nde Dahili Ayaklanmalar, Sebepleri ve Sonuçları.

Lise ve meslek liseleri 10. sınıflar için haftada 3 saat olmak üzere;

I — Tanzimat Devri (1839 -1856) :

a) Tanzimat'ı Gerektiren, İç ve Dış Etkenler (XIX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin iç durumuna, komşularıyla olan ilişkilerine, Avrupa'nın durumuna genel olarak değinilecektir.)

b) Tanzimat;

1. Siyasi Tanzimat,

2. Fikri Tanzimat,

3. Edebi ve Kültürel Tanzimat (Bu devirde Avrupa devletlerinde siyasi, fikri, kültürel ve ilmi duruma değinilecek ve Osmanlı Devleti'yle karşılaştırılacaktır).

4. Tanzimat Devri'nde Osmanlı Devleti'nin Avrupa İle İlişkileri, (Kırım Savaşı, Paris Antlaşması, Islahat Fermanı Devri (1856-1861). Bu devirde Avrupa'nın büyük devletlerinin Osmanlı Devleti üzerindeki baskısı, Avrupa'da Alman, İtalyan birliğinin kurulması ve devletler dengesi ve bunun Osmanlı Devleti'nde yankıları ve sonuçları üzerinde durulacaktır.)

II-Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet Devri:

a) Meşrutiyeti Gerektiren Sebepler (siyasi, ekonomik, kültürel ve benzeri),

b) Birinci Meşrutiyet ve Bu Devrin Belli Başlı Olayları (Panislavizm propagandalarının Osmanlı Devleti'ndeki yankıları, iç isyanlar, Türk-Rus Savaşı, Ayastefanos Antlaşması, Berlin Antlaşması ve sonuçlarına değinilecektir.)

III — İkinci Abdülhamit Devri:

a) İkinci Abdülhamit Devri'nin Siyasi Olayları (Kanuni Esasiye ve meclisin dağıtılmasına değinilecektir.)

b) İkinci Abdülhamit Devri'nin Mali ve Ekonomik Durumu (Düyun-u Umumiye),

c) İkinci Abdülhamit Devrinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun Parçalanmasının Hızlanması, (Kıbrıs, Bosna-Hersek, Mısır, Tunus, Doğu Rumeli'nin elden çıkışı konularına değinilecektir.)

IV - Milliyetçilik:

- a) Dünyada Milliyetçilik,
- b) Osmanlı İmparatorluğu'nda Milliyetçilik.

V — İkinci Meşrutiyet ve Sonrası:

- a) İkinci Meşrutiyetin Sebepleri (“Gençtürkler” hareketlerine değinilecektir.),
- b) İkinci Meşrutiyet Devri'nde Siyasi Olaylar;
 1. Bulgaristan'ın Bağımsızlık İlan Etmesi,
 2. Avusturya - Macaristan'ın, Bosna - Hersek'i Ülkelerine Katması,
 3. 31 Mart Ayaklanması ve Bastırılması (o devrin siyasi sosyal ve ekonomik durumlarına değinilecektir).
 4. İtalya'nın Trablusgarp'a Saldırması ve Sonuçları (İtalya'nın sömürge siyaseti).
 5. Balkan Savaşı ve Sonuçları (Osmanlı Devleti'nin o zamanki durumu üzerine önemle durulacak ve Balkan devletlerinin durumlarıyla karşılaştırılarak, sonuçları üzerinde durulacaktır.
- c) Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Bu Savaşa Katılması, Savaşın Sonu, (Birinci Dünya Savaşı'nın Sebepleri, XIX. Yüzyılda sömürgecilik, teknikte ilerleme, Avrupa devletlerinin birbirleriyle ve dünya ile ilişkileri ve Osmanlı İmparatorluğu hakkındaki düşüncelerine değinilecektir.)

Türkiye Cumhuriyeti ve Devrim Tarihi, lise ve meslek liseleri 11. Sınıflar için haftada 2 saat olmak üzere;

II. Sınıf konularına kısaca genel bakış (*)

(*) Lise X. sınıf tarih programını takip etmemiş öğrenciler için IX. ve XI. sınıf konuları arasındaki boşluğun ve kopukluğun giderilmesi amacıyla “Tanzimat Fermanı'nın ilanından Mondros Mütarekesine kadar olan konularla ilgili olarak dört saatlik ders süresi içinde kısa temel bilgiler verilmek suretiyle bağlantı kurulacak ve olayların sebep-sonuç ilişkileri belirtilecektir.

I. Mondros Mütarekesi 30 Ekim 1918 ve Uygulanması:

- a) Mütareke Devrinde Genel Durum,

- b) Azınlıkların Çalışmaları ve Kurdukları Örgütler,
- c) Türklerin Vatanı Kurtarma Çabaları ve Bu Amaçla Kurdukları Örgütler (cemiyetler),
- ç) Birliğe Aykırı Olan Çalışmalar ve Kurulan Dernekler (İngiliz Muhipler Cemiyeti, Kürt Teali Cemiyeti, İslam Teali Cemiyeti),
- d) Padişah ve Hükümetinin Duruma Bakışı,
- e) Türk Milletinin Duruma Bakışı,
- f) Mustafa Kemal ve Duruma Bakışı (Hayatı ve kişiliği),

II — Savunma Hareketleri:

- a) İtilaf Devletlerinin Türkiye'yi Bölüşme Projeleri (I. Dünya Savaşı esnasında yaptıkları gizli antlaşmalara ve uygulama planlarına değinilecek).
- b) Türk Milletinin, Topraklarını Kurtarmak İçin Silaha Sarılması,
- c) İzmir'in İşgali ve Bu İşgal Karşısında Türklerin Tutumu (işgalin genişlemesi, buna karşı direnme hareketlerine ve cephelerin doğuşuna değinilecektir.)
- ç) Güney Anadolu'da İşgal Hareketleri ve Bunlara Karşı Cephelerin Doğuşu,
- d) Mustafa Kemal'in Mütareke Esnasında İstanbul'daki Çalışmaları,
- e) Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı Milli Birlik Düşüncesi ve Amasya Genelgesi,
- f) Mustafa Kemal'in Erzurum Kongresi Hazırlıkları ve Buna Katılmak Üzere Sivas'tan Geçmesi, Sivas Olayları.

III-Kongreler:

- a) Erzurum Kongresi, Mustafa Kemal'in Ordudan İstifa Etmesi, (Bir millet ferdi olarak vatan hizmetine devam karar vermesi ve bu kongre çalışmalarına karşı Osmanlı hükümetinin takındığı tavra değinilecektir.)
- b) Erzurum Kongresinin Kararları Ve Önemi,
- c) Sivas Kongresi ve Önemi, (Bu kongrede savunmanın vatanın bütününe içine alması, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin doğuşu ve geniş yetkili Temsil Heyetinin kurulması konularına değinilecektir.)

1. Milli Harekete Karşı Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin Tutumu Ve Sonuçları,

2. Ali Rıza Paşa Kabinesi ve Amasya Görüşmeleri Ve Sonuçları,
3. Temsil Heyeti'nin Ankara'ya Gelmesi,
4. Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin Toplanması ve Milli Misak,
5. İtilaf Devletleri Tarafından İstanbul'un İşgali ve Mebuslar Meclisi'nin Dağıtılması.

IV- Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisinin Açılması ve Yeni Türk Devletinin Doğması Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Kurulması:

a) Yeni Türk Devletine Karşı Osmanlı Hükümetinin Tutumu

1. Anadolu'nun Birçok Yerlerinde Ayaklanmalar Çıkartılması

(iç isyanlar) (Anzavur, Bolu, Düzce, Hendek - Yozgat, Konya-Bozkır, Milli-Aşiret vb.)

2. "Kuvay-ı İnzibatiye" Teşkili (Hilafet ordusu).

b) Türkiye Büyük Millet Meclisinde Hıyaneti - Vatanîye Kanununun Kabulü ve İstiklal Mahkemeleri'nin Kurulması.

V — İtilaf Devletlerinin Baskısının Artması ve Türk Vatanını Paylaşmaya Kalkışmaları

a) Balıkesir ve Bursa'nın İşgali, Trabzon ve Doğusunun İşgali,

b) Sanremo Kararları ve Bu Kararların Osmanlı Devleti'ne Tebliği, Sevr Antlaşması,

c) Sevr Antlaşması'na karşı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Misak-ı Milli'den Hiçbir Fedakarlık Yapmayacaklarına Dair Ant İçmesi,

1. Yunanlılara Karşı Gediz Taarruzu, (sonucuna değinilecektir.)

2. Yeni Türk Devletinin Türk Ordusunu Yeniden Örgütlenmesi ve Kurması (Düzenli Ordu).

ç) Yeni Türk Devletinin Başarıları:

1. Doğu cephesinde Ermenilere karşı kazanılan başarı ve Gümrü Antlaşması,

2. Güney Cephesinde Kazanılan Başarılar; Maraş Ve Urfa'nın Kurtarılışı (Antep Savunması).

d) Batı Cephesinde Kazanılan Başarılar (Çerkez Etem Olayı).

e) Birinci İnönü Savaşı (Londra Konferansı, Fransa, İngiltere, İtalya ile yapılan ikili antlaşmalar),

f) İkinci İnönü Savaşı.

VI- Yeni Türk Devletinin İlk Anayasası:

a) İlk Anayasa ve Maddeleri,

b) Mecliste Teşekkül Eden Gruplar,

c) Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde İstiklal Marşı'nın Yeni Devletin Marşı Olarak Kabulü.

VII- Kazanılan Zaferlerin Yabancı Devletlerle Olan İlişkiler Üzerindeki Etkileri:

a) Amerika ile İlişkilerimiz,

b) Sovyet Rusya İle İlişkilerimiz,

c) Fransa ile İlişkilerimiz.

VIII- Sakarya Savaşı:

a) Sakarya Savaşı'ndan Önce Yunanistan'da Meydana Gelen Değişiklikler ve Yunanlıların Anadolu'da Genel Taarruzu,

1. Kütahya - Eskişehir Savaşları ve Türk Ordusunun Çekilişi,

2. Mecliste Beliren Huzursuzluk ve Başkumandanlık Kanunu'nun Müzakere ve Kabulü,

3. Türk Ordusunun Hazırlığı, Başkumandanlık Yetkileri "Tekafil-İ Harbiye" (Savaş Vergisi),

4. Sakarya Meydan Savaşı ve Zaferi, Yunanlıların Çekilişi.

b) Büyük Kurtarıcı Mustafa Kemal'e Mareşallik Rütbesinin ve Gazilik Şanının Verilmesi.

IX- Sakarya Zaferi'nin Sonuçları ve Yeni Türkiye Hükümetinin Dış Siyasetine Etkisi:

a) Ankara İtilafnamesi,

b) Kars Antlaşması,

c) İtilaf Devletlerinin Barış Teklifi.

X- Büyük Taarruz ve Kesin Zafer:

- a) Sakarya Zaferi'nden Sonra Askeri Durum ve Hazırlıklar,
- b) Türkiye Büyük Millet Meclisinde Sabırsızlık ve Ahenksizlik,
- c) Büyük Taarruz ve 30 Ağustos Başkumandanlık Savaşı, Anadolu'nun Düşmandan Temizlenmesi.

XI — Mudanya Mütarekesi, Sonrası ve Saltanatın Kaldırılması

- a) Mudanya Mütarekesi, Barış Konferansına Davet, Saltanatın Kaldırılması. Cumhuriyete Yöneliş, Son Osmanlı Padişahı Vahidettin'in Yurtdışına Kaçışı (saltanatla halifeliğin birbirinden ayrılmasına değinilecektir.)
- b) Lozan Konferansı, Müzakereler ve Müzakerelerin Kesilmesi. Büyük Millet Meclisinin Yenilenmesi ve Barış (düşmanların İstanbul'u boşaltmaları, merkezi hükümet sorunu ve Ankara'nın başkent olması üzerinde durulacaktır.)

XII- Cumhuriyetin İlanı:

- a) İkinci Büyük Millet Meclisi'nde Görüş Ayrılıkları ve Hükümetin İstifası,
- b) Anayasada Değişiklik Yapılması (Kabine usulünün kabulü)
- c) Cumhuriyetin İlanı ve İlk Cumhurbaşkanı'nın Seçilmesi; Gazi Mustafa Kemal Paşa.

XIII. Halifeliğin Kaldırılması ve Laikliğe Yöneliş:

- a) Halifeliğin Mahiyeti (Osmanlılara geçişi ve Osmanlılarda halifelik)
- b) Abdülmecit Efendi'nin Halifeliği
(Halifeliğin kaldırılması ve Osmanlı Hanedanı'nın sınır dışı edilmesi.)

XIV- Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cereyanlar :

- a) Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Siyasi Parti Haline Getirilmesi (Halk Partisi),
- b) Terakkiperver Cumhuriyet Partisi ve Doğu İsyanı (Doğu isyanına karşı alınan tedbirler),
- c) Büyük Kurtarıcının Canına Kıyma Teşebbüsleri,
- ç) Serbest Cumhuriyet Partisi, Menemen Olayı.

XV- Hukuk ve Diğer Alanlarda Devrimler:

- a) Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adliye,
- b) Şer'îye ve Evkaf Vekaleti ve Bunların Kaldırılması,
- c) Anayasanın Laikleştirilmesi Aşamaları,
- ç) Laiklik,
- d) Türk Medeni Kanunu'nun Kabulü,
- e) Kadın Hukuku (Eski Türklerde kadın hakları, cumhuriyet devrinde kadının medeni ve siyasi haklarının kazanılması)
- f) Kılık ve Kıyafette Değişiklik (Osmanlı İmparatorluğu'nda kılık ve kıyafetin geçirdiği değişikliklere değinilecektir.)
 - 1. Şapkanın Resmen Kabulü,
 - 2. Din Adamlarının Kıyafetleri.
- g) Cemiyet Hayatında Değişiklikler,
 - 1. Halkçılık İlkesi,
 - 2. Tarikatların Kaldırılması, Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması,
 - 3. Takvim Yılıının Değiştirilmesi ve Milat Takviminin Kabulü,
 - 4. Hafta Tatilinin Değiştirilmesi,
 - 5. Soyadı Kanununun Kabulü.
- h) Yeni Türkiye Devletinde Milli Eğitim
 - 1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'tan Cumhuriyete Kadar Milli Eğitim,
 - 2. Milli Mücadele Devresinde ve Cumhuriyetten Sonra Eğitim,
 - 3. "Tevhid-i Tedrisat" Eğitim ve Öğretimin Birleştirilmesi,
 - 4. Yeni Türk Harflerinin Kabulü,
 - 5. Öğretimin Türölü Basamaklarında Meydana Gelen Gelişmeler, (Milli Eğitim Temel Kanunu, öğretmen yetiştiren kurumlar)
 - 6. Tarih ve Dil Devrimi,

7. Memlekette Azınlık ve Yabancı Okulların Durumu.

XVI- Ekonomik ve Mali Durum:

- a) Cumhuriyete Kadar Osmanlı Devri, Ekonomik ve Mali Durumu,
- b) Yeni Türkiye'nin Ekonomi Görüşü, Prensibi ve Yeni Ekonomik Sistemin Kurulması,
- c) Tarım Alanında Yenileşme, (Osmanlı Devri ve Cumhuriyet Devri),
- ç) Milli Endüstrinin Kurulması ve Gelişmesi (Osmanlı devrinde endüstri ve Cumhuriyet devrinde endüstri),
- d) Osmanlı Devrinde Ticaret, Türkiye Cumhuriyeti'nde Ticari Faaliyetler,
- e) Bayındırlık Alanında Türkiye Cumhuriyeti'nin Tutumu,
- f) Sağlık İşleri Alanında Türkiye Cumhuriyeti'nin Tutumu.

XVII- Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti:

- a) Lozan Antlaşması'ndan Sonra Dış Siyaset,
- b) Irak Hududu Meselesi (Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesi),
- c) Balkan Antantı ve Sadabat Paketi,
- ç) Boğazlar Sorunu ve Montrö Antlaşması,
- d) Hatay'ın Anavatanına Katılması.

XVIII- Atatürk'ün Ölümü ve İkinci Cumhurbaşkanı Seçimi ve Sonrası:

- a) İkinci Dünya Savaşı,
 - 1. İkinci Dünya Savaşı'nı Doğuran Sebepler,
 - 2. İkinci Dünya Savaşı'nın Başlaması ve Yayılması.
- b) İkinci Dünya Savaşı'ndan Önce Türkiye'nin Durumu, Ankara Antlaşması ve Bu Savaş Esnasında Türkiye'nin Tutumu, Savaşın Genişlemesi, Japonya ve Amerika'nın Savaşa Katılmaları ve Savaşın Sonu,
- c) İkinci Dünya Savaşı Sonuçları (Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kurulması).

XIX- Türkiye'de Demokrasi Hareketlerinin Gelişmesi, İç ve Dış Siyaset, Seçimler ve İktidar Değişmesi:

- a) Demokrat Parti Devri,
- b) 27 Mayıs 1960 İhtilali,
- c) 1961 Anayasası,
- ç) İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'nin Dış Siyaseti.

- 1. Türk-Sovyet İlişkileri,
- 2. Kuzey Atlantik Paktı ve Türkiye,
- 3. Türkiye'nin Kore Savaşı'na girişi,
- 4. Balkan Paktı,
- 5. Cento.

XX — 1961 Anayasası'nın Kabulünden Sonra Türkiye, (Anayasamızın getirdiği yeni kuruluşlar).

3.2.2. 1976 Tarih Ders Müfredatı

1976-1977 öğretim yılından itibaren liselerde uygulanmasına karar verilen ders dağıtım çizelgesi şu şekildedir.²¹³

Tablo 7: 1976 Lise Programı Haftalık Ders Cetveli

DERSLER	SINIFLAR				
	1	2		3	
		FEN	EDEBİYAT	FEN	EDEBİYAT
Türk Edebiyatı	3	2	3	2	4
Türk Dili ve Kompozisyon	2	2	2	1	2
Psikoloji	-	2	2	-	-
Felsefe, Mantık, Sosyoloji	-	-	-	3	6
Ahlak	1	1	1	1	1
Tarih	2	2	2	3	3
Sanat Tarihi	-	-	2	-	1
Coğrafya	2	2	2	1	2
Matematik	5	5	4	6	2
Tabiat Bilgisi	3	2	2	1	-
Fizik	3	3	2	4	2
Kimya	3	3	2	3	1

²¹³ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 39, S. 1900, 27 Eylül 1976, s. 327

Yabancı Dil	4	4	4	4	5
Beden Eğitimi	2	1	1	1	1
Milli Güvenlik	-	1	1	1	1
Din Bilgisi(İsteğe Bağlı)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)
TOPLAM	31	31	31	32	32
Seçime Tabi Dersler	2	2	2	2	2
Rehberlik ve Eğitimci Çalışmalar	3	3	3	3	3

Tarih programı, 9. ve 10. sınıflarda haftada 2’şer saat, 11. sınıfta haftada 3 saat okutulacaktır. 11. sınıfta, haftada 3 saatlik tarih dersinin 2 saati tarih dersine, 1 saati de Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılap tarihi dersine ayrılacak ve bu iki ders için tek kanaat notu verilecektir.²¹⁴

1976 tarih ders müfredatı içeriği şu şekildedir:²¹⁵

Birinci sınıflar için 2 saat olmak üzere;

I. TARİHİN KONUSU, ÖNEMİ, TARİH ÖNCESİ VE TARİHİ ÇAĞLAR’IN BAŞLANGIÇ : (Kısa olarak verilecektir.)

1. Tarih’in Konusu ve Önemi
2. Tarih Öncesi (Yontma Taş, Cilalı Taş, Maden Devirleri)
3. Tarihî Çağların Başlangıcı (Yazının İcadı, Alfabe)

(Kısa olarak verilecektir)

II. ESKİ ÖNASYA MEDENİYETİ

1. Mısır (siyasî tarihi),
2. Mezopotamya:
 - a) Sümer, Elam, Akad, Asur, Babil
 - b) Mezopotamya’da Kültür ve Medeniyet
3. Anadolu:

²¹⁴ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 39, S. 1900, 27 Eylül 1976, s. 329.

²¹⁵ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 39, S. 1900, 27 Eylül 1976, s. 329-332.

- a) Tarih Öncesinde Anadolu,
- b) Hititler ve Medeniyeti,
- c) Frig ve Lidya, Medeniyetleri,
- 4. İran (Medler ve Persler, Medeniyeti)

III. ADALAR DENİZİ MEDENİYETİ : (Kısa olarak verilecektir)

- 1. Minos ve Miken Medeniyeti,
- 2. Eski Yunan:
 - a) Siyasî Gelişme, Homeros Destanları,
 - b) Atina ve Isparta,
 - c) Kültür ve Medeniyet,
- 3. Helenistik Devir ve Medeniyeti
- 4. Roma:
 - a) Siyasi Gelişme (krallık, cumhuriyet, imparatorluk),
 - b) Kültür ve Medeniyet,
- 5) Musevilik, Hristiyanlık

IV. TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ:

- 1. Türk Tarihinin Karakteri
 - a) Türk Adı, Manası, Kullanılışı,
 - b) Türkiye, Türk Soyu,
 - c) Türklerin Anayurdu ve Yayılmaları
- 2. Hun İmparatorlukları:
 - a) Asya'da Büyük Hun imparatorluğu,
 - b) Çi-çi Devleti. c) Hunlar'ın Bölünmeleri (Kuzey ve Güney Hunları),
 - d) Batı (Avrupa) Hunları
 - e) Orta - Doğu Hunları (Ak - Hun - Eftalit Devleti)

f) Tabgaç Devleti.

3. Gök - Türk Hakanları:

a) Birinci Gök - Türk Hakanlığı,

b) Doğu Gök - Türk Hakanlığı,

c) Batı Gök-Türk Hakanlığı,

d) İkinci Gök - Türk Hakanlığı.

4. Uygurlar,

5. Kırgızlar,

6. Türkîşler,

7. Karluklar,

8. Sabar Devleti,

9. Avar Hakanlığı,

10. Hazar Hakanlığı,

11. Peçenekler, Uzlar, Kumanlar (Kıpçak),

12. Oğur'lar (Bulgarlar)

13. Türklerde Kültür ve Teşkilat :

a) Bozkır Kültürü,

b) Sosyal Yapı,

c) Türk İlinde Teşkilat,

d) Din.

e) İktisadi hayat,

f) Edebiyat, Kültür, Sanat,

g) Düşünce ve Ahlak.

İkinci sınıflar için haftada 2 saat olmak üzere;

I. İSLAMİYET:

1. İslâmiyet ve İslâmiyet'in Doğuşu:

- a) Hazreti Muhammed ve Devri
- b) Dört Halife devri
- c) Emeviler ve Abbasiler

2. İslâmiyet ve Türkler:

- a) Türklerin İslamiyet'e girişi
- b) Abbasiler ve Türkler
- c) Tolunlular ve Akşitler

II. TÜRK - İSLAM DEVLETLERİ :

1. Kara - Hanlı Hakanlığı

2. Gazneli Devleti

3. Selçuklular:

- a) Oğuzlar
- b) Büyük Selçuklu İmparatorluğu ve Anadolu'nun Fethi
- c) Irak ve Horasan Selçukluları
- d) Suriye Selçukluları
- e) Kırman Selçukluları
- f) Anadolu Selçuklu Devleti

4. Harezmşahlar Devleti

5. Türkmen Beylikleri

6. Atabeylikler

7. Mısır Türk Devleti

8. Timurlu'lar Devleti

9. Karakoyunlu Devleti

10. Akkoyunlu Devleti

11. Hindistan Türk Devleti

12. Kıpçak Bozkırlarında Türkler

(Kırım, Kazan, Kasım, Astrahan Hanlıkları)

13. Orta Asya'da Türkler

(Özbek, Buhara, Hive, Hokand, Sibir, Kaşgar Hanlıkları)

14. Hind - Türk İmparatorluğu

III. TÜRK - İSLAM KÜLTÜR VE TEŞKİLATI:

1. Hükümlanlık

2. Teşkilat

3. Halk ve Toprak

4. Dini Hayat

5. Felsefe ve İlim

7. Sanat

8. İmar Faaliyetleri

9. Türk Özellikleri

IV. BATI ORTA ÇAĞI (Kısa olarak verilecektir):

1. Papalık

2. İmparatorluk

3. Feodalite

4. Orta Çağ Medeniyeti

5. Bizans, Kültür ve Sanatı.

Üçüncü sınıflar için haftada 3 saat olmak üzere;

"Bu sınıfa ayrılan haftada 3 saat tarih dersinin 2 saatinde bu ders yapılacaktır."

I — OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN SİYASİ TARİHİ:

A. Osmanlı Devletinin Kuruluş Devri (1231 – 1453)

1. Anadolu Beylikleri,
2. Osmanlıların Menşei,
3. Osman ve Orhan Gazi Zamanları, Osmanlı Beyliği'nin Büyümesi,
4. Murat I., Kosova Savaşı,
5. Yıldırım Beyazıt ve Anadolu Birliğinin Kuruluşu, Ankara Savaşı, Buhran Devri, Mehmet I.
6. Murat II., Mehmet II. ve İstanbul'un Fethi.

B. İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'a Kadar Osmanlı İmparatorluğu (1453 - 1520)

1. Fatih Sultan Mehmet Devri,
2. Fatih'in şahsiyeti, İctimai, hukuki ve kültürel faaliyetleri,
3. Beyazıt II. Devri.
4. Yavuz Sultan Selim ve Doğu Siyaseti.

C. Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı İmparatorluğu (1520 - 1566) .

1. Osmanlı Devleti'nin Avrupa siyaseti,
2. Doğu siyaseti,
3. Deniz siyaseti.

D. XVI. Asır'ın Sonları ve XVII. Asır'da Osmanlı İmparatorluğu (1566 - 1683)

1. Kanuni Sultan Süleyman'dan Sonra Osmanlı Devletinin Durumu, Osmanlıların Batı ve Doğudaki Savaşları (1566 - 1640),
2. Anarşi Devri ve Köprülüler (1640 - 1683).

E. Osmanlı İmparatorluğu'nda Islahat Devrinin Açılması (1683-1826)

1. Islahatı Gerektiren İç ve Dış Olaylar, Karlofça Antlaşması (1681 – 1699)
2. Karlofça Sulhü'nden Lale Devri'ne Kadarki Devre (1699-1718),
3. Lale Devri (1718 - 1730),
4. I. Mahmut, III. Mustafa ve Devirleri (1730 - 1768),

5. Osmanlı - Rus Savaşları, III. Selim Devri Dış Olayları, Nizam-ı Cedit ve İrtica (1768 - 1826).

F. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Kesin Islahat Devresi (Türkiye'nin Batıya Dönmesi) (1826 - 1908)

1. II. Mahmut Devri Dış Olayları ve Yenileşme Hareketleri (1826-1839),
2. Yenileşme ve Tanzimat,
3. Tanzimat Devri Dış Olayları,
4. Tanzimat Esaslarının Bozulması, 1877 - 1878 Osmanlı-Rus Savaşı,
5. İstibdat Devri, Dış olaylar, I. Meşrutiyet

G. Osmanlı İmparatorluğu'nu Son Devresi, (1908 - 1922)

1. II. Meşrutiyet ve Balkan Savaşı,
2. Birinci Dünya Savaşı ve İmparatorluğun düşmesi.

II. YENİ VE YAKIN ÇAĞLAR'DA BATI DÜNYASI: (Kısa olarak verilecektir)

A. Yeni Çağ'da batı dünyası (1453 - 1789)

1. Hümanizm, Rönesans ve Reform,
2. Keşifler,
3. XVII. Asır ve Batı İlminin Doğuşu,
4. XVIII. Asır, İktisadi Gelişme Ve Sömürgecilik, Merkeziyetçilik Ve Parlamentarizm,
5. Amerika Birleşik Devletleri'nin Doğuşu,
6. Polonya'nın Paylaşılması.

B. Yakınçağ'da Batı Dünyası (1789'dan günümüze kadar)

1. Büyük Fransız İhtilali.
2. Napoleon Savaşları,
3. 1830 ve 1848 İhtilalleri, Büyük Sanayileşme ve Sosyalizm,
4. Milliyetçilik, İtalyan ve Alman Milli Birlikleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'nın Gelişmesi,

5. Emperyalizm ve Sömürgecilik, Birinci Dünya Savaşı'nı Hazırlayan Sebepler,
6. Birinci Dünya Savaşı ve Neticeleri,
7. İki Dünya Savaşı Arasında Batı Alemi (1918 - 1939),
8. İkinci Dünya Savaşı ve Sonraları.

III. OSMANLI ÇAĞI TÜRK MEDENİYETİ:

A. Osmanlı Devleti'nde Devlet ve Hükümet.

1-. Padişah,

2. Saray,

3. Devlet,

4. Hükümet,

5. Maliye.

B. Ordu.

C. Donanma.

D. Din ve Ahlak.

1. Din,

2. Ahlak

E. Hukuk ve eğitim.

1. Hukuk,

2. Eğitim,

F. Toplum ve Kültür.

1. Sosyal yardım,

2. Kültür,

3. İlim ve Sanat,

4. Osmanlı Türkü'nün Karakteri.

G. İktisadi Düzen.

1. Ekonomi,
2. Sanayi ve Ticaret,
- H. Eyaletler.

IV. BUGÜNKÜ TÜRK DÜNYASI:

(Yeryüzünde Türkler, yaşadıkları yerler, nüfusları, siyasi durumları, Türk milli kültürüne bağlılıkları vb.).

Üçüncü Sınıflar İçin Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılap Tarihi;

“Bu sınıfa ayrılan haftada 3 saat tarih dersinin 1 saatinde bu ders yapılacaktır.”

I - Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918) ve Uygulanması:

- a) Mütareke Devrinde Genel Durum,
- b) Azınlıkların Çalışmaları ve Kurdukları Cemiyetler,
- c) Türklerin Vatanı Kurtarma Çabaları ve Bu Amaçla Kurdukları Cemiyetler,
- d) Milli Birliğe Aykırı Olan Çalışmalar ve Kurulan Cemiyetler,
- e) Padişah ve Osmanlı Hükümeti'nin Duruma Bakışı,
- i) Türk Milleti'nin Duruma Bakışı,
- g) Mustafa Kemal ve Duruma Bakışı (Hayatı ve şahsiyeti),

II — Savunma Hareketleri:

- a) İtilaf Devletlerinin Türkiye'yi Bölüşme Projeleri, (I. Dünya Savaşı esnasında yaptıkları gizli antlaşmalara ve uygulama planlarına temas edilecektir.),
- b) Türk Milletinin, Topraklarını Kurtarmak İçin Silaha Sarılması,
- c) İzmir'in İşgali ve Bu İşgal Karşısında Türklerin Tutumu (işgalin genişlemesi, buna karşı direnme hareketlerine ve cephelerin doğuşuna temas edinilecektir.),
- d) Güney Anadolu'da İşgal Hareketleri ve Bunlara Karşı Cephelerin Doğuşu,
- e) Mustafa Kemal'in Mütareke Esnasında İstanbul'daki Çalışmaları,
- i) Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı, Milli Birlik Düşüncesi ve Amasya Tamimi,
- g) Mustafa Kemal'in Erzurum Kongresi Hazırlıkları ve Buna Katılmak Üzere Sivas'tan Geçmesi, Sivas Olayları.

III — Kongreler:

- a) Erzurum Kongresi, Mustafa Kemal'in Ordudan İstifa Etmesi, (Bir millet ferdi olarak vatan hizmetine devam karar vermesi ve bu kongre çalışmalarına karşı Osmanlı Hükümeti'nin takındığı tavra temas edilecektir.),
- b) Erzurum Kongresi'nin Kararları ve Önemi,
- c) Sivas Kongresi ve Önemi, (Bu kongre de savunmanın vatanın bütününe içine alması, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin doğuşu ve geniş yetkili Temsil Heyeti'nin kurulması konularına temas edilecektir.)

1. Milli Harekete Karşı Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin Tutumu ve Sonuçları,
2. Ali Rıza Paşa Kabinesi ve Amasya Görüşmeleri, Sonuçları,
3. Temsil Heyetinin Ankara'ya Gelmesi,
4. Osmanlı Mebusan Meclisi'nin Toplanması ve Misak-ı Milli,
5. İtilaf Devletleri Tarafından İstanbul'un İşgali ve Mebusan Meclisi'nin Dağıtılması.

IV — Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması ve Yeni Türk Devletinin Doğması, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Kurulması:

- a) Yeni Türk Devleti'ne Karşı Osmanlı Hükümeti'nin Tutumu,
 1. Anadolu'nun Birçok Yerlerinde Ayaklanmalar Çıkartılması, (İç isyanlar, “Anzavur, Bolu, Düzce Hendek, Yozgat, Konya - Bozkır, Milli Aşiret vb.”),
 2. "Kuvay-ı İnzibatiye" Teşkili,
- b) Türkiye Büyük Millet Meclisinde “Hiyanet-i Vatanîye Kanunu”nun Kabulü ve İstiklal Mahkemeleri'nin Kurulması.

V — İtilaf Devletlerinin Baskısının Artması ve Türk Vatanını Paylaşmaya Kalkışmaları:

- a) Balıkesir, Bursa, Trabzon ve Doğusunun İşgali,
- b) Sevr Antlaşması,
- c) Sevr Antlaşmasına Karşı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Misak-ı Milli'den Hiçbir Fedakarlık Yapmayacaklarına Dair Ant İçmesi.
 1. Yunanlılara Karşı Gediz Taarruzu (sonucu verilecektir.),
 2. Yeni Türk Devleti'nin Türk Ordusunun Yeniden Teşkilatlandırması ve Kurması (Düzenli ordunun kuruluşu).
- ç) Yeni Türk Devleti'nin Başarıları:
 1. Doğu Cephesinde Ermenilere Karşı Kazanılan Başarı ve Gümrü Antlaşması,
 2. Güney Cephesi'nde Kazanılan Başarılar; Maraş ve Urfa'nın Kurtarılışı, Antep Savunması,
 3. Batı Cephesi'nde Kazanılan Başarılar (Çerkez Ethem Olayı),

4. Birinci İnönü Savaşı (Londra Konferansı, Fransa, İngiltere ve İtalya ile yapılan ikili antlaşmalar),

5. İkinci İnönü Savaşı.

VI — Yeni Türk Devletinin İlk Anayasası:

- a) İlk Anayasa ve maddeleri,
- b) Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Teşekkül Eden Gruplar,
- c) TBMM'de, İstiklal Marşı'nın Yeni Devletin Marşı Olarak Kabulü.

VII — Kazanılan Zaferlerin Yabancı Devletlerle Olan İlişkiler Üzerindeki Tesirleri:

- a) Amerika ile İlişkilerimiz,
- b) Sovyet Rusya İle İlişkilerimiz,
- c) Fransa ile İlişkilerimiz.

VIII — Sakarya Savaşı:

a) Sakarya Savaşı'ndan Önce Yunanistan'da Meydana Gelen Değişiklikler ve Yunanlıların Anadolu'da Genel Taarruzu:

- 1. Kütahya - Eskişehir Savaşları ve Türk Ordusunun Çekilişi,
- 2. Mecliste Beliren Huzursuzluk ve Başkumandanlık Kanununun Müzakere Ve Kabulü,
- 3. Türk Ordusunun Hazırlığı, Başkumandanlık Yetkileri,
- 4. Sakarya Meydan Savaşı ve Zaferi, Yunanlıların Çekilişi,
- 5. Büyük Kurtarıcı Mustafa Kemal'e Mareşal Rütbesinin ve Gazilik Şanının Verilmesi.

IX — Sakarya Zaferi'nin Sonuçları ve Yeni Türkiye Hükümetinin Dış Siyesine Tesiri:

- a) Ankara İtilafnamesi,
- b) Kars Antlaşması,
- c) İtilaf Devletlerinin Barış Teklifi.

X — Büyük Taarruz ve Kesin Zafer:

- a) Sakarya Zaferinden Sonra Askeri Durum ve Hazırlıklar,
- b) Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Sabırsızlık ve Ahenksizlik,

c) Büyük Taarruz ve 30 Ağustos Başkumandanlık Savaşı, Anadolu'nun Düşmandan Temizlenmesi.

X! — Mudanya Mütarekesi, Sonrası ve Saltanatın Kaldırılması:

a) Mudanya Mütarekesi, Barış Konferansına Davet, Saltanatın Kaldırılması. Cumhuriyete Yöneliş, Son Osmanlı Padişahı Vahidettin'in Yurtdışına Kaçışı, (saltanatla halifeliğin birbirinden ayrılmasına temas edilecektir.),

b) Lozan Konferansı, Müzakereler; Müzakerelerin Kesilmesi. Büyük Millet Meclisinin Yenilenmesi ve Barış (düşmanların İstanbul'u boşaltmaları, merkezi hükümet problemi ve Ankara'nın başkent olması üzerinde durulacaktır.)

XII — Cumhuriyet'in İlanı:

a) İkinci Büyük Millet Meclisi'nde Görüş Ayrılıkları ve Hükümetin İstifası,

b) Anayasa'da Değişiklik Yapılması (Kabine usulünün kabulü),

c) Cumhuriyet'in İlanı ve İlk Cumhurbaşkanı'nın Seçilmesi; Gazi Mustafa Kemal Paşa.

XIII — Halifeliğin Kaldırılması:

a) Halifeliğin Mahiyeti,

b) Abdülmecit Efendi'nin Halifeliği (Halifeliğin kaldırılması, Osmanlı hanedanının sınır dışı edilmesi),

XIV — Cumhuriyet Devri'nde Siyasi Cereyanlar:

a) Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Siyasi Parti Haline Getirilmesi,

b) Terakkiperver Cumhuriyet Halk Partisi ve Doğu İsyanı (Doğu isyanına karşı alınan tedbirler),

c) Büyük Kurtarıcının Canına Kıyma Teşebbüsleri,

d) Serbest Cumhuriyet Partisi, Menemen Olayı.

XV — Hukuk ve Diğer Alanlarda İnkılaplar:

a) Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adliye,

b) Şer'îye ve Evkaf Vekaleti ve Bunların Kaldırılması,

c) Anayasanın Laikleştirilmesi,

d) Laiklik,

e) Türk Medeni Kanununun Kabulü,

f) Kadın Hukuku (Eski Türklerde kadın hakları, Cumhuriyet devrinde kadının medeni ve siyasi haklarının kazanılması),

g) Kılık ve Kıyafette Değişiklik (Osmanlı İmparatorluğu'nda kılık ve kıyafetin geçirdiği değişikliklere temas edilecektir.)

1. Şapkanın Resmen Kabulü,

2. Din Adamlarının Kıyafetleri,

h) Cemiyet Hayatında Değişiklikler:

1. Tarikatların Kaldırılması, Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması,

2. Takvim Yılıının Değiştirilmesi ve Milat Takviminin Kabulü,

3. Hafta Tatilinin Değiştirilmesi,

4. Soyadı Kanununun Kabulü.

j) Yeni Türkiye Devletinde Milli Eğitim:

1. Osmanlı İmparatorluğu'nda, Tanzimat'tan Cumhuriyete Kadar Milli Eğitim,

2. Eğitim ve Öğretimin Birleştirilmesi "Tevhid-i Tedrisat",

3. Yeni Türk Harflerinin Kabulü,

4. Öğretimin Türölü Basamaklarında Meydana Gelen Gelişmeler,

5. Tarih ve Dil İnkılabı,

6. Memlekette Azınlık ve Yabancı Okulların Durumu.

XVI — Ekonomik ve Mali Durum:

a) Yeni Türkiye'nin Ekonomik Görüşü, Prensibi ve Yeni Ekonomik Sistemin Kurulması,

b) Tarım Alanında Yenileşme,

c) Milli Endüstrinin Kurulması ve Gelişmesi

ç) Türkiye Cumhuriyeti'nde Ticari Faaliyetler,

d) Bayındırlık ve Sağlık Alanlarında Türkiye Cumhuriyeti'nin Tutumu.

XVII- Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti:

- a) Lozan Antlaşması'ndan Sonra Dış Siyaset,
- b) Irak Hududu Meselesi (Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesi),
- c) Balkan Antantı ve Sadabat Paktı,
- ç) Boğazlar Problemi ve Montrö Anlaşması,
- d) Hatay'ın Anavatana Katılması.

XVIII- Atatürk'ün Ölümü ve İkinci Cumhurbaşkanı Seçimi, Sonrası:

- a) Atatürk'ün Ölümü ve İkinci Cumhurbaşkanı Seçimi,
- b) İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Türkiye'nin Durum ve Tutumu Ankara Antlaşması,
- c) Birleşmiş Milletler Teşkilatının Kurulması

XIX- Türkiye'de Demokrasi Hareketlerinin Gelişmesi, İç ve Dış Siyaset, Seçimler:

- a) Demokrat Parti Devri,
- b) 27 Mayıs 1960 İhtilali,
- c) 1961 Anayasası ve Getirdiği Yeni Kuruluşlar,
- ç) İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'nin Dış Siyaseti.

1. Türk-Sovyet Münasebetleri,
2. Kuzey Atlantik Paktı ve Türkiye (Nato),
3. Türkiye'nin Kore Savaşı'na Girişi,
4. Balkan Paktı,
5. Cento.

3.2.3. Tarihin Öğretiminin Amaçları

1971²¹⁶, 1974²¹⁷ ve 1976²¹⁸ öğretim programlarında açıklandığı şekliyle tarih öğretiminin amaçları ve kazandıracığı davranışlar şu şekildedir:

²¹⁶ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 34, S. 1604, 18 Ocak 1971, s. 17-18.

1. Öğrencilere insanların çevreleri ile yaşayışları arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu, çevrenin ve çeşitli kaynakların farklı kültürlerle yaptığı etkileri göstererek değişik coğrafi alanlarda ve tabiat kaynaklarının çeşitliliği içinde Türk tarihinin Türk kültür ve uygarlığının akışını göstermek ve dolayısıyla öğrencilerde milli benliğin yansıttığı sosyal kültürel siyasi ve hukuki kurumlar hakkındaki anlayışı geliştirerek milli bilinci pekiştirmek.
2. Çağdaş uygarlık ve kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu o uygarlık ve kültürün gelişmesinde Türk milletinin de büyük payı bulunduğunu belirtmek eski Türk uygarlıkları ve bu uygarlıkların Çağdaş dünyamıza yaptıkları etkileri incelerken uygarlıklar arasında Türk uygarlığının yerini ve önemini göstermek.
3. Önemli tarih olaylarını sanat ve teknikteki gelişmeleri inceleyerek öğrencilere geçmişte çıkan rekabet ve anlaşmazlıkların sebeplerini göstermek gelecekte çıkacak benzer anlaşmazlıklar karşısında gerekli davranış kazandırmak Hayat problemlerini çözümlemede ipuçları vermek sağlam bir düşünce ve fikir disiplini sağlamak.
4. Türk toplumunun tarihi gelişmesinde önemli yeri olan batılılaşma, hürriyet, demokrasi ve milliyetçilik hareketlerinin incelerken diğer demokrat milletlerin geçirmiş ve geçirmekte olduğu gelişme aşamalarını bu konuda güdülen yolları araştırmak böylece insanın yüzyıllar boyunca hürriyeti elde etmek için yaptığı mücadelelere dikkat çekerek öğrencileri hürriyetin ve demokrasinin değerini kavratmak bu telkin edilirken de özellikle milli bütünlüğü korumak demokrasiye üstün tutma ve ilerletme bilincini vermek.
5. Milletler içinde Türk milletinin layık olduğu yeri göstermek milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtmek insanların ve milletlerin birbirlerine muhtaç olduklarını ortak problemlerin karşılıklı iyi niyetle ve ortak çabalarla çözümlenebileceğini takdir ettirmek ve böylece işbirliği ruhunu ve sorumluluk duygusunu geliştirmek.
6. Başta Atatürk olmak üzere Türk büyüklerinin milletimize ve insanlığa hizmet etmiş büyük devlet bilim fikir ve sanat adamlarının hayatlarını ve hizmetlerini olmaya değer

²¹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 38, S. 1824, 27 Ocak 1975, s. 44.

²¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 39, S. 1900, 27 Eylül 1976, s. 328.

örnekler olarak takdir ettirmek onlara milletine ve yurduna faydalı olma yolunda Her fedakarlığı göze alabilecek bir kişilik kazandırmak.

7. Öğrencileri toplum içinde politik milli ve dini yönlerden milliyetçiliği aykırı düşmemek şartıyla hoşgörüye alıştırmak Böylece başkalarının görüşlerine inançlarına ve haklarına saygı gösterme davranışı kazanmalarını sağlarken aynı zamanda Atatürk'ün çizdiği milliyetçilik anlayışı içinde milli birlik bütünlük ve bağlılık duygularını güçlendirmek.

8. Öğrencileri hızla çoğalıp genişleyen yurt ve dünya problemleri arasında doğruyu arayıp bulabilen hayatın hızına ayak uydurabilen, yurt ve millet yararına en uygun yolları seçebilen kişilik sahibi milli maddi ve manevi zenginlik kaynaklarını korumak milletçe değerlendirmek gereğine inanmış bu yolda alışkanlıklar kazanmış vatandaşlar olarak yetiştirmek.

9. Atatürk'ün gençliğe yaptığı hitabının derinliğine ve genişliğine kavratmak Türk devrimlerini ilkelerini ve çok yönlü olarak anlamlarını değerini önemini ne gibi büyük güçlükler ve engeller yenilerek nasıl büyük fedakarlıklarla gerçekleştirildiğini belirterek bunların korunması ve Bu doğrultuda geliştirilmesi zorunluluğunu duyurmak ve kendilerinin devrim değerlerini bağlılıklarını pekiştirmek.

10. Öğrencilere köklü bir tarihe sahip olan büyük bir milletin evladı olmanın sorumluluğunu duyurmak Türk milletinin zeka kabiliyetini çalışkanlığını kahramanlık ve fedakarlığını bilim ve sanat severliği estetik zevkini insanlık duygularının yüksekliğini tarihten örnekler vererek kavratmak Bu Üstün özellikleri sürdürüp geliştirebileceğimiz ölçüde çağdaş uygarlık düzeyine erişebileceğimiz inancını vermek Böylece onlar da milletimizin geleceğini olan güvenlerini artırmak şerefli milletimizin ona layık evlatları olma yolunda sonsuz bir çaba harcamaları ve bu uğurda durmadan çalışmaları gerektiği bilincini geliştirmek olarak sıralanmıştır.

1976 tarih programında tarih dersinin amaçları yeniden açıklanmıştır bu açıklamanın başında tarih derslerinde temel Türk tarihi olacağı başka milletlerin tarihine ait kısımlar Türk tarihi ile ilgileri derecesinde ve aralarında bağlantı kurularak işleneceği belirtilmiştir.

Ayrıca daha önceden açıklanan amaçlar dışında öğrencilere Türk İstiklal Savaşı'nın ve Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl büyük fedakarlıklarla gerçekleştirildiği açıklanarak

cumhuriyet ve Atatürk inkılaplarının önemi korunması ve geliştirilmesi gereği belirtilmiştir.²¹⁹

3.3. 1971-1980 Yılları Arasında Liselerde Okutulmasına Karar Verilen Tarih Ders Kitapları

1976-1977 öğretim yılındaki değişime kadar aynı kitaplar okutulmuştur. Bu değişimle lise birinci ve ikinci sınıfta İbrahim Kafesoğlu ve Altan Deliorman'ın ortak yazarı oldukları Tarih I ve Tarih II, üçüncü sınıfta ise Yılmaz Öztuna'nın yazarı olduğu Tarih III kitapları okutulmaya başlanmıştır.²²⁰ Ancak 1978-1979 öğretim yılında bu kitapların yerine tekrardan Niyazi Akşit ve Emin Oktay'ın Tarih I "İlk Çağ", ikinci sınıfta Niyazi Akşit Tarih II ve Emin Oktay'ın Tarih II kitapları okutulurken üçüncü sınıfta Niyazi Oktay'ın Tarih III ve Emin Oktay'ın Tarih III kitapları okutulmasına karar verilmiştir.²²¹ 1980-1981 öğretim yılında da bir önceki yıllar aynı kitapların okutulmasına devam edilmiştir.²²²

3.3.1. Dönem Ders Kitaplarından Örnekler

3.3.1.1. Tarih I 1975

Niyazi Akşit ve Emin Oktay tarafından yazılmış olan bu kitap, lise birinci sınıflar için hazırlanmıştır. 1975'de basılmış olup, toplam 254 sayfadan oluşmaktadır. Beş üniteden oluşan tarih kitabında, üniteler bölümlere ayrılmıştır. Avrupa ve Yakın Doğu tarihi başlayan birinci ünite, Roma Uygarlığını içeren beşinci ünite ile bitmektedir. Her bölümün başında konunun ana hatları verilmiş ve hazırlık sorularıyla da işlenecek konudaki önemli noktalara dikkat çekilmiştir. Her konu sonunda ise yine sorular ve açıklayıcı ve tamamlayıcı sorular ve bilgiler başlığıyla bir kısım verilmiştir. Ayrıca kitapta haritalar ve diğer görsel unsurlar, kitabın toplam sayfasına göre yaklaşık olarak %55,1 yer verilmiştir. Kitabın son sayfalarında ise 4 sayfalık kronoloji cetveli, 3

²¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 39, S. 1900, 27 Eylül 1976, s. 328.

²²⁰ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 39, S. 1900, 27 Eylül 1976, s. 328.

²²¹ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 41, S. 1987, 29 Mayıs 1978 s. 274-278.

²²² Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 43, S. 2061, 12 Mayıs 1980, s. 50-55.

sayfalık terimler ve deyimler sözlüğü ve 2 sayfalık bibliyografya yer almaktadır. Kitapta Türk tarihine Hunlar başlığıyla sadece 4 sayfa yer verilmiştir.²²³

Tablo 8: “Tarih I” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı

ÜNİTE / KONULAR	Yer Verilen Sayfa Aralığı	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
I. Ünite: Konu 1: M.S. V. Yüzyıl’dan VIII. Yüzyıla Kadar Avrupa ve Yakın Doğu Tarihine Genel Bir Bakış Kavimler Göçü	5-13	9	3,5
Konu 2: Doğu Roma İmparatorluğu	14-30	17	6,6
II. Ünite: Konu 1: ²²⁴ Konu 2: Çin ve Hint Uygarlıkları	31-38	8	3,1
III. Ünite: Ön Asya ve Mısır Konu 1: Mezopotamya	39-60	22	8,6
Konu 2: Anadolu	61-85	25	9,8
Konu 3: Mısır	86-107	22	8,6
Konu 4: İran	108-113	6	2,3
Konu 5: Fenikeliler ve İbraniler	114-120	7	2,7
IV. Ünite: Konu 1:Ege Uygarlığına Toplu Bir Bakış Girit ve Miken Uygarlıkları	121-128	8	3,1
Konu 2: XII-VI. Yüzyıllar Arasında Yunan Tarihi	129-145	17	6,6
Konu 3: V. Yüzyıl’da Yunan Tarihi	146-156	11	4,3
Konu 4: IV. Yüzyıl’da Yunan Tarihi	157-168	12	4,7
Konu 5: Büyük İskender ve Hellenizm Devri(M.Ö. 330-30)	169-177	9	3,5
V. Ünite: Konu 1: Roma Tarihi- Eski İtalya, Etrüskler ve Roma’nın Kuruluşu	178-190	13	5,1
Konu 2: Roma Cumhuriyeti ve Savaşlar	191-207	19	7,4
Konu 3: İç Savaşlar ve Cumhuriyetin Yıkılışı	208-215	8	3,1
Konu 4: İmparatorluk Devri ve İmparatorluğun Yıkılması	216-229	14	5,5
Konu 5: Roma Uygarlığı	230-245	16	6,3

²²³ Niyazi Aksit, Emin Oktay, *Tarih I*, Remzi Kitabevi, 1975.

²²⁴ II. Ünite I. Konu eksik fakat sayfalar normal seyretmektedir.

3.3.1.2. Tarih II 1973

Tarih II isimli kitap, liselerin ikinci sınıfında okutulmak üzere hazırlanmıştır. Emin Oktay tarafından hazırlanan kitap 1973'te basılmıştır. Kitap 10 üniteden oluşmakta ve 296 sayfadır. Her ünitenin başlangıcında işlenecek olan konunun ana çizgileri belirtilmiş ve hemen ardından da önemli noktalara dikkat çekmek amacıyla ve konunun nasıl işleneceğini gösteren, konuyla alakalı sorular yöneltilmiştir. Ayrıca konu anlatımına geçmeden önce konuyla ilgili inceleme ve araştırma yapmak için başlıca kaynaklar verilmiştir. Ünitelerin sonunda ise üniteyle alakalı değerlendirme soruları ve ödevler ve bazı bölümlerin sonunda tamamlayıcı bilgiler başlığıyla kısa bilgiler içeren metinlere yer verilmiştir. Ayrıca kitapta haritalara ve diğer görsel unsurlara kitabın toplam sayfasına göre yaklaşık olarak %26 oranındaki sayfalarda yer verilmiştir. Kitabın sonunda 1 sayfalık Ortaçağ önemli olayları kronolojisi, 24 sayfalık senkronik özet tablosu, 2 sayfalık terimler ve deyimler sözlüğü verilmiş, son 3 sayfasına da başlıca Türkçe kaynak isimlerinin verildiği bir kısım eklenmiştir.²²⁵

Tablo 9: “Tarih II” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı

ÜNİTE / KONULAR	Yer Verilen Sayfa Aralığı	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
I. Ünite: V. Yüzyıldan VIII. Yüzyıla Kadar Avrupa ve Yakın Doğu Tarihine Genel Bir Bakış	5-38	44	%14.8
II. Ünite: Müslümanlıktan Önceki Türkler	39-52	14	%4.7
III. Ünite: İslam Tarihi	53-122	70	%23.6
IV. Ünite: İlk Müslüman Türk Devletleri	123-143	21	%7
V. Ünite: VII. Yüzyıl'dan XIII. Yüzyıl'a Kadar Avrupa	144-173	30	%10.1
VI. Ünite: Türkiye Tarihi	174-201	28	%9.4
VII. Ünite: Mısır ve Suriye'de Kurulan Türk Devletleri	202-208	17	%5.7
VIII. Ünite: Türk-Moğol ve Timur İmparatorluğu	209-221	13	%4.391
IX. Ünite: Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu	222-260	39	%13.175
X. Ünite: XIV. Yüzyıl'da Avrupa	261-296	36	%12.162

²²⁵ Oktay, *Tarih II*, 1973.

3.3.1.3. Tarih III 1972

Tarih III isimli kitap, lise üçüncü sınıflar için hazırlanmıştır. Emin Oktay tarafından hazırlanan kitap 1972’de basılmıştır.

Kitap 6 üniteden oluşmakta ve toplam 334 sayfadır. Her ünitenin başlangıcında işlenecek olana konunun ana çizgileri belirtilmiş ve hemen altında da konu içinden önemli noktalara sorularak bu şekilde konunun hangi doğrultuda işleneceği gösterilmiş ve konuyla ilgili başlıca inceleme ve araştırma için başlıca kaynaklar verilmiştir. Ünitelerin sonunda ise üniteyle alakalı tamamlayıcı bilgiler, değerlendirme soruları ve ödevler yer almaktadır. Kitapta 4 adet okuma parçası bulunmaktadır. Ayrıca konularla ilgili verilen haritalar ve diğer görsel unsurlara kitabın toplam sayfa sayısına göre yaklaşık olarak %29’unda yer verilmiştir.

Kitabın sonunda 2 sayfalık bir Osmanlı saltanat tablosu verilmiştir. Ayrıca 14 sayfalık senkronik özet tablosu, 4 sayfalık terimler ve deyimler sözlüğü ve son olarak da 3 sayfa olarak başlıca Türkçe kaynaklar verilmiştir.²²⁶

Tablo 10: “Tarih III” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı

ÜNİTE / KONULAR	Yer Verilen Sayfa Aralığı	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
I. Ünite: XV. Yüzyıl’ın Son Yarısında Osmanlı İmparatorluğu	5-43	39	%11.3
II. Ünite: XV. ve XVI. Yüzyıl’da Avrupa	44-79	36	%10.4
III. Ünite: XVI Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu	80-120	40	%11.6
IV. Ünite: XVII. Yüzyıl	121-164	44	
XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu	121-151	31	%9
XVII. Yüzyılda Avrupa	152-164	13	%3.7
V. Ünite: XVIII. Yüzyıl	165-226	62	
XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu	165-195	31	%9.2
ABD’nin Kuruluşu	196-200	5	%1.5
XVIII. Yüzyılda Avrupa	201-226	26	%7.7
VI. Ünite:			
Birinci Bölüm: XIX. ve XX. Yüzyıl’da Osmanlı İmparatorluğu	227-282	56	%16
İkinci Bölüm: XIX. ve XX. Yüzyıl’da Avrupa	283-314	32	%9
Üçüncü Bölüm: XIX. ve XX. Yüzyıl’da Birleşik Amerika ve Uzak Doğu	315-321	7	%2

²²⁶Oktay, *Tarih III*, 1972.

3.3.1.4. Tarih I 1977

Tarih I isimli kitap, liselerin birinci sınıfında okutulmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 1977 tarihli kararıyla hazırlanmıştır. İbrahim Kafesoğlu, Altan Deliorman tarafından hazırlanan kitap, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından 1977’de basılmıştır. Kitap, 4 üniteden ve toplamda 240 sayfadan oluşmaktadır. Genel çerçevede baktığımızda kitabın üçte ikisinden fazlası Türk tarihine ayrılmıştır. Bu yönüyle önceki tarih birinci sınıf kitaplarından farklıdır.²²⁷

Tablo 11: “Tarih I” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı

Ünite/Konular	Yer Verilen Sayfa Aralığı	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
I. Ünite: Tarih, Önemi, Tarih Öncesi ve Tarihi Çağlar Başlangıcı	1-8	8	3.3
II. Ünite: Eski Ön Asya Medeniyetleri	9-37	29	12
III. Ünite: Adalar Denizi Medeniyeti	38-74	37	15.4
IV. Ünite: Türk Tarihi ve Kültürü	77-240	154	69.2

3.3.1.5. Tarih II 1976

Tarih II isimli kitap, liselerin 2. sınıfında okutulmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 27 Ağustos 1976 tarihli kararıyla hazırlanmıştır. İbrahim Kafesoğlu ve Altan Deliorman tarafından hazırlanan kitap, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları olarak 1976’da basılmıştır. Toplamda 223 sayfadan oluşan kitap 4 bölüm şeklinde verilmiştir.

Bu kitapta önceki ders kitaplarından farklı olarak yaklaşık 3 sayfalık bir önsöz yer almaktadır. Bu önsözde kitabın hazırlanma sebebi “işte bu ders kitabı ve bu serideki diğer ders kitapları, ilmi muhtevası nispetinde bugünkü Türkiye’den daha küçük bir Türkiye’ye rıza göstermeyen anlayış ve anlatış bütünlüğü içinde Milli Eğitim Temel

²²⁷ İbrahim Kafesoğlu, Altan Deliorman, *Tarih I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977.

Kanunu'nun genel amaçları paralelinde eğitimimizi milli hüviyetine kavuşturmak ve muhtevasını da kendi gerçeklerimizin ifadesine imkan ve zemin hazırlayacak duruma getirmek maksadıyla tertiplenmiş bulunmaktadır” şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca “*bu kitap lise seviyesinde ilk defa birinci elden kaynaklar ve konu üzerindeki ilgili bibliyografya incelenerek kaleme alınan bir tarih kitabı olarak bu dersi okuyacak öğrencilerimize, her Türk çocuğunun öğrenme hakkına sahip olduğu milli tarih şuurunu vermeyi; Türk milletinin çağlar boyu görevini ve üstün yönlerini, çarpıcı özelliklerini belirtmeyi; en az siyasi tarih kadar, medeniyet ve kültür tarihine de ağırlık vermeyi; Tür toplumunu olmuş bulunduğu gibi yansıtmayı; Türk'ün bugününe de yarınına da ışık tutmayı; hedef tutmakta ve milli tarihimize dönük bir tarih öğretimine yönelmiş bulunmaktadır*” diyerek kitabın önceki ders kitaplarından farkını ve nasıl bir anlayışı benimsenerek tarih anlatılacağı belirtilmiştir.²²⁸

Her ünitenin sonunda da o üniteye ait konuları hatırlatıcı nitelikte sorulara yer verilmiştir. Kitapta haritalara ve diğer görsellere kitabın toplam sayfa sayısına oranla yaklaşık %22'sinde yer verilmiştir. Kitabın sonunda 2 sayfalık bir sözlük ile 3 sayfadan oluşan bibliyografi yer almaktadır.²²⁹

Tablo 12: “Tarih Lise II. Sınıf” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı

ÜNİTE/KONULAR	Yer Verilen Sayfa Aralığı	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
I. Ünite: İslamiyet	13-44	52	%23.5
II. Ünite: Türk-İslam Devletleri	45-151	107	%48.4
III. Ünite: Kültür ve Teşkilat	153-194	42	%19
IV. Ünite: Batı Ortaçağı	195-218	24	%10.8

3.3.1.6. Tarih III 1976

Tarih III isimli kitap, liselerin 3.sınıfında okutulmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 26 Temmuz 1976 tarihli kararıyla hazırlanmıştır. Yılmaz Öztuna

²²⁸ Kafesoğlu, Deliorman, s. 11.

²²⁹ İbrahim Kafesoğlu ve Altan Deliorman, *Tarih II*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976

tarafından hazırlanan kitap Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından 1976'da basılmıştır.

Kitap, 4 üniteden oluşmakta ve toplamda 477 sayfadır. Kitabın başında İbrahim Kafesoğlu ve Altan Deliorman'ın Tarih II kitabındaki aynı önsöz bu kitapta da önsöz olarak bulunmaktadır. Önsözden sonra kitabın yazarı kitap hakkında kısa bilgiler verdiği “Başlarken” başlığıyla verilen kısımda kitabın sonundaki bibliyografya, yazarın kitabı yazarken yararlandığı kitapların listesi olmayıp doğrudan öğrenciye hitap eden kaynaklar olduğu vurgulanmıştır. Bu kısımdan sonra, ünitelere başlamadan önce bir “Giriş” kısmı oluşturulmuş ve bu yaklaşık 3 sayfalık kısımda “Tarihin Zaman içindeki Yeri” başlığıyla bir metin verilmiştir. Bu kitapta daha öncekilerden farklı olarak değişik tarzda bir “içindekiler” kısmı oluşturulmuştur. Ünite başlığının altında yer alan konuların ara başlıkları yan yana yazılarak tam bir metin görüntüsü verilmiştir. Paragraflar halinde yazılan alt başlıkların paragraf başına da harfler verilmiştir. Kitapta yer alan ünitelerin son konusu 438.sayfada son bulurken kitabın toplam sayfası 477 olarak belirtilmiştir. Aradaki, 2 sayfadan oluşan Osmanlıların soy kütüğü ve saltanat tarihleri tablosu, 3 sayfadan oluşan bibliyografya ve 33 sayfalık küçük tarih sözlüğü yer almaktadır. Bu ders kitabında harita ve görsellerin toplam sayfa sayına göre oranı yaklaşık olarak %21'dir. Ayrıca bu kitabın içeriğine baktığımız zaman ders konularının dışında ek bilgiler veren okuma parçaları dikkat çekmektedir. Bu okuma parçaları genel olarak konu sonlarındaki sorulardan sonra verilmiştir ve bu kitapta toplamda 38 adet okuma parçası bulunmaktadır. Bu kitabının kapağında İslami bir figür olan cami resmi olması da dikkat çekici bir noktadır.²³⁰

Tablo 13: “Tarih III” ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı

Ünite/Konular	Yer Verilen Sayfa Aralığı	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
I. Ünite: Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasi Tarihi	20-212	192	%40.2
II. Ünite: Yeni ve Yakın Çağlarda Batı Dünyası	213-271	59	%12.3
III. Ünite: Osmanlı Çağı Türk Medeniyeti	272-432	161	%33.7
IV. Ünite: Bugünkü Türk Dünyası	433-438	6	%1.2

²³⁰Yılmaz Öztuna, *Tarih III*, MEB Yayınları, 1976.

3.3.1.7. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1976

Mükerrem Kamil Su ve Kamil Su tarafından yazılmış olan bu kitap, liselerde okutulmak için hazırlanmıştır. 1976’da basılmış olup, toplam 184 sayfadan oluşmaktadır. On sekiz konudan oluşan bu ders kitabı, Birinci Dünya Savaşı sonunda Avrupa’da meydana gelen değişiklikler ile başlayıp, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’nin dış siyasetini içeren on sekizinci konu ile bitmektedir. Her bölümün başında ders planı ve araştırmalar başlığıyla araştırılması gereken konuları ve hangi kaynaklardan faydalanılacağı belirtilmiştir. Bölümlerin sonlarında ise işlenen konularla ilgili sorular kısmı ve önemli olayların tarihleri verilmiştir. Ayrıca kitapta haritalar ve diğer görsel unsurlar, kitabın toplam sayfasına göre yaklaşık olarak %43,4 yer verilmiştir. Anlatımı daha etkili kılmak amacıyla 20 adet okuma parçasına yer verilmiştir. Kitabın sonunda ise 2 sayfalık bir kronoloji cetveli ve yeni kelimeler ve terimler başlığı altında 4 sayfadan oluşan bir sözlük yer almaktadır.²³¹

Tablo 14: “Türkiye Cumhuriyeti Tarihi” Ders Kitabında Yer Alan Ünite Başlıklarına Göre Sayfa Dağılımı.

ÜNİTE / KONULAR	Yer Verilen Sayfa Aralığı	Sayfa Sayısı	Ağırlık %
Giriş: Birinci Dünya Savaşı Sonunda Avrupa’da Meydana Gelen Değişiklikler	7-9	3	1,6
Konu I: Birinci Dünya savaşı Sonunda Osmanlı Devleti’nin Durumu	10-17	8	4,3
Konu II: Atatürk’ün Hayatı	18-27	10	5,4
Konu III: Türk Milletinin Yurdunu Savunma Kararı	28-33	6	3,2
Konu IV: Yurdun Savunması İçin Alınan Tedbirler: Kongreler	34-41	8	4,3
Konu V: İstanbul Hükümeti ve Son Osmanlı Meclis-i Mebusan’ı	42-50	9	4,8
Konu VI: Yeni Türk Devleti’nin Kuruluşu	51-56	6	3,2
Konu VII: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Devri	57-67	11	5,9
Konu VIII: İstiklal Savaşı	68-75	8	4,3
Konu IX: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin Dış İlişkileri	76-79	4	2,1
Konu X: Batı Cephesi Savaşları ve Bu Savaşların	80-94	15	8,1

²³¹ Mükerrem Kamil Su, Kamil Su, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Kanaat Yayınları, İstanbul 1976.

Doğurduğu Siyasal Sonuçlar			
Konu XI: Büyük Taarruz (Saldırı) ve Zafer	95-110	16	8,7
Konu XII: Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu	111-118	8	4,3
Konu XIII: Halifeliğin Kaldırılması	119-122	4	2,1
Konu XIV: Cumhuriyet Devrinde Siyasi Partiler	123-128	6	3,2
Konu XV: Cumhuriyet Devri Devrimleri	129-148	20	10,8
Konu XVI: Cumhuriyet Devrinde Türkiye'nin Dış Siyaseti	149-160	12	6,5
Konu XVII: İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye	161-175	17	9,2
Konu XVIII: İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'nin Dış Siyaseti	176-178	3	1,6

4. BÖLÜM

1960-1980 YILLARI ARASINDA DERS KİTAPLARINDA DEĞİŞEN TARİH ANLAYIŞI

4.1. Türk-İslam Sentezi

Atatürk'ün vefatından sonra Kemalist tarih yazımını inkar etmeden fakat gizliden gizliye karşı çıkıp Batı'yla birleşen bir tarih yazımı görülmeye başlanmıştır. Bu hümanist akıma tepki olarak Batıcılık eleştirilmiş ve Türk tarihinin Asyalı ve Müslüman özelliklerine dayanarak Türk-İslam sentezi akımı oluşturulmuştur. Hümanist akımın okul düzeyindeki etkisi lise birinci sınıf tarih programının neredeyse tamamının Yunan ve Roma uygarlıklarına ayrılmasıdır. Fakat bu dönemde Maarif Bakanlığı tarafından Müslüman uygarlığı hakkında daha Türkçü bir anlayışa sahip ve Türk-İslam sentezine ortam hazırlayan İslam Ansiklopedisi çıkarılmıştır. Türkçü tepki, 1961 yılından sonra Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün kuruluşuyla önemli bir boyuta ulaşmıştır. TKAE'nin yayın organı olan Türk kültürüyle Türk- İslam sentezi 1970 yılından sonra yayılma göstermiştir.²³²

Türk Kültürü, sadece kültürel bir dergi değildir. Daha ilk sayısından itibaren 1962-1984 yılları arasında bu dergide elli kadar makale yazmış olan İbrahim Kafesoğlu'nun himayesine girmiştir. Bu dergi uyumlu ve düzenli bir söylemi uzun süredir üretmektedir. Öyle ki kültür, tarih ve Türk ulusu yaklaşımı Türk aydınlarının geniş bir kısmını etkilemiştir. Ders kitaplarıyla bu derginin söylemi arasındaki benzerlik göz önüne alındığında dergiyi çıkaranların resmi tarih alanındaki etkileri daha net anlaşılmaktadır.²³³ Öyle ki Türk-İslam sentezi, İbrahim Kafesoğlu'nun 1976 yılına ait tarih ders kitabında somutlaşmıştır.²³⁴

Türk-İslam fikrinin ideologları bu fikri, “bir fikir değil, 1200 yıllık yaşanmış, büyük bir tarihin oluşturduğu ve geliştirdiği ispatlanan bir vakıa” olarak ifade etmişlerdir. Geniş

²³² Copeaux, s. 54-55.

²³³ Copeaux, s. 73.

²³⁴ Copeaux, s. 83.

anlamda ele almak gerekirse, “Türk’ün İslam’da, İslam’ında Türk’te bütünlük bulması” olarak tanımlanmıştır.²³⁵

Türk- İslam sentezi düşüncesi, milliyetçilikle Müslümanlığı birleştiren bir düşüncedir. Düşünceler, ortaya çıkan akımlar toplumların yaşadıkları dönemden, içinde bulundukları sosyal, ekonomik ve siyasal koşullardan bağımsız değildir. 1970’li yılların başlarında daha çok anılmaya başlayan bu fikir de o dönemin komünist tehdidi gibi durumlarla da ilişkilidir. Türk-İslam sentezine Batı karşıtı bir tepki de diyebiliriz. Etienne Copeaux’a göre Türk-İslam sentezi, İslam’ın ideolojileştirilmesinin bir şeklidir, ama sadece Kur’an’daki değerlere kapanmak yerine, Türklerin kendi geçmişleriyle İslam arasındaki sentezin bir ürünü olarak görülen Türk milli kültürüne dönüşü ön plana çıkarmaktır. Bu görüşe göre İslam Türk kültüründen üstündür ve İslam olmasaydı Türk kültürü yaşayamazdı fakat Türk kültürü de İslam’ı korumuş ve güçlendirmiştir. Türk kültürü olmasa İslam dumura uğrardı. Bu düşüncenin sonucu olarak, Türk- İslam Sentezi söylemi, genel olarak Türklük ve İslamiyet’in buluştuğu dönem ve yerlerin tarihine dayanmaktadır. 9 ve 11. Yüzyıllar arası Anadolu, Aral-Hazar Bölgesi ve İran-Afgan Yaylası bölgeleridir.²³⁶

1970’lerden itibaren Türklük ile ilgili pek çok yayın desteklenmekte ve itibar görmektedir. Mümtaz Turhan’ın “Kültür Değişmeleri, Muharrem Engin’in “Dede Korkut” eseri, Yılmaz Öztuna’nın “Türk Tarihinden Yapraklar” kitabı, Mustafa Necati Sepetçioğlu’na ait “Yaradılış ve Türeyiş”, Remzi Oğuz Arık’ın “İdeal ve İdeoloji”, Ziya Gökalp’in “Türkçülüğün Esasları” ve İbrahim Kafesoğlu’nun “Türk Milliyetçiliğinin Esasları” gibi Türklük ve İslam ile ilgili eserler Milli Eğitim Bakanlığı tarafından satışa sunulan “Bin Temel Eser”in içerisinde yer almıştır. Bu durum Türk-İslam Sentezine doğru gidildiğini ortaya koyması açısından değerli ve önemlidir.²³⁷

²³⁵ Ali Sinan **Bilgili**, Eğitim Programlarımızda Türk-İslam Sentezi Meselesi (1980-2000 Yılları Arasındaki Tartışmalara Bir Projeksiyon), *e – Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, Nisan 2014, s. 2.

²³⁶ Copeaux, s. 56.

²³⁷ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 33, S. 1620, Ağustos 1970, s. 305.

4.2. Ders Kitaplarındaki Değişen Tarih Anlayışları

4.2.1. Tarih I

1970 yılında basılan Niyazi Akşit ve Emin Oktay'ın ortak hazırladığı Tarih I kitabına incelendiğinde Türk tarihine “Türklerin Anayurdu ve Göçleri” başlığı ile 9 sayfalık bir bölümde yer verilirken 1975 yılında basılan ve aynı yazarlar tarafından hazırlanan Tarih I isimli ders kitabında Türk tarihine yer verilmemiştir.²³⁸ Bu iki ders kitabı karşılaştırıldığında en fazla sayfanın Ön Asya ve Mısır medeniyetlerinin tarihlerinin işlendiği üniteye ayrıldığı görülmektedir. Bu iki kitabın diğer bir ortak özelliği ise Yunan ve Roma tarihlerine kitabın sayfa miktarı olarak yaklaşık yarısının ayrılmasıdır. 1975 tarihli Tarih I kitabına diğerinden farklı olarak Doğu Roma İmparatorluğu konusu eklenmiştir.

1970 tarihli Tarih I kitabında görsel unsurlara sayfa sayısı olarak %50 oranında yer verilirken 1975 tarihli Tarih I kitabında görsel unsurlara %55 oranında yer verilmiştir. 1970 tarihli kitapta Türk tarihine ayrılan bölümde görsel unsurlara sadece 3 sayfada yer verilmiştir. Gerek konu dağılımı, gerek ise görsel unsurların dağılımındaki oranlar bu iki kitap üzerindeki Hümanizm etkisini göstermektedir.

1977 tarihli İbrahim Kafesoğlu ve Altan Deliorman'ın ortak hazırladığı Tarih I kitabı incelendiğinde ise öncekilerden farklı bir çerçeve görülmektedir. Konu dağılımında kitabın toplam sayfa sayısına göre Türk tarihine ayrılan kısım yaklaşık %70 oranında ağırlıktadır ve ayrıca bir Roma tarihi ünitesine yer verilmemiştir. Yunan tarihi de “Adalar Denizi Medeniyeti” isimli ünite altında işlenmiştir. Ayrıca 1970-1975 basımlı Tarih I kitaplarındaki “Ön Asya Medeniyetleri” ünitesinin de 1977 Tarih I kitabında yaklaşık olarak sayfa miktarı yarıya düşmüştür. Ayrıca bu ders kitabında 1970 ve 1975 Tarih I kitaplarındaki hümanist yaklaşım yerini Türkçü yaklaşıma bırakmıştır.

4.2.2. Tarih II

1969 tarihli Emin Oktay tarafından hazırlanan Tarih II kitabı incelendiğinde kitapta yaklaşık olarak %40 oranında Türk tarihine yer verilirken İslam tarihi konularına yaklaşık %23 oranında yer verilmiştir. Geriye kalan “Avrupa, Yakın Doğu ve Kavimler

²³⁸ Kullanılan bu kaynakta II. Ünite'nin birinci konusuna yer verilmemiş fakat sayfa sayısı normal seyretmektedir. (Niyazi Akşit, Emin Oktay, Tarih I).

Göçü” konuları da kitabın toplam sayfa sayısına göre yaklaşık %23 oranında ağırlığa sahiptir.

Aynı kitabın 1973 basımında konu dağılımı ve sayfa oranları 1969 basımı ile önemli bir fark göstermemektedir fakat 1976 basımlı İbrahim Kafesoğlu ve Altan Deliorman’ın ortak hazırladığı Tarih II ders kitabı İslam tarihi konularına yine yaklaşık aynı oranda yer verirken, Türk-İslam devletleri tarihine %67 oranında, Batı tarihine ise yaklaşık %10 oranında yer verilmiştir. Özet olarak kitabın yaklaşık üçte ikisi Türk-İslam devletleri tarihine ayrılmıştır. Bu 1976 tarihinde basılan Tarih II isimli kitapta Türk-İslam sentezi etkisi açıkça görülmektedir.

4.2.3. Tarih III

Emin Oktay tarafından hazırlanan ve 1969 yılında basılan Tarih III ders kitabında Osmanlı tarihi anlatımına, sayfa sayısı göz önünde bulundurularak, %57 oranında ağırlık verilirken Avrupa, Amerika ve Uzakdoğu memleketleri tarihlerine %35 oranında ağırlık verilmiştir.

Aynı kitabın 1972 basımında da konu ağırlıkları hemen hemen aynı olup değişiklik yapılmamıştır fakat 1976 yılında basılan Yılmaz Öztuna’nın hazırladığı Tarih III ders kitabında belirgin şekilde farklılıklar görülmektedir. Bu kitapta Osmanlı tarihine yaklaşık olarak %74 oranında ağırlık verilirken Batı Dünyası tarihine %12 oranında ağırlık verilmiştir. Ayrıca bu kitapta önceki dönem okutulan kitaplardan farklı olarak kitapta %1,2 oranında ağırlığa sahip olan “Bugünkü Türk Dünyası” başlıklı ünite eklenmiştir ve önceki kitaplarda olan Uzak Doğu ülkeleri konularına yer verilmemiştir.

4.2.4. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

Mükerrem Kamil Su ile Kamil Su’nun ortak hazırladığı, 1967 tarihinde basılan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi isimli ders kitabı ile 1976 yılında basılan ve aynı kişilerin yazarlığında bulunduğu Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ders kitabı, genel çerçevede birbirine benzemektedir. Fakat 1967 tarihli kitapta Atatürk’ün hayatı 17 sayfada ele alınırken, aynı kitabın 1976 basımında sayfa sayısı 10’a düşmüştür. Ayrıca 1967 basımında II. Dünya Savaşı ve Türkiye konusu 8 sayfa olarak verilirken 1976 basımında 17 sayfada ele alınmıştır ve II. Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’nin dış siyaseti konusu 1967 basımında 6 sayfa olarak verilirken, 1976 basımında aynı konuya ayrılan

sayfa sayısı 2 katına çıkmıştır. Her iki kitapta da görsel unsurların miktarı bakımından önemli bir farklılık olmamıştır.

4.3. Ders Kitaplarında Görülen Etkilere Örnekler

4.3.1. Türk Tarih Tezi Etkisi

“Türklerin anayurdu Orta Asya'dır. Orta Asya batıda Hazar Denizi'nden, doğuda Kingan Dağları'na, kuzeyde Altay Dağları ile Baykal Gölü boylarından, güneyde Hindikuş ve Karanlık dağlarına kadar uzanan çok geniş bir ülkedir. Türkler önce bu ülkenin Altay Dağları, Hazar Denizi ve Pamir arasında kalan batı bölgesinde elverişli iklim şartları bularak çoğalmışlar ve en eski Cilalı Taş ve Maden Devri uygarlıklarını yaratmışlardır.”²³⁹ Buzullar devrinde dünyanın başka taraflarındaki insanlar Yontma Taş Devri'nde bulunurken, Orta Asya'nın batısında çok elverişli iklim şartları içinde yaşayan Orta Asyalılar, çoğalmışlar ve Maden Devri'ne kadar yükselmişlerdi. Fakat havaların ısınması Buzullar devrinin sona ermesi üzerine, Orta Asya yavaş yavaş kurumaya başladı Bu yüzden buralarda yaşayan Türkler başka ülkelere göç etmeye başladılar. Atı evcilleştirmiş olmaları ve tekerlekli arabalar yapmasını bilmeleri, onların uzak ülkelere kadar gitmelerini sağladı.”²⁴⁰ Niyazi Akşit Tarih I ders kitabında geçen bu sözler ile Türklerin dünya medeniyetine yaptığı katkı belirtilmiş, hatta Türklerin uygarlık bakımından diğer medeniyetlerden önde olduğu vurgulanmıştır.

“Brakisefal ve Orta Asyalı olan bu insanlar gittikleri yerin taş devrini yaşayan halkını cilalı taş ve maden devrine yükseltmişler, onlara ekip biçmeyi hayvanları evcilleştirmeyi ve maden kullanmayı öğretmişlerdir.”²⁴¹ Bu cümleyle de yine Türklerin ırk özelliği belirtilerek, onların göçleriyle medeniyetin başka bölgelere yayıldığını, Türklerin gittikleri yerlerdeki topluluklardan medeniyet bakımından daha üstün oldukları anlatılmak istenmiştir.

Bu kitapta Çin Uygarlığı başlığı altında aslında Çin'e uygarlığı ilk olarak Türklerin getirdiği şu cümlelerle ifade edilmiştir: *“Orta Asya'dan doğuya doğru göç edenler milattan 3000 yıl önce Kuzey Çin'de Sarı Irmak boylarına yerleşmişlerdir. Bunlar yerli halkla savaşarak onları yönetimleri altına almışlar ve buralardan çekilmek zorunda*

²³⁹ Akşit, Oktay, *Tarih I*, s. 22.

²⁴⁰ Niyazi Akşit 1970, s. 23.

²⁴¹ Niyazi Akşit 1970, s. 23-24.

*bırakmışlardır. Orta Asyalılar Çin’de çiftçilik yapmışlar ve ileri bir uygarlık meydana getirmişlerdir. Son zamanlarda Kansu eyaletinde yapılan kazılarda bıçak, balta, çömlek ve nakışlı vazolar ele geçmiştir. Bu eserlerle Anav’da Mezopotamya’da ve diğer Ön Asya memleketlerinde çıkan eserler arasında çok yakın bir benzerlik olduğu görülmüştür. Bu da bize Çin’de ilk uygarlığın Mezopotamya’da olduğu gibi orta Asyalılar tarafından geliştirildiğini anlatmaktadır.”*²⁴²

*Milattan önce 4000 yıllarına doğru Orta Asya’dan göçlerle gelenlerden bir kısmı Mezopotamya’da yerleştiler. O zaman Mezopotamya Fırat ve Dicle ırmakları taşması yüzünden bataklıklar ile örtülü ve yaşamaya elverişli olmayan bir yerd. Fakat bu gelenler daha Orta Asya’da iken yüksek bir Uygarlığa erişmiş oldukları için kanallar ve setler yaparak bataklıkları kuruttular. Kurdukları köy ve kasabalarını korudular. Taş bulamadıkları için evlerini ve tapınaklarını kerpiçten yaptılar. Tarımla uğraştılar ve hayvan yetiştirdiler.”*²⁴³ Mezopotamya konusu içinde “Mezopotamya’nın Coğrafi Durumu ve Orta Asyalı Kavimlerin Bu Bölgeye Yerleşmeleri” başlığıyla verilen kısımda tarihin en eski medeniyet merkezlerinden biri olan Mezopotamya’daki uygarlığın da temellerini Orta Asyalı kavimlerin attığını söylenerek Türklerle ilişki kurulmuştur.

“Anadolu’nun coğrafi durumu ve tarih öncesi uygarlıkları” başlığı altında önemli merkezler anlatılırken “Orta Anadolu’daki şehir devletlerini kuranlar Orta Asya’dan gelen ve Proto Hitit (Ön Hititler) denilen kavimlerdir. Batı Anadolu uygarlığını meydana getiren kavimler Proto Hititler ile akraba idiler”²⁴⁴ ifadeleriyle Hititler ve diğer Anadolu uygarlıklarıyla da, Mezopotamya ve Çin medeniyetlerinde olduğu gibi, Orta Asyalı kavimler diyerek Türkler arasında bir bağlantı kurulmuştur.

4.3.2. Türk-İslam Sentezi Etkisi

4.3.2.1. İslam’ın Koruyuculuğu ve Yüceltilmesi

Çalışmaya konu olan lise tarih kitaplarında Türk-İslam sentezi düşüncesiyle ilgili olarak konuların, anlatım üslubunun ve konu akışının yer aldığını görüyoruz. Türklerin İslam’ı kabul etmelerine değiniliyor ve Emeviler döneminde Araplarla ve İslam’la çatışma

²⁴² Akşit, s. 31.

²⁴³ Akşit, s. 40-41.

²⁴⁴ Akşit, s. 64-65.

içinde olan Türklerin, Abbasi döneminde İslam'ı kabul etmeleri anlatılmış bunun en önemli sebebi olarak da Abbasilerin Emeviler gibi ırkçı bir politika izlemediği öne sürülmüştür.²⁴⁵ Türkler ile İslamiyet arasındaki bağ coşkulu ve milliyetçi bir dille aktarılmış ve Türk-İslam Sentezi, Türk milleti ön plana çıkarılarak işlenmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabul ettikten sonra, Türkler ve Araplar arasındaki fark, İslamiyet'i kabul ile gerçekleşen değişiklikler şu şekilde anlatılmaktadır: *“Artık Araplar savaştan çok, rahat ve huzur içinde yaşamak istiyorlardı. Türkler ise, İslam dinini yeni kabul ettiklerinden onu bütün saflığı ve temizliğiyle benimsemişlerdi. Bundan dolayı Müslüman olan öteki milletlerden daha imanlı ve heyecanlı idiler. Bağdat'a gelen Türk kuvvetlerinin Araplarla karışıp ahlaklarının ve savaşıklıklarının bozulmaması için onlara Bağdat'ın yakınında “Samerra” denilen yeni bir şehir kurdurdu ve zaman zaman Türkistan'dan gelen Türk boylarının bir kısmını buraya yerleştirdi. Bu boylardan olanlarında Araplarla evlenmelerini yasak etti.”*²⁴⁶

Türklerle İslamiyet'in bir arada anlatıldığı konularda Türklerin üstün kabiliyetli olduğu ve başarıları sayesinde İslam dünyasına kısa zamanda hakim olduklarını bir başka deyişle İslam'ın bayraktarlığını devraldığı anlatılmaktadır. *“Her ne kadar İslam dini Araplar tarafından çıkarılmış ve onlar tarafından yayılmaya başlanmış ise de, bunun bir cihan dini haline gelmesi Türkler sayesinde olmuştur. Türklerin Arap ülkelerine indikleri tarihlerde, Abbasi İmparatorluğu'nun çok kötü bir duruma düştüğünü görmüştük. İşte Abbasilerin bu kötü zamanlarında Türkler, İslamlığı büyük bir tehlikeden kurtardılar.”*²⁴⁷

Tuğrul Bey'in Bağdat'a girişi anlatılırken *“altın bir taht üzerinde oturan Sultan Tuğrul Bey, Irak-ı Arap memleketlerini kendi devletine bağlamış, Abbasi halifesini himaye etmek suretiyle Sünni-İslam dünyasının müdafaasını da üzerine almış bulunuyordu”* ifadelerine yer verilerek Türklerin o daha zamandan İslam'ın koruyuculuğunu yaptığı vurgulanmaktadır.²⁴⁸

²⁴⁵ Oktay, *Tarih II*, s. s.97.

²⁴⁶ Oktay, *Tarih II*, s. 98.

²⁴⁷ Oktay, *Tarih II*, s. 98.

²⁴⁸ Kafesoğlu, Deliorman, *Tarih II*, s. 65.

4.3.2.2. Türklük ve İslamlık Benzerlikleri ve Kaynaşması

İslamiyet'in Türkler üzerindeki etkisi ve Türklerin İslamiyet ile kaynaşmaları sonucu hem Türklüğün hem de İslamiyet'in yücelmesi şu ifadelerle anlatılmıştır: *"İslam ve Türk kültürleri arasında söz konusu edilen kaynaşma neticesinde İslamiyet Türkler için başlıca manevi dayanak haline geldi. Türk devletleri bu din yoluna büyük gayretler harcadılar. Haçlı orduları Hristiyanlık davası ile harekete geçerek, İslam ülkelerini ağır tehdit altına aldıkları zaman ve daha sonra yüzyıllarca süren bu Batılı zihniyet karşısında Türkler için İslami inanç ve duygu en büyük güç kaynağı oldu. Böylece Türklüğü yükseltmek ve İslamiyet'i yüceltmek düşüncesi fütuhatı Hristiyan dünyasına dönük bulunan Osmanlı İmparatorluğu'nda doruk noktasına ulaşmıştır."*²⁴⁹

Türk inancı ve yaşayışıyla İslam dini ilkeleri arasındaki benzerliklere ise şu ifadelerle dikkat çekilmiştir. *"Asli Türk inanç ve telakkileri ile İslam dini ilkeleri arasında pek çok benzer taraflar vardır. Türkler eski zamandan beri tek tanrı inancına aşina idiler. Tanrıya kurban sunuyorlar ruhun ölmezliğine ve ahirete inanıyorlardı. İslamiyet'in ahlaki kaideleri eski Türk alplık anlayışına uygundu. Özellikle İslamiyet'teki cihat fikri Türk'ün fütuhat görüşünü kuvvetlendiriyordu."*²⁵⁰ ve *"Uzak bozkırlardaki yurtlarından bir daha dönmek üzere gelerek Selçuklu hizmetine giren Türkmen kütleleri devlet tarafından şuurlu bir şekilde Bizans sınırında yığılıyordu. Türkmenlerin cengaverlik hisleri İslamiyet'in gaza ve cihat anlayışı ile daha da gelişmişti. Üstelik yayla iklimi ve bol otlaklar ile kendi yaşayış tarzlarına son derece uygun düşen Anadolu'ya sahip olmayı istemeleri çok tabii idi."*²⁵¹ Paragrafındaki ifadelerle yine bu benzerlik başka bir şekilde ifade edilmiştir.

*"Türkler Ortadoğu'da devlet kurdukları zaman bölgedeki kültür çevresinin en önemli unsuru dindi. İslami vecibelerin başlıcası da bu dini yaymaktı. Esasen cihat anlayışı Türklerin fütuhat felsefesine de uygun düşüyordu."*²⁵²... Anadolu'nun fethinde de tam bir cihat havasına girilmişti. Bizans elinde bulunan toprakların küffardan kurtarılması gerektiği yolundaki İslam dünyasında mevcut umumi kanaat Türk başbuğlarına kuvvetli bir manevi destek sağlamıştır. Böylece gelişen İslamiyet-Türklük Birliği şuuru

²⁴⁹ Kafesoğlu, Deliorman, *Tarih II*, s. 161.

²⁵⁰ Kafesoğlu, Deliorman, s. 41.

²⁵¹ Kafesoğlu, Deliorman, s. 67.

²⁵² Kafesoğlu, Deliorman, s. 172.

Haçlıların bütün gayretlerini boşa çıkardı. Moğol istilacılığını da kendi kültür potası içinde eriterek sonuçsuz bıraktı. Türk İslam devlet ve topluluklarında 1000 yıl sürecektir ana siyaset çizgilerinden biri oldu.”²⁵³ ... Türk sufiliği gerçekçi bir yolda geliyordu. Yaşanan hayatın insani olmasını, doğru ahlaki ve ruh temizliğini gaye edinmiştir. Bu gayesini de çok eskilere dayanan Türk düşüncesinin karakterine uygun olarak, vatan ve ülkü fikirleri ile beslemekteydi. Türk sufiliğinin temsilci ve taraftarları bundan dolayı yurt müdafaasında, sınır boylarında ve geniş fütuh hareketlerinde büyük hizmetler görmüşlerdir. Neticede Türk erenlerinin gittikçe olgunlaştığı bu manevi hava içinde bozkırın eski “alp”leri “Alperen”ler olmuşlar, sonra, savaş ülkesi Anadolu’da ise bu defa “gazi”ler sıfatıyla vatani-milli vazifelerini yapmaya devam etmişlerdir.”²⁵⁴ Bu ifadelerle ise Türklüğün yücelmesinde İslamiyet ile kaynaşmasının etkisine dikkat çekilmiştir.

Bu ifadeler üzerine, Türk-İslam Sentezi düşüncesi etrafında kitaplara yaklaşacak olursak aslında Türklerin-İslam öncesi inançları ve yaşam tarzlarıyla İslamiyet arasındaki benzerliğe vurgu yapılmıştır. Tanrı inancı, (ruhun ölmezliği) ahirete inanç, Allah’a sunulan kurban inancı bu benzerlikler arasında olarak sayılmıştır.

İslam’daki cihat anlayışı Türklerdeki cihan hakimiyeti anlayışıyla kaynaşarak yeni ve daha güçlü bir inanç ortaya çıkarmıştır. Ayrıca İslamlığın Türklük üzerindeki etkisiyle maneviyatın daha da güçlendiği vurgulanmaktadır.

4.3.2.3. Manevi Güç ve Disiplin

İslam’dan alınan manevi güç ile Türklerdeki disiplin ve teşkilatın birbirini tamamlaması, Malagirt Zaferi’nin anlatıldığı başlık altında şu cümlelerle ifade edilmiştir: “Bizans ordusu çoğu piyade olmak üzere 100.000 kişi civarındaydı. Sadece kitle savaşı yapabilen bu ağır hareketli ordunun çeşitli zümreleri arasında tam bir anlaşma yoktu. Kumandanlar içinde zaferle ilgisi olanlar azdı. Savaş sabahı Peçenek ve Uz kıtalarından bir kısmı kendi soydaşları olan Selçuklular tarafına geçmişlerdi. Buna karşılık Selçuklu ordusu 15.000 ila 20.000 kişiden ibaretti. Seçkin kumandaların idaresinde, meşakkate tahammüllü, çoğu bozkır muharebe usulüne göre yetişmiş, ok atmakta mahir süvarilerden kurulu idi. Disiplin altında hareket etmesini bilen Türk

²⁵³ Kafesoğlu, Deliorman, s. 173.

²⁵⁴ Kafesoğlu, Deliorman, s. 177-178

birlikleri arasında anlaşmazlık da yoktu. Müşterek gaza fikri ile Anadolu'yu ele geçirme gayesi onları adeta birbirine kenetlenmişti. Alparslan muharebeyi mübarek Cuma gününe rast getirmiş ve halife vasıtasıyla İslam dünyasını seferber hale sokmuş, o gün bütün cami minberlerinde okunan hutbelerde Alparslan'ın zaferi için dualar edilmişti. Çarpışma başlamadan Alparslan'ın yaptığı barış teklifi Diogenes tarafından reddedildi. İslam mücahidi olarak sultanın önce barış teklifinde bulunması tabii idi. Ancak buna alınan red cevabı Türk ordusundaki savaş azmini büsbütün artırdı. Sultan çatışma saatini öğleye kadar geciktirdi. Cuma namazı hep birlikte kılındı. Beyazlar giyinmiş olan Alparslan ordusuna hitap ederek şehit düşerse vurulduğu yerde gömülmesini, idare adamlarının ve oğlu veliaht Melikşah'a tabi olmalarını vasiyet etti. Bir hükümdar değil bir er gibi devlet ve din uğrunda dönüşeceğini, savaşmak istemeyenlerin çekilip gitmekte serbest olduklarını ilan etti.²⁵⁵... Türklerin kazandığı büyük zaferin sırrı Alparslan'ın mahir idaresi altında uygulanan sahte ricat-pusu-uzak muharebe prensiplerine dayalı Bozkır savaş usulü (Turan Taktiği) idi. Türk ordusundaki maneviyat yüksekliğinin zaferde ayrıca payı vardı.²⁵⁶

Yılmaz Öztuna'nın Tarih III ders kitabında yine Türklerdeki güç, teşkilat ve ahlak ile İslamlığın birbirini tamamlaması şu şekilde verilmiştir: “Türk askerinin cengaverliği vuruşkanlığı tarih boyunca meşhurdur. Cengaverliği kahramanlık, disiplin ve devlet aşkı gibi üç büyük hasletle birleştirebildiği için muvaffak olmuştur. Zira bu hasletlerle birleşmeyen vuruşkanlık hiçbir işe yaramaz. Birçok Kızılderili kavmi de çok vuruşkan olarak tarihe geçmişlerdir. Fakat hiçbir mühim devlet kuramamışlardır. Türk askerinin ise pek çok vasfı üstündür. 18. asrın başlarında Bonneval Kontu: “Mahir bir kumandan” der “Türk askeri ile dünyayı bir kutuptan bir kutuba kat edebilir” bütün Türk tarihi şeci, ahlaklı ve milliyetçi bir ırkın kahramanlık tarihinden ibarettir denilse fazla mübalağa edilmiş olmaz. 16. asır ortalarında Baron von Busbecq, Türk satvet ve muzafferiyetinin sebeplerini şöyle açıklar: Akıllara durgunluk verecek maddi kaynakları seferber edebilme kudreti, sapasağlam sıhhatli birlikler, silaha alışkanlık, tecrübe, çok iyi yetiştirilmiş ordu, zafere kanıksama, meşakkate tahammül, derin anlayış, düzen, disiplin, nefse hakimiyet, ihtiyat, sessizlik, tevazu, dedikodudan nefret, kargaşalıktan

²⁵⁵ Kafesoğlu, Deliorman, s. 69-70.

²⁵⁶ Kafesoğlu, Deliorman, s. 70-71.

hoşlanmayı, huzuru sağlamak için her şeyi göze alı. ²⁵⁷ ... Pek çok teknik ve manevi sebepten dolayı Türk ordusu asırlar boyunca üstün ve dünyanın birinci ordusu idi. 2000 yılda teşekkül eden milli şuur bu orduyu üstün kılıyordu. 2000 yıl boyunca Türk kendinden daha muharip bir ırkın olabileceğini değil kabul etmek, aklından geçirmemiştir. Zafere kanıksamıştır. Üstün dinin, cihan devletinin, en yüce ve ulu hükümdarın tebaası olduğuna iman şeklinde inanmıştır. ²⁵⁸

Yine aynı ders kitabında Türklerdeki ordu düzeni teşkilat ve milli şuur ve manevi güç hakkında şu ifadelere yer verilmiştir: “Tarih boyunca Makedonya, Roma, İsveç, Prusya ordularının disiplinleri dillere destan olmuştur. Türk ordusunun da tarih sahnesinde belirlediği milattan önce 3. Asır’dan, Teoman ve Mete’den beri disiplini dünyaca meşhurdur ve bu disiplin Türk ordusunu muzaffer, Türk milletini müreffeh, Türk devletini cihanşümul kılmıştır. Osmanlı Türkiye’sinde bilhassa 14. ve 17. asırlarda bu disiplin yeryüzünde eşsizdi. Zaten aksi halde, Türkiye bir cihan İmparatorluğu olamaz, bir aşiret devleti halinde kalırdı. ²⁵⁹ ... Çok iyi düşünülmüş ve dengelenmiş kanunlar Türk toplumuna ve Türk devletine faydalı şekillerde düzenlenmiştir. Nimetlerin iyi paylaşılması, insanoğlunun sağlayabileceği nispette gerçekten iyi bir sosyal adaletin kurulabilmiş ve daha mühimi yerleştirilmiş ve örf ve adet haline getirilebilmiş olması Türk ahlak ve karakterinin yükselmesinin sebepleri arasında hiç ihmal edilmeyecek bir husustur. Nimetlerin kötü, adaletsiz ve dengesiz paylaşıldığı, sosyal adaletin olmadığı toplumlarda ahlak ve karakter zaaflarının arttığı muhakkaktır. ²⁶⁰ ... Bu milli şuur ve gurur 20. asırda bile Türklerin işine yaramıştır. Atatürk son nefesine kadar bu şuurunu canlı tutmaya her şeyden fazla itina etmiştir. Bu şuur olmasaydı Milli Mücadele’den sağ ve salim çıkmak mümkün değildi. Müttefikler dünyaya baş eğdirmiş, Almanya’yı teslim almış Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi azametli bir devleti parça parça etmişlerdi. Yunanlıların bu cihan galibi devletlerin en güçlüsü olan İngiltere’nin piyonu olduğunu herkes biliyordu. Böyle bir güce kafa tutmak kolay değildi ve maddi güç yetersizdi. Büyük manevi güce ihtiyaç vardı. Başarısızlık halinde milletin başı daha da büyük belalara girebilirdi. Kıl kadar ince bir pozisyondur. Düşümün mutlaka kılıçla

²⁵⁷ Öztuna, s. 312-313.

²⁵⁸ Öztuna, s. 313.

²⁵⁹ Öztuna, s. 312.

²⁶⁰ Öztuna, s. 410.

çözölebileceğine inananların en büyük dayanağı milli tarih şuuru idi.²⁶¹... Maddi güç olan ordu ile manevi güç olan din harikulade ahenkli bir şekilde düzenlenip yüce devletin hizmetine verilmişti. Osmanlı mucizesinin sırlarından biridir bu.”²⁶²

Ders kitapların da geçen bütün bu ifadelerle kısaca düşmana karşı asker sayısı bakımından zayıf olunmasına rağmen İslam’dan alınan manevi güç ile Türklüğün getirdiği ordu teşkilatçılığı, ahlak, karakter ve milli şuur sayesinde zafere ulaşıldığı anlatılmak istenmiştir.

4.3.2.4. Hoşgörü

Türklerdeki hoşgörü anlayışına Malazgirt Zaferi’nin anlatıldığı başlık altında şu ifadelerle dikkat çekilmiştir: “*Malazgirt Muharebesi ve Anadolu’nun fethi de cihan hakimiyeti ülküsünün zafer halkalarından biridir. Tarihteki geniş Türk fetih hareketlerinin başlıca kaynağı da ülkü idi aynı Türk anlayışının ilkelerinden biri de yeryüzünde mevcut insan cinsinin bir bütün sayılması İğdır Bundan dolayı Türk sultanları topluluklar arasında sosyal, kültürel, dini bakımlardan herhangi bir fark, bir kademe kabul etmemişler, herkese eşit hak ve adalet tanımışlardır. Türk-İslam devletlerinde çeşitli soylara mensup, türlü diller konuşan ve başka başka din ve mezheplerden kitlelerin kültürlerine müdahale edilmemesi bundan ileri gelir. Aynı prensip Osmanlı devrinde de yürürlükte idi.²⁶³ Alparslan Diogenes ile uzun uzun konuştu. Bizanslıların askeri hatalarını saydı. Sonra kendisi hakkında ne gibi bir muamele beklediğini sordu. Diogenes ya öldüreceğini yahut zincire vurularak İslam ülkelerinde dolaştırılacağını, pek zayıf bir ihtimalle affedilip memleketine gönderileceğini tahmin etmekte idi. Bu cevap üzerine sultan onunla dostluk kuracağını bildirdi. Teselli ederek onu tahtta kendi yanına oturttu. Böylece merhamet, olgunluk ve insanlık duygularının bir örneğini daha veren Alparslan Diogenes ile bir anlaşma yaptı. Bir hafta sonra onu ve maiyetini bir Türk süvari kutasının muhafazasında memleketine geri gönderdi.”²⁶⁴*

Lise üçüncü sınıflarda okutulan ders kitabında İstanbul’un fethi konusu anlatılırken şehre giren II. Mehmet’in Ayasofya’da başlarında patrik olmak üzere ağılaştıklarını

²⁶¹ Öztuna, s. 313-314.

²⁶² Öztuna, s. 362.

²⁶³ Kafesoğlu, Deliorman, s. 160-161.

²⁶⁴ Kafesoğlu, Deliorman, s. 71.

gören sultan patriğe “Ayağa kalk. Ben Sultan Mehmet sana ve arkadaşlarına söylüyorum ki bugünden itibaren artık ne hayatınız ne de hürriyetiniz hususunda benim gazabımdan kokmayınız”²⁶⁵ dediği şeklindeki bir anlatımla Osmanlı’daki hoşgörü ve merhamet anlayışını ortaya koymuştur.

Yılmaz Öztuna’nı Tarih III ders kitabında yine Türklerdeki hoşgörüye dikkat çeken ifadelerle şu cümlelerle yer verilmiştir: “Gerçek Türk ahlakı büyük bir hoşgörülüğe, müsamahaya yer verir, taassup sevilmez. Türk’e göre taassup ve yobazlık kendine emniyeti olmayan şahıs ve toplumlara vergidir. Türk imanından o derece emindir ki asırlarca Bizans mozaikleri karşısında namaz kılmış, bu mozaikleri kapatmayı bile düşünmemiştir. Ayasofya 1453’te cami hem bir protokol ve bütün Osmanlı cihan devletinin birinci cami olduğu halde Tympanon duvarındaki mozaikler 1573 ‘te Mimar Sinan’ın büyük tamiri sırasında, kubbe mozaikleri 1580-1592 arasında, sonra 1630’dan az önce, tamamı 1672’de hiç tahrip edilmeden üzerine badana çekilerek kapatılmıştır. Bir kısım mozaikler 1750’de badanalanmıştır. Doğu kemerlerindeki mozaikler ancak 1801’de badana ile örtülmüştür. Bu durum asırdan asra taassubun arttığını, Osmanlı şevketinin taassupla alakası olmadığını gösterir. Selanik Ayasofya Camii’nin 20. asır başlarında II. Abdülhamit hem Bizans hem Türk kısımlarını aynı derecede para harcayarak büyük masraflarla onarmıştır. Selanik 1913’te Yunanlının eline geçti. Derhal kiliseye çevrildi. 1950’ye doğru Türkler tarafından 16. asırda yapılan abidevi son cemaat revakı taş oymacılığı şaheseri olan minberi, kürsü ve müezzîn mahfili hiçbir iz bırakılmamacasına kaldırılıp tahrip edildi. Kendine güveni olmayan toplumlar dinde olsun rejimde olsun mutaassıptırlar.”²⁶⁶

Ders kitaplarında verilen bütün bu olaylarla Türklerin dindeki samimiyeti, adaleti, merhameti ve hoşgörüsü anlatılmaya çalışılmış ve Türkler bu özellikleriyle diğer milletler ile kıyaslanarak Türklerin farkı vurgulanmıştır.

4.3.2.5. Din ve Milli Ahlak

Ahlaklı milletler ve zayıf ahlaklı milletler olduğu doğrudur. Tarih bunu gösterir. Türkler hem yüksek ahlaka sahip hem mutaassıp olmaksızın dine en saygılı kavim olmuşlardır. Taassuba tenezzül etmemişlerdir ama İslam milletleri içinde Kuran’ı abdestsiz

²⁶⁵ Akşit, *Tarih Lise III*, s. 10.

²⁶⁶ Öztuna, s. 367.

*tutmayan tek kavmin de Türkler olduğu bilinmektedir. Tarih tetkik edilirse pek çok kavmin, dindar olmaktan çok mutaassıp oldukları müşahade edilir.*²⁶⁷ Bu sözlerle Tür dindarlığının diğer milletlerden farklı olduğu, dine daha saygılı ve daha samimi oldukları vurgulanmıştır.

*“Türklerin eskiden beri ahlaklı bir kavim olmaları İslam dinine geçişlerini çok kolaylaştıran unsurlardan biridir. Ahlakı ekmel hale getirmek misyonunda olan bir dinin prensipleri Türklere çok sevimli gelmiştir. Böyle bir dini artık Türkler şarlatanlığa ve müsamahasızlığa, taassuba ve zulme kapılmaksızın çok sevmişlerdir. Ateşli bir inançla savunmuşlardır. Türkler olmasaydı Haçlılar Kudüs'te değil Mekke'de idiler. 11. asırda Mekke'de olabilen bir Haçlı sürüsü de İslam'ın cihanşümül pozisyonuna son verildi. Milliyet fikrinin İslam dinine ve kardeşliğine aykırı olduğunu savunan Meşrutiyet fikir adamları yanılmışlardır. Çok canlı milliyetler İslam kardeşliğine yalnız güç kazandırır. Cansız milliyetler ise İslam dinini sömürgeler dini haline getirmiştir.”*²⁶⁸ İfadeleri ise Türklerin İslamiyetten önce de yüksek ahlaklı bir millet oldukları ve bunun İslam'a geçişlerini kolaylaştırdığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca büyük bir samimiyetle savundukları İslam'ı yücelttikleri vurgulanmıştır.

Birinci Cihan Harbi'ne kadar Müslüman bir kadının fuhuşunun nadir bir hadise olduğu bilinmektedir. İslam dinini kabulden önce de Türklerin durumu böyleydi. Cahiliye devri Arapları gibi ahlaksızlık içinde yüzmüyorlardı. Türk kadınının ahlakı bütün Ortaçağ metinlerinde övülür. Marco Polo Türk kadınının dünyanın en temiz ahlaklı kadını olduğunu söyler.

Türklerin İslamlaşmadan önce de güzel ahlaklı oldukları belirtilmiş ve Araplar eleştirilerek bir kıyaslama yapılmıştır. Ayrıca bir seyyahın sözlerine yer vererek inandırıcılık artırılmak istenmiştir.

“Şahsi ahlak gibi milli ahlak da üstündü. İslam'dan önceki Türk toplumu milliyetçi bir toplumdur. Orhun Kitabeleri'ndeki milliyetçi ruha erişebilmek diğer milletler için son asırlarda mümkün olabilmiştir. Milattan önce 36'da Türk hakanı Çiçi Yabgu'nun meşhur nutkunda “millet olduk” diye bir cümle vardır ki bu iki kelimelik harika cümle bundan 2012 yıl önce söylemiştir. Gene bu nutukta şu parıltılı cümleler de yer alır. “Biz

²⁶⁷ Öztuna, s. 363.

²⁶⁸ Öztuna, s. 365.

ölsek de kahramanlarımızın şöhreti kalacaktır. Yalnız bu şöhret çocuklarımız ve torunlarımızı diğer kavimlerin efendisi kılmaya yeter.” Çocukların ve torunların, gelecek kuşakların şanı ve varlığı için ölmek... 2000 yıl önce Türk milliyetçiliği bu seviyeye erişebilmiştir. Milli ahlak bu idi. Bencil değildi, geleceğe dönüktü. Şahsi değil, toplum içindi. Murat Hüdavendigâr’ın Kosovası’nda Mustafa Kemal’ Sakarya’sındaki ruh bu ruhtur. Öyle üç beş asırda olmamıştır, olacak şey de değildir. 1602 yılında yazan bir Erdelli Macar tarihçisi Szamosközy şöyle der: Kan içici Romen, Sırp ve Almanların biz Macarlara yaptığı muameleyi değil Osmanlılar, Kırım Tatarları bile asla irtikab etmemişler, bunlar bize karşı şefkatle davranmışlardır”²⁶⁹ Bu paragrafta ise Türklerdeki milli ahlakın yüksekliğinden bahsedilmiştir. Ayrıca diğer milletlere karşı şefkatli olduklarına vurgu yapılmıştır.

“Samimi Türk dindarlığı Türk toplumuna ahlaklı Türk ordusunu muzaffer kılmıştır. Yobazlık, gösteriş dindarlığı, menfaatçi dincilik ise Türk toplumuna ahlaksızlık tohumları ekmiş, Türk ordusunun manevi yapısını berbat etmiştir. Dinsizlikten bahsetmeye lüzum yoktur. Çünkü böyle bir mikrop Osmanlı Devleti Türk toplumunda meçhuldü.”²⁷⁰ ifadeleriyle Türklerin inançlarında samimi olmalarının başarıyı getirdiğine dikkat çekilmiştir.

Türk karakterinin en çarpıcı taraflarından biri üstün vatanseverlik duygusu ve şuurudur. Türk tarihi vatan için can verenlerin tarihidir. Can vermeyenler mal vermişler ve ellerinden ne gelmişse bu yolda esirgememişlerdir. İşte bu örnek Rumeli kazaskeri Çapanoğlu Abdülfettah Efendi’ye ailesinden 18.000 altın kalmıştı. Bu paranın tamamını 1829’da Rusya ile olan ölüm kalım savaşında harp ianesi olarak devlete verdi. O tarihte kadı idi. Devletin verdiği maaş bana kafidir dedi. Böyle örnekler sonsuzdur. Kale yapılması, onarılması, kadirga yapılması, top dökülmesi gibi işler için sonsuz vakıflar kurulmuştur.”²⁷¹ bu ifadelerle ise Türklerdeki vatanseverlik ve şahsi çıkarlardan önce devlet çıkarlarının düşünülmesi anlayışına vurgu yapılmıştır.

Türklerin kişisel ahlak ve toplumsal ahlak bakımından da üstün olduklarına dair ifadelere şu şekilde yer verilmiştir: “Türk vekarı da ünlüdür. Türk vakurdur. Vekarı içinde mütevazı ciddi ve ağırbaşlıdır. Gürültüden ve gevezelikten nefret eder, az

²⁶⁹ Öztuna, s. 366-367.

²⁷⁰ Öztuna, s. 368.

²⁷¹ Öztuna, s. 407.

konuşur, hemen hiç gürültü yapmaz, kahkaha ile gülmemeye dikkat eder, heyecanını belli etmez, sessizliği sever, huzuruna düşkündür, koşmaz, sokakta kimseyi kovalamaz, sokakta ilgi uyandıran bir şey gördü mü bakıp geçer, durup kalabalık yapmaz, ağırbaşlı ve anlayışlıdır. Erken yatıp güneş doğmadan kalkar, dedikoduyu sevmez, övünmeyi ayıp sayar, çocuklar çığlık atmaz ve düşmezler, yüksek sesle konuşmanın ayıp olduğu her çocuğa öğretilir. Terbiye her şeyin esasıdır kabalık ve anlayışsızlık çok hor görülür. Böyle insanlardan nefret edilir. Kadınlara saygısızlık görülmemiş şeyler. Evinde olsun, sokakta olsun kadın saygısızlık görmez. Kadın asılamaz, kadına işkence edilemez, kadına ait hiç bir mala devlet el koyamaz. Nezaket tabiat icabıdır. Avrupa'daki sahte ve gösteriş nezaketi ayıp sayılır. Biri sözünü bitirmeden diğerinin başlaması büyük görgüsüzlüktür. Ubcini, çöküş devrinde, 1855'te bile "Türkler kainatın en kibar, zarif ve muhteşem şekilde nazik insanlarıdır" der. Başkasının şahsi işlerini tecessüs göstermek ve meraklanmak çok ayıp sayılır. Kibir ve gurur şeytana mahsus karakter unsurları telakki edilir. Hele gerçekten büyük makam işgal eden bir adamın kibir göstermesi o makamı dolduramadığına işaret sayılır. Büyüğe saygı, küçüklere sevgi değişmez Türk terbiyesidir. Burada büyüklük yalnız yaş bakımından değildir, aynı zamanda makam ve servet bakımındandır. Ana ve babaya saygısızlık çok büyük günahlardan sayılır. Büyük kardeşe de bir nispette saygı vardır. Birkaç ay büyük erkek veya kız kardeşe ağabey ve abla denilir. Asla isimleri ile çağrılmaz. Batıda ise kardeşler kendilerinden çok büyük abla ve ağabeylerine küçük adlarıyla çağırırlar. Türk için sadakat bir görevli sadakate olmayan görevine ihanet etmiş sayılır. Fakat vefasızlık sadakatsizlikten çok ağırdır. Türk için vefasız adam köpekten aşağı bir mahluktur. Vaat ve yemine sadakat esastır. Vaadinden ve yemininden dönenin ödeyeceği kefarete çok ağırdır. Verdikleri sözün esiridirler, ne pahasına olursa olsun yerine getirirler."²⁷²... "Türk hayırseverliğine üç kıtadaki Türk mimari anıtları şahittir. Hayır yapmadan ölen insan insan bile sayılmaz. Her sokakta, her köyde görülen çeşme ve mescitlerden en büyük bayındırlık eserlerine kadar, askeri tesisler hariç, imparatorluk devrinde ne kalmışsa vatandaşın hayır eseridir. Onun arzusuyla, onun malından, en küçük bir zorlama bahis konusu olmaksızın yapılmışlardır. Devletin hiçbir katkısı olmamıştır. Bir zenginin kapısının yoksula ve ihtiyaç sahibine kapanması çok aşağılık bir davranıştır. Böyle bir adam o toplumda, o mahalde barınamaz, hakaret

²⁷² Öztuna, s. 408.

görür. Yemek için bir saraya ve konağa girenin mutlaka karnı doyurulur. Bir kulübenin kapısı çalınıp ekmek istense, kulübe sahibi ekmeğinin yarısını mutlaka verir, aksine bir davranışı görmemiştir ki bilsin ve tatbik etsin! Merhamet büyük meziyet sayılır. Merhametsiz yalnız hemcinsine değil, hayvan ve bitkiye de acımayan, onlara değer vermeyen insan çok aşağı, insaniyetsiz, medeniyetsiz, topluma yabancı ve aykırı addedilir. Türk karakterinin en belirgin hususiyetlerinden bir diğeri şüphesiz namus, şeref ve dürüstlük duygusudur. Başkasının hakkına tecavüz etmek, başkasının hakkını yemek korkusudur. Hile ile başkasının sırtından kazanılan paranın hayır getirmeyeceği kanaatidir. Sosyal dayanışmanın mükemmele çok yakın bulunduğu Osmanlı toplumunda komşunun hatta mahalleden birinin derdi, bütün mahallenin derdi sayılır. Hali ve defî için herkes elinden geleni yapardı.”²⁷³... “Türk toplumunun o çağ Batılıları çok hayrette bırakan bir hususiyeti de temizlikleri, sık yıkanmalarıdır. Temizliği dinin yarısı sayan bir toplumda bu alışkanlığa şaşmamak icap eder ve Türk mutlaka akarsuda yıkanır. Akmayan, biriktirilmiş suda yıkanmak Türk için pisliktir. Türk hamamının ve mutfağının temizliği, bolluğu ve genişliği o çağ Avrupalı gezginlerin eserlerinde ehemmiyetle belirttikleri konular arasındadır. Türk’ün tabiat sevgisi meşhur ve çok eskidir. Yeşillığe, ağaca, çiçeğe bayılır, onları itina ile aşkla yetiştirir ve muhafaza eder. Hayvanlara acıma duygusu çok yüksektir. Türk şehirleri kuş cennetleri halindedir. Türk toplumu için meçhul bir afet de intihardır. İlime ve ilim adamına, öğretmene, ve din adamına, kitaba hatta yazılı kağıda karşı Osmanlı Türkü’nün saygısı meşhurdur. Kumar ve fuhuş meçhul gibidir. İçki içenler vardır fakat azdır. Buna karşılık 17. asırdan itibaren tütün ve kahve tiryakiliği çok yaygındır.”²⁷⁴

Balkanları dolaşan Bertrandon de La Broquiere’nin Türkler hakkında söylediği “... Merhamet sahibi Türk, savaşta mecburiyet altında insan öldürüyor; yaratılıştan sessiz olmasına ve çalışmakla sertleşmiş bulunmasına rağmen şiir kabiliyeti yüksek, ilme meyil ve istidadı çoktur. Gerek şehirde, gerek köyde Türkler kuvvetli, cengaver, kanaatkar, işçi, namuslu tüccar, sadık arkadaş ve himaye edici efendilerdir; kısaca, doğru ve samimi kimselerdir” sözlerine yer verilerek Osmanlı Türklerini savaşta olduğu kadar sanatta, ilimde, ticaretle ve yöneticilikte de ehil olduklarına dikkat çekilmiştir.²⁷⁵

²⁷³ Öztuna, s. 409.

²⁷⁴ Öztuna, s. 409-410.

²⁷⁵ Akşit, s. 32.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte eğitim öğretim hayatında köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Ulusal bilinci oluşturmada en önemli kurum okul olmuş, bu sistem içerisinde de tarih derslerine ayrıcalıklı bir yer verilmiştir. Türkiye'de tarih eğitiminin temeli Türk Tarih Tezi kapsamında yapılan çalışmalar ile atılmıştır.

1930'lı yıllar içerisinde, okutulmaya başlanan tarih ders kitaplarında Türk uygarlığını, bütün uygarlıkların temeli olarak gösterilmiş ve bu tarih anlayışı 1939'a kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra ders kitaplarında önemli bir değişiklik olmuş, daha evrensel ve hümanist anlayış benimsenmeye başlamıştır. Bu anlayış Demokrat Parti döneminde de sürmüştür. Yine bu dönemde Emin Oktay ve Niyazi Akşit tarafından hazırlanan ve 1970'lerin ilk yarısına kadar okutulacak olan ders kitaplarında Türk tarihi daha objektif bir anlatımla verilmiştir.

Ülkede yaşanan siyasi karışıklıklar sonucu ordunun 27 Mayıs 1960 tarihinde yönetime el koymasıyla yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemde darbeye meşruiyet kazandırmak için çalışmalar yapılmıştır. Milli eğitim bakanları darbenin sebeplerini öğrencilere anlatmak için öğretmenlerden yardım istemiş ve okullarda bu konu ile ilgili çalışmalar yapılması için kararlar almıştır. Başlayan bu yeni döneme rağmen okutulan tarih ders kitaplarında değişikliğe gidilmemiş ve içeriklerinde de herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

1965 yılında Adalet Partisi'nin iktidara gelmesiyle, vatandaşın kütle halinde kalkınabilmesi için milli şuuru hakim kılma ilkesi, eğitim politikalarına da yansımıştır.

1970 yılında Üçüncü Adalet Partisi iktidarı döneminde, tarih ders kitaplarında da etkisini gösterecek olan Türk-İslam sentezi adı verilen ideoloji hükümet programına girmiştir.

1973 yılında Milli Eğitim Temel Kanunu oluşturulmuştur. Türkiye'de milli eğitimin temelini oluşturan bu kanun milliyetçi bir yapıya sahiptir. Bu milliyetçi yapının tarih eğitimi üzerinde etkisi görülmüştür.

1975 yılında iktidara gelen Milliyetçi Cephe Hükümeti açıkladığı programda Milli Eğitimin amacını, tıpkı bir önceki hükümet programında olduğu gibi Türk milliyetçiliğinden ilham alarak hazırlandığını, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, ilhamını tarihinden alan, ailesine, ülkesine bağlı, insanlığa örnek olmayı kendine düstur edinmiş nesiller yetiştirmek olarak açıklamıştır. Yine bu hükümet programında müfredatla ilgili olarak, müfredatta milli kültüre uymayan kısımların kaldırılacağı ve yeniden yazılacağı, bunu yaparken de milletimizin bilim alanında ve insanlığa yaptığı katkıların anlatılacağı, milli bir kültür siyaseti takip edileceği ve ancak bu suretle Türk milletin dış etkilere karşı korunabileceği vurgulanmıştır.

Bu doğrultuda 1976-1977 öğretim yılı tarih derslerinde okutulmak üzere İbrahim Kafesoğlu ve Altan Deliorman tarafından hazırlanan ders kitaplarında Türk-İslam sentezi öğrencilere benimsetilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu dönemde tek tip kitap uygulamasına gidilmesiyle de bu amaç garantilenmiştir. Ancak bu ders kitaplarının okullarda ömrü uzun olmamış 1978-1979 öğretim yılında bu kitapların yerine 1976'dan önce okullarda okutulan, Niyazi Akşit ve Emin Oktay'ın hazırladığı tarih ders kitaplarının tekrar okutulmasına karar verilmiştir.

1960-1980 yılları arası Türkiye'de tarih eğitime genel olarak baktığımızda tarih eğitiminin o dönemde en önemli unsurları olan ders kitapları ve müfredatlarında 1976 yılına kadar önemli bir değişiklik olmadığı ve ayrıca ders kitaplarında Türk Tarih Tezi ve hümanist tarih yaklaşımı etkilerinin devam ettiği görülmektedir. 1976 yılında ise tarih eğitiminde etkileri görülmeye başlanmış olan Türk-İslam sentezinin etkisi ders kitaplarında somutlaşmıştır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki tarih eğitimi siyasetle önemli derecede ilişkilidir. Bu yüzden araştırmaya konu olan bu yirmi yıllık dönemde iktidar değişiklikleriyle ve iktidarın görüşüne göre, tarih eğitimi alanında da farklılaşma gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

Akça, Neval, “*Demokrat Parti İktidarından 1980 İhtilali’ne Eğitim Politikaları ve Bu Politikaların Tarih Ders Kitaplarına Yansıması*”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2007, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Akdağ, Havva, “*Tek Parti ve Demokrat Parti Dönemi Lise Tarih Ders Kitaplarının Muhtevası*”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2005, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Akşit, Niyazi, Emin Oktay, *Tarih I*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.

Alaca, Eray, “*Türkiye’de Siyasi İktidar Değişiklikleri ve Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı Algısı (1970-1980)*”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2015, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, C.2, Atatürk Araştırma Merkezi, 5. Baskı, Ankara, 2006.

Aysal, Necdet, “Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Tarihçesi Ve Gelişim Süreci”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 33-34, Mayıs-Kasım 2004, s. 241-263.

Bilgili, Ali Sinan, “Eğitim Programlarımızda Türk-İslam Sentezi Meselesi (1980-2000 Yılları Arasındaki Tartışmalara Bir Projeksiyon)”, *e – Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, S: 2 Nisan 2014, s. 1-13.

Bolat, Mahmut, “Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü’nün Kuruluşu ve Misyonu”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 61, Güz 2017, s. 47-77.

Carr, Edward Hallett, *Tarih Nedir ?*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

Cebesoy, Ali Fuat, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1981.

Copeaux, Etienne, *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, Çeviren: Ali Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.

Demircioğlu, İsmail Hakkı, “Tarih Ders Kitabı Yazımında Yeni Yaklaşımlar”, *Karadeniz Araştırmaları*, S. 38, 2013, s. 119-133.

Demirtaş, Feyza, “*Hasan li Yücel’in Eğitim Anlayışında Din*”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010 , (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Dilek, Dursun, *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*, Nobel Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul 2007.

Doğaner, Yasemin, Türk eğitim sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretimi Sempozyumu (10-11 Kasım 2005:Ankara) / 2006.

Ekinci, Yusuf, *Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Milli Eğitim*, Tekışık A.Ş. Ankara 1994.

Erdaş, Sadık, *Atatürk’ten Günümüze Türk İnkılâp Tarihi Derslerine Genel Bir Bakış*,

Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretimi, Ed: Y.Doğaner, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 2006.

Ersanlı, *İktidar ve Tarih: Türkiye’de “Resmi Tarih” Tezinin Oluşumu (1929-1937)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

Göker, Muzaffer, ‘‘Türk Tarih Kurumu’nun İlmi ve İdari Faaliyetleri’’, *Belleten*, C. 2, S. 5-6, 1938, s. 13-17.

Gölen, Zafer, ‘‘Atatürk’ün Tarih Anlayışı’’, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 18, S. 52, 2002, s. 159-185.

Gürsel, Musa, *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*, Eğitim Akademi Yayınları, 8. Baskı, Konya 2008.

<https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP42.htm>, Erişim Tarihi: 05.12.2018

<https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP43.htm>, Erişim Tarihi: 05.12.2018

<https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP43.htm>, Erişim Tarihi: 05.12.2018

<https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP43.htm>, Erişim Tarihi: 05.12.2018

II. Maarif Şurası Çalışma Programı Raporlar ve Konuşmalar. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991.

III. Maarif Şurası Çalışma Programı Raporlar ve Konuşmalar, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991.

IV. Milli Eğitim Şurası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991.

İkinci Maarif Şurası Çalışma Programı Raporlar Konuşmalar, Milli Eğitim Basımevi
İstanbul 1991.

İnal, Kemal, *Eğitimde İdeolojik Boyut*, Doruk yayınevi, Ankara 1996.

İnan, Afet,

....., Atatürk ve Tarih Tezi, *Belleten*, Cilt III, 1 Nisan 1939, s. 243-246.

....., *Kemal Atatürk'ü Anarken*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1956.

....., Türk Tarih Kurumu 40 Yaşında, *Belleten*, C. 35, S. 140, Ekim 1971, s. 519-529.

....., Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşuna Dair, *Belleten*, C. 11, Nisan 1947, S. 42, s. 173-179.

Kabapınar, Yücel, “Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Tarih Kitaplarına Etkisi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, 1992.

Kafesoğlu, İbrahim, Altan, Deliorman, *Tarih II*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976.

Kafesoğlu, İbrahim, Altan, Deliorman, *Tarih I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977.

Kamil Su, Mükerrerem, Kamil Su, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Kanaat Yayınları, İstanbul 1967.

Kaplan, İsmail, *Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

Karakaş, Ömer ve Bilal Elbir, “Cumhuriyet Dönemi Türk Kültür ve Edebiyatında Hümanizmin Etkileri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 2/4, 2007, s. 381-392.

Karal, Enver Ziya, “Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü” , *Ülkü Mecmuası*, S.5, Ankara 1941.

Keskin, Yusuf, “Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel Döneminde Ortaokul-Lise Tarih Programları ve Ders Kitaplarındaki Dönüşüm” , *Akademik Bakış Dergisi*, S. 30, Mayıs- Haziran 2012, s. 1-22.

Kocatürk, Utkan, Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999.

Koçak, Kemal, “*Cumhuriyetten Günümüze Tarih Anlayışı ve Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Eğitimi 1923-1992*”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Köremez, Bülent, “*Demokrat Parti Dönemi Liselerde Tarih Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2005, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Köstüklü, Nuri, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Araştırmaları I*, Çizgi Kitabevi, Konya 2013.

Neziroğlu, İrfan Tuncer Yılmaz, *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri (22 Nisan 1950 – 20 Kasım 1961)*, C. 2, TBMM Basımevi, Ankara 2013.

Neziroğlu, Yılmaz, *Hükümetler-Programlar ve Genel Kurul Görüşmeleri (20 Kasım 1961- 27 Ekim 1965)*, C. 3, TBMM Basımevi, Ankara, Aralık 2013.

....., *Hükümetler-Programlar ve Genel Kurul Görüşmeleri (27 Ekim 1965- 26 Mart 1971)*, C.4, TBMM Basımevi, Ankara, 2013.

..... *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, C. 1, TBMM Basımevi, 2015.

Oktay, Emin, *Tarih Lise III*, Atlas Yayınevi, 1969.

.....*Tarih Lise II*, Atlas Yayınevi, İstanbul, 1969.

Özbaran, Salih, *Tarih Tarihçi ve Toplum*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2005.

Öztaş, Sezai, “Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Tarih Öğretimi”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2, Haziran 2009, s. 94-107.

Öztuna, Yılmaz, *Tarih III*, MEB Yayınları, 1976.

Safran, Mustafa, “Türk Tarihi Öğretimi ve Meseleleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 17, Ankara 2002.

Şeker, Kadir, “*İnönü Dönemi Kültür Hayatı (1938-1950)*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2000, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Şimşek, Ahmet, “Türkiye’de Tarih Öğretimin Ulusallığı ve Avrupa Merkezilik”.
Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, S: 1, Nisan 2007, s, 9-38.

....., *Türkiye’de Tarih Eğitimi*, Pegem Akademi, Ankara, 2017.

T.C. Resmi Gazete, 22 Nisan 1942, Sayı: 5090.

T.C. Maarif Vekilliği İkinci Maarif Şurası, 15-21 Şubat 1943, Çalışma Programı,
 Raporlar, Konuşmalar: Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Sayı:38-40, İstanbul,
 1988.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 27, S. 1292, 10 Şubat 1964.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 29, S. 1404, 16 Mayıs 1966.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 28, S. 1355, 17 Mayıs 1965.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 23 S. 1119, 19 Eylül 1960.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 36, S. 1750, 2 Temmuz 1973.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 35, S. 1723, 2 Aralık 1972.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 26, S.1276, 21 Ekim 1963.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 41, S. 1987, 29 Mayıs 1978.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 23, S. 1107, 6 Haziran 1960.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 43, S. 2061, 12 Mayıs 1980.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 23, S. 1104, 16 Mayıs 1960.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 31, S. 1502, 20 Mayıs 1968.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 39, S. 1900, 27 Eylül 1976.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 38, S. 1824, 27 Ocak 1975.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, , C. 23, S. 1108, 4 Temmuz 1960.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 23, S. 1117, 5 Eylül 1960.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, C. 20, S. 976, 7 Ekim 1957.

Tekindağ, Şehabettin, “Osmanlı Tarih Yazıcılığı”, *Belleten*, C. 35, Ankara, 1971, s. 655-663.

Tosh, John, *Tarihin Peşinde*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2005.

Tunaya, T. Zafer, *Türkiye’de Siyasi Partiler*, Arba Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1995.

Turan, Refik, “Kültür Alanındaki Gelişmeler”, Türkiye Cumhuriyet Tarihi (Komisyon), C.II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, “Türk Tarihi Yazılırken”, *Belleten*, C. 3, 1939, s. 349-353.

Varış, Fatma, *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1994.

Vurgun, Ahmet, “*Türkiye’de Milli Tarih Anlayışı ve Öğretimi*”, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2014 , (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yalçın, Durmuş, Yaşar Akbıyık, Yücel Özkaya vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2014.

Yetenek, Emine, “*27 Mayıs 1960 Darbesinin Tarih Eğitimine Etkisi*”, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas 2015, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yuvalı, Abdülkadir, “Türkiye’de Tarih Öğretimi”, Türk Tarihinin Meseleleri, *Kollokum*, 1984 Elazığ.1990.

Yücel, Hasan Ali, *Türkiye’de Orta Öğretim*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

Yüzer, Arzu, “*Atatürk döneminde Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Çalışmalar (1931-1938)*”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Zürcher, E. , *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

İKİ ASKERİ DARBE ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE'DE TARİH EĞİTİMİ (1960-1980)

ORIJINALLIK RAPORU

%**28**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**27**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**7**

YAYINLAR

%

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

library.cu.edu.tr

İnternet Kaynağı

%**4**

2

www.akademiktarih.com

İnternet Kaynağı

%**1**

3

vdocuments.site

İnternet Kaynağı

%**1**

4

issuu.com

İnternet Kaynağı

%**1**

5

maximumtest.tr.gg

İnternet Kaynağı

%**1**

6

eprints.sdu.edu.tr

İnternet Kaynağı

%**1**

7

www.tbmm.gov.tr

İnternet Kaynağı

%**1**

8

alperensaka.tr.gg

İnternet Kaynağı

%**1**

ÖZGEÇMİŞ

1993 yılında Kayseri’de doğdum. İlköğretim ve ortaöğretim Kayseri’de tamamladım. 2015 yılında Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nden mezun oldum. Aynı yıl aynı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim dalında yüksek lisan eğitimine başladım.

